

Irodalmi Jelen

XXIII. évfolyam, 257. szám

2023. MÁRCIUS

Irodalmi Jelen

Szerkesztőség és kiadó:

1081 Budapest, Rákóczi út 59. 3/5.,

310085 Arad, Eminescu utca 55–57.,

tel.: +40-257-280-751, +40-257-280-596 (fax),

<http://www.irodalmijelen.hu>, ij@irodalmijelen.hu.

ISSN: 1584-6288

Kiadja az **Occident Média Kft.**

Főszerkesztő: **Böszörményi Zoltán**

Főszerkesztő-helyettes: **Bege Magdolna**

Munkatársak: **Varga Melinda** (vers, interjú), **Bene Zoltán** (próza),

Laik Eszter (helyszíni tudósítások, műfordítás, esszé),

dr. Hegyi Pál (tudomány, esszé), **Lázár Kinga**, **Ferencz Nagy Zoltán**

(kritika), **Csornyij Dávid**, **Szalai Klaudia** (fotó, film)

Olvasószerkesztő: **Hudy Árpád**

Lektor: **Jámbor Gyula**

Örökös munkatársak: **Faludy György**, **Makkai Ádám**,
Méhes György, **Szócs Géza**

Rendszergazda: **Csipkár Nándor**

A borítón: **MUNKÁCSY MIHÁLY (1844–1900) festménye –
Petőfi Sándor búcsúja a szülői háztól**

Petőfi Sándor

15-dik március, 1848

*Magyar történet múzsája,
Vésőd soká nyugodott.
Vedd föl azt s örök táblára
Vésd föl ezt a nagy napot!*

*Nagyapáink és apáink,
Míg egy század elhaladt,
Nem tevének annyit, mint mink
Huszonnégy óra alatt.*

*Csattogjatok, csattogjatok,
Gondolatink szárnyai,
Nem vagytok már többé rabok,
Szét szabad már szállani.*

*Szálljatok szét a hazában,
Melyet eddig láncotok
Égető karikájában
Kínosan sirattatok.*

*Szabad sajtó!... már ezentul
Nem féltelek, nemzetem,
Szívedben a vér megindul,
S éled a félholt tetem.*

*Ott áll majd a krónikákban
Neved, pesti ifjuság,
A hon a halálórában
Benned lelte orvosát.*

*Míg az országgyűlés ott fenn,
Mint szokása régóta,
Csak beszélt nagy sikeretlen:
Itt megkondult az óra!*

*Tettre, ifjak, tette végre,
Verjük le a lakatot,
Mit sajtónkra, e szentségre,
Istentelen kéz rakott.*

*És ha jó a zsoldos ellen,
Majd bevárjuk, mit teszen;
Inkább szurony a szivekben,
Mint bilincs a kezeken!*

*Föl a szabadság nevében,
Pestnek elszánt ifjai!... –
S lelkesülés szent dühében
Rohantunk hódítani.*

*És ki állott volna ellen?
Ezren és ezren valánk,
S minden arcon, minden szemben
Rettenetes volt a láng.*

*Egy kiáltás, egy mennydörgés
Volt az ezerek hangja,
Odatört a sajtóhoz és
Zárját lepattantotta.*

*Nem elég... most föl Budára,
Ott egy író fogva van,
Mert nemzetének javára
Célozott munkáiban.*

*S fölmenénk az ős Budába,
Fölrepültünk, mint sasok,
Terhüinktől a vén hegy lába
Majdnem összeroskadott.*

*A rab író t oly örömmel
S diadallal hoztuk el,
Aminőt ez az öreg hely
Mátyás alatt ünnepelt! –*

*Magyar történet múzsája,
Vésd ezeket kövedre,
Az utóvilág tudtára
Ottan álljon örökre.*

*S te, szívem, ha hozzád férne,
Hogy kevély légy, lehetnél!
E hős ifjuság vezére
Voltam e nagy tetteknél.*

*Egy ilyen nap vezérsége,
S díjazva van az élet...
Napoleon dicsősége,
Teveled sem cserélek!*

Pest, 1848. március 16.

Készülj, hazám!

*Készülj, hazám,
Készülj, boldog haza!
Oly ünnep vár reád, amelyet
Még nem pipázott magyar ember,
Amely majd hét országra szól,
Mint a lőcsei kalendáriom.
Készülj hazám!*

*A bécsi német
Egytől-egyig mind megveszett,
Istentül elrugaskodott, az
Ördögnek adta lelkét,
És mostan e bélpoklosok
Ezt kurjogatják:
„Minékünk a szabadság
Árnyéka nem kell,
Maga a szabadság kell minékünk,
Teljes szabadság minden áron!”
Igy kurjogatnak
E sátán cimborái,
S mi lesz a vége e históriának?
Az lesz a vége, hogy császárfokat,
Kegyelmes jó császárfokat,
Elkergetik,
Családostúl elkergetik,
Isten Jehova ugyse'
Elkergetik!*

*De ez lesz a magyarra nézve a
Szerencse napja,
A boldogságnak égi ünnepe!
Közénk fog jőni
A császár és családja,*

*A fölséges család!
Igy fognak hozzánk szólani:
„Hú magyarok,
Mi mindig bízunk bennetek,
Mindig szerettünk titeket,
Legjobban, legatyaiabban
Szerettünk népeink között;
Im kebletekre borulunk,
Öleljetek meg,
Kedves hú fiaink!”
És kell-e több minékünk,
Nékünk hú magyaroknak?
Letérdelünk előttök,
Vándorsarúikról a port
Lenyalják csókjaink
S a hála és öröm könnyúi,
Melyek majd, mint egy második Duna,
Fognak keresztülfolyni a hazán,
És egy kiáltás lesz a nemzet:
(Egy olyan óriás kiáltás,
Melytől a csillagok potyognak)
„Vitam et sangvinem
Pro rege nostro!”
Mint hajdanában
Bögtek dicső apáink. –
S ha lesz közöttünk olyan vakmerő,
Kinek eszébe jut,
Hogy három század óta úr
Hazánkon a Habsburg-család,
S azóta a hazának
Nem volt egy gondolatja,
Nem volt egy érzeménye,
Mely édesebb a kárhozatnál,
Az ilyen vakmerőt,
Az ilyen szemtelent,*

*Az ilyen háladatlant
Honárulónak deklaráljuk
És nyársra húzzuk!*

*Készülj hazám, ez ünnepélyre,
Készülj, és örvend, oh boldog haza!*

*S ti elcsapott királyok
Itt Európában valamennyien,
Jertek mihozzánk,
A jó magyar nép szívesen lát,
Dicsőségének tartja, ha
Hizlalhat bennetek,
Jertek mihozzánk!
Kosztot, kvártélyt adunk,
S az elveszett királyi címek
Kárpótlása végett
Majd táblabírákká teszünk!*

Pest, 1848. április

Ratzky Rita

„Tudom nagyon jól, hol van a helyem”

Szerelem és kard egysége Petőfi Sándor költészetében

Petőfi elhivatottságát a hazájáért való kiállás és küzdelem terén mindennél szemléletesebben fejezi ki egy 1844-es őszi verse, amelyben a mindössze huszonnégy esztendő fiatal költő ábrándozik arról, milyen életet is képzel el magának. Ennek illusztrálásához a történelmet hívja segítségül. A *Miért nem születtem ezer év előtt?* (Pest, 1844. november vége – december közepe) a tehetetlenségre ítélő „bénító századot” állítja szembe a honfoglalás dicsőséges korszakával. Petőfi úgy érzi, jelleménél fogva Árpád katonái közé tartozhatott volna, akik „...ragadva kardot, a vérkedvelőt / A nagyvilággal mentek szembeszállni. // Beh mondtam volna csataéneket, / Versenyt rivalgót kürtjével Lehelnek, [...] Beh fölvettem volna magamat / Hadvész után nyerítő paripára, / Keresni a sírt vagy babéromat [...] Vagyok henyélő század gyermeke, / Hol megdalolni méltó tárgyam nincsen.”

Erre az ifjonti türelmetlenségre azután gyorsan válaszol a sors Petőfi életének mindjárt két területén is: nemcsak a forradalmi hevület nyer értelmet és kap célt, de a szerelem is rátalál a szenvedélyes fiatalemberre.

Petőfi 1846-ban, szeptember 8-án Nagykárolyban látja meg először Szendrey Júliát. Korábban is akadtak már szép számmal hölgyek, akikhez vonzódott, sőt még versre is ihlették: Hittig Amália, Cancriny Emília, Erdélyi Borbála, Csáfordi Tóth Róza, Nagy Zsuzsika, Csapó Etelke, Mednyánszky Berta, Sass Erzsike, Kappel Emília, Prielle Kornélia. Júlia azonban több és más volt a fiatal költő számára: személyében összeforrott Petőfi életének

két legmélyebb érzülete, a szabadság- és a szerelemvágy, vagy úgy is fogalmazhatnánk: a haza, illetve a család iránti hűség. E kettő egységében érett meg egy döntésképes, elvei mellett kiálló, felelős férfi személyisége.

Pedig kezdetben nem is volt olyan egyértelmű, hogy „kard és szerelem” összehangolható a pályafutás során, de ez nem is csoda – az ifjú forradalmár és költő a nagy szerelmet, a házasságot, a katonaságot, sőt fia születését élete nem egészen három és fél éve alatt élte meg.

Nem meglepő, hogy *Feleségem és kardom* című versében még a kétféle férfiúi elkötelezettség között feszülő ellentmondás ragadja meg: a lakásuk falán lógó kard mint a féltékenység megszemélyesítője jelenik meg.

„Mit nézsz öreg kard,
Olyan mérgesen ránk?
Vén golyhó,¹ talán a
Szerelemfáltás bánt?
Hagyd el ezt te, bajtárs,
Nem való ez néked,
Ha férfi vagy, ne űzz
Asszonymesterséget.”

(*Feleségem és kardom*,
Pest, 1848. április 23-a előtt)

És csakugyan: amíg Júlia nem létezett Petőfi számára, addig vallomása szerint a legfontosabb érték számára a kardja volt. Saját, valós fegyverének küllemére (ami talán ebben a versben szerepel, és első lakásuk falán függött) Barabás Miklós tusrajzából következtethetünk, ez azt sugallja, hogy a kard nagyjából 110 centiméter lehetett – Petőfi kb. 164 centiméter magas volt –, ezzel loholt 1848 márciusában a költő a főváros utcáin. (A Petőfi Irodalmi Múzeum *Beszélő tárgyak* című tárgykatalógusában még azt írtuk, hogy a költő századosi kardja gyűjteménybe nem

¹ Golyhó: együgyű, tudatlan ember.

került.)² Ám hogy messzemenően szimbolikus jelentőséget tulajdonított e tárgynak, igazolja az is, hányszor emlegeti verseiben. Fekete Sándor Petőfi-kutató összeszámolta, a kard szó kb. 274-szer bukkan fel a költeményekben. Lássunk néhányat ezekből!

*„És ők mégis neki mennek, bátran
Az ellenség kardjának, tüzének!
Tiszteljétek a közkatonákat,
Nagyobbak ők, mint a hadvezérek.”
(Tiszteljétek a közkatonákat!)*

*„Süvit a golyó, cseng a kard,
Ez lelkesíti a magyart
Előre!”
(Csatadal)*

*„Lantom s kardom kezembül eldobom,
A hóhérságot majd én folytatom,
ha kívülem rá ember nem akad –
Akasszátok föl a királyokat!”
(Akasszátok föl a királyokat!)*

*„Egyik kezében eke szarva,
Másik kezében kard,
Igy látni a szegény jó népet
Igy ont majd vért, majd verítéket,
A míg csak élte tart.” [...]
S ha jó az ellen, vért miért ont?
Kardot miért foga?
Haza csak ott van, hol jog is van,
S a népnek nincs joga.”
(A nép)*

² Ebben a kötetben a tárgyak leírása Kalla Zsuzsa munkája volt, minthogy ő művészeti tárosként dolgozott akkor a PIM-ben, én pedig kéziratárosként az életrajzhoz és Petőfi műveihez igyekeztem ebben a munkában kapcsolni a tárgyakat.

*„Eljön, eljön az ítélet napja,
A nagy isten véritéletet tart,
S míg jutalmát jó, rossz meg nem kapja,
Már nyugonni sem fog addig a kard.”*

(1848)

Hamar kiderült azonban, hogy Szendrey Júlia nem pusztán a szerelem és a házastársi szenvedély megtestesítője volt Petőfi számára, nem a „kard” vetélytársa. Júlia Petőfi politikai és katonai döntéseiben is messzemenően férje mellett állt, biztatta a közéletben és politikában való részvételre. Az életrajz bizonyos mozzanatait azt támasztják alá: Júlia testesítette meg azt a harcosságot, amit Petőfi a fiatalasszony kedvéért olykor félre is tett volna. Gondoljunk csak az 1848-as választásokra Szabadszálláson. Itt egy helyi jelölt kívánta megnyerni a szavazást, aki családi és közéleti kapcsolatai révén már kezdettől fogva nyeregben érezhette magát. Többen óva intették a költőt: ne is menjen oda, mert rá nézve veszélyes lehet a helyi nagy „ellenszél”, ő azonban elindult a helyszínre, Júliával együtt. Később így írt erről: *„Én bevallom, a feleségemre való tekintettel már csakugyan vissza akartam fordulni. Ő azonban a leghatározottabban felelte, hogy nem megyünk, itt maradunk, itt kell maradnunk! Ha agyon akarnak verni, monda, jól van: verjenek agyon; de azt ne mondhassa senki, hogy te hátráltál. Így beszélt a feleségem, s erre belementem, hogy maradjunk.”*

De nemcsak Júlia támogatta férje politikai ambícióit: Petőfi sem feledkezett meg családfői kötelezettségéről és felelősségéről – a legnagyobb tettvágy közepette sem. Nem jelentkezett aktív katonának, amíg fiuk, Petőfi Zoltán meg nem született. Júlia 1848 tavaszán lesz várandós a gyermekükkel, s mivel állapotos feleségét a költő nem akarta magára hagyni, csak kiképző katonaként szolgált Debrecenben. Ezt nem is vette jó néven a közvélemény egy része, hanem keményen megszólta, többek közt Vahot Imre, akivel már korábban is akadtak Petőfinek konfliktusai. Erről, illetve az ezzel kapcsolatos lelkiismeret-furdalásáról és tépelődésről szól az *Egész világ a harcmezőn* című vers:

*„A szégyen és a fájdalom
Kettős könnyűje áztat,
Szívemre szállt a fájdalom,
Nem, nem az: a gyalázat.”*

A szerelmes férjnek ekkor már természetes, hogy nem az aszszonyt hozza szóba mint visszatartó erőt az otthon maradásra, hanem a még világra sem jött gyermeket:

*„Oh gyermekem, oh gyermekem,
Még meg sem vagy születve,
S szívemre már is kint hozál,
S gyalázatot nevemre!”*

Petőfi gondolatvilágához méltó forradalmi költemény, mert a negatív indulásból pozitív végkicsengésűvé változtatja a verset, minthogy azzal a reménnyel zárja a sorokat, hogy jövő tavaszra jó híre visszatér, hiszen tervezi, hogy katona lesz a magyar hadseregben. Így is történt, s a századosságtól az őrnagyi rangig jutott.

1848 nyarán a közösség érdeke mindenek fölé helyeződik, és háttérbe szorul az egyéni dicsőség keresése. Erről tanúskodik a *Miért zárjátok el az útamat?* (Pest, 1848. július):

*„Miért zárjátok el az útamat?
Bocsássatok!
Előre vannak vágyaim, de én
Használni s nem ragyogni akarok.”*

Ebben a versben már egyértelműen megmutatkozik, hogy a hazához és a feleséghez való hűség Petőfi számára voltaképp egy és ugyanaz. Szinte meglepetésszerűen bukkan fel Szendrey Júlia is a költeményben, éppen azután, hogy arról esik szó, „Kötelességet ingyen tenni kell, / kötelesség munkálni a honért...” Olvassuk csak a folytatást: „Nem kell nekem kacér leány, midőn / Ölelhetem hű feleségemet.” A párhuzam magáért beszél. Vagyis

a fiatalasszony szerelme itt is csak erősíti, nem gyengíti a hazafiúi elköteleződést. S hogy mire is célozhatott ezekkel a sorokkal az ifjú férj, milyen élményből táplálkozhatott a képzettársítás? Talán abból, hogy egykoron gróf Teleky Sándor, egyetlen grófi barátja „felszolgált” neki Koltón egy Petőfi által finoman „kacérnak” nevezett cigánylányt, Pila Anikót, hogy a grófi kastélyban egy kicsit férfiaszkodhasson az akkor még nőtlen legény.

Petőfi egyébként nem hagyta válasz nélkül a hazafiasságát megkérdőjelező, méltatlan támadásokat: 1848 szeptemberében jelentek meg a *Nemzetőr* című folyóiratban sorai: „Íme, most nyakunkon a háború, minden ép karra szüksége van a hazának – te katona voltál, gyermeked nincs –, s roppant kardod, mellyel a márciusi napokban annyira csörömpöltél mégis hüvelyedben rozsdásodik.”³

Persze költőként is „válaszolt”, és a lelkét mardosó kétségek megverselése mellett kiállt saját döntése mellett:

*„Golyók sívítnak, kardok csengenek,
A zöld mezőt piros vér festi meg,
Csaták zajától zeng a föld s az ég,
S te költő, te itthon vagy még!”*

*(Golyók sívítnak, kardok csengenek...,
Pest, 1848. szeptember)*

A forradalmár és a gyermeket váró ifjú férj bátran felvállalja helyzete kettősségét, és a gyávaságot visszavetíti az őt gyalázókra: „*Azt gondolom: csak gyönge emberek, / Nem győznek most gyalázni engemet...*” Olyan férfit látunk itt, aki nem elvakultan cselekszik, nem csupán a hazájával törődik, hanem a családjával is:

*„Ne magyarázza senki énnekem,
Tudom nagyon jól, hol van a helyem.
Ha itt végzem kötelességemet,
Csatába s a pokolba is megyek!”*

³ Lásd a *Nemzetőr* 1848. szeptember 10-i számát. Ezt a szöveget idézi Fekete Sándor *Petőfi kardjai* című művében. „Az uszító névtelen »önkéntes« pedig maga Vahot Imre lehetett” – írja.

És az életrajzból tudhatjuk: így is történt.

Decemberben azután megszületik fiuk, Zoltán. Az apai boldogság előntötte a költő lelkét, a szerelem és a forradalom tüzevel együtt.

*„Ide, ide fiamat a kezembe
Hadd szorítsam, a szivemhez őt!
Mintha volnék újonnan teremtvé,
Hogy életemnek ifju lombja nőtt!*

*(Fiam születésére,
Debrecen, 1848. december 15.)*

S hogy milyen harmonikusan forrott egybe nála az atyai és a hazaszeretet, jól mutatja, hogy még a halált is azzal űzi el e versében: ha kegyetlenkedni akarna vele, és idő előtt elvinné a gyermeket, „Nem enyém lesz ő – tartsd ezt eszedben – / A hazának nevelem fel őt.”

Fél év múlva, 1849 nyarán már Petőfi is réges-régen a harcmezőn küzdött, és erre buzdította polgártársait is. Hangja egyre tüzezebb, és ki is engedi a *Föl a szent háborúra!* (Pest, 1849. június 20.–30.) című költeményben:

*„Itt a próba, az utósó
Nagy próba!
Jön az orosz, jön az orosz,
Itt is van már valóba;
Eljött tehát az utolsó
Ítélet,
De én attól sem magamért
Sem hazámért nem félek.”*

A harmadik versszakban markánsan megfogalmazódik az egység, mondhatni, a kardban való egyesülés iránti vágya: „*Most az egész Magyarország / Legyen egy magyar hadsereg!*” Már jó ideje nem félve az „*átkos királytól*” merész kirohanásokat intéz az uralkodó ellen: „*Kit az isten elhagyott, azt / Az ördög sem menti*

meg.” A magyarság önérzete eltölti Petőfi egész lelkét. Ám a költemény azért is különösen fontos témánk – és a Petőfi-életmű – szempontjából, mert arról tanúskodik, hogy a fiatal katonaköltő a lázas tettekeszség tetőfokán, élete utolsó hónapjában, a szabadságharc bukása előtt sem feledkezik meg sem a saját, sem katonatársai, beosztottjai családjáról:

*„Ne féljetek, gyermekink, ne
Féljetek,
Nem szúr által dárdájával
A vad kozák titeket;
Feleségink, kedvesink, ne
Sírjatok
Idegenek ölelése
Nem tesz csúfot rajtatok.”*

Salánki Anikó

Visszaút nincs

Amikor az autó megállt a kerítés előtt, ő épp a hátsó udvarban hajlongott, a tyúkoknál. Négy tojást fogott fel a kötényébe, előtte kiszórta a poros udvarra a kukoricát, és friss vizet öntött az ócska piros lábasba. Öt tojás már a kamrában van, egy még ugyan hibádzik, de meglesz az is, és tízzel meg a hagymával, a két kis tökkel, a csokorba kötött kaporral érdemes bebuszoznia a közeli városba. Szabadabban lehet már menni, persze a maszkot feltézi, mindenkinek adtak.

Szombaton jó piac van általában, az idő is napsütötte, ilyenkor sokan vásárolnak. Ingyen utazik, már a hetvenet is meghaladta. Tán lesz idő egy kicsit trécselni is a látásból ismert kofákkal. Vásárnap meg főz egy kis spenótot, szaftot rak rá. Eltelik a hétvége.

A kiskapu nyikorgására kapta fel a fejét. Nem nagyon zárja, elég a kallantyú is, az utcabeliek néha benéznek, idegen meg nem téved erre. Egyre kevesebben laknak a faluban, aki csak teheti, jobb életet keres valahol távol. Lassan csak az öregek maradnak, bár az utóbbi hetekben érdekes emberek költöztek a régi iskola omladozó épületébe. Loboncos szakállú férfiak, a nőkön bokáig érő, színes szoknya, meg virág a hajukban. A szomszédja, aki temetőcsősz volt, azt mondja, valami szekta. Itt akarnak megtisztulni, távol a világ zajától. A városban már találkozott velük régebben, a kezébe nyomtak egy színes lapot, hogy mit kell tenni az örök életért. Elnevette magát, foghíjas szája elé kapta a kezét, aztán visszaadta az útmutatót, rá ne pocsékolják. Még az hiányozna, örök élet! Így is alig bírja a ráért éveket.

Mind a négy tojás eltört, ahogy hirtelen elengedte a kötényét, az elferdült járdán szétfröccsentek, de szép a sárgájuk, látszik, nem tápos tyúkok tojták.

A lánya állt előtte, Tecának hívták, csak a szeméről ismer-te meg. Ez az elegáns, vörös hajú nő nem hasonlított a sovány,

morcos kamaszlányra, aki harminckét évvel ezelőtt elment. A megvetemedett konyhaasztalon hagyott egy irkából kitépett lapra vetett néhány sort, hogy elege van a szegénységből, utál itt mindent és mindenkit, az anyja meg ne is keresse. 16 éves múlt akkor a lány, kiskorú a törvény szerint, lehetett volna jelenteni, hogy eltűnt, de neki úgy fájtak azok a szavak, hogy eszébe sem jutott. Meg mit szóltak volna a faluban, apa nélkül nevelte kénkeservesen, és ez a hála?

Mindenkinek azt mondta, hogy a fővárosba ment tanulni. Égett az arca a hazugságtól, de a szégyent sem tudta volna elviselni. Nem sokkal utána felvonatozott Pestre, még az állomáson feladott egy borítékot, magának címezte, szépen látszott a bélyegző. Az öreg postás meg, amilyen pletykás volt, mindenkinek elmesélte, hogy szép vastag levelet kapott a lányától.

Rokonai nem voltak, a falusiaknak megvolt a maga élete, születtek, esküdtek, haltak, volt baj is elég, hamarosan elfelejtették Teca eltűnését.

Ő még néha megnézte azt a néhány fényképet, ami maradt róla, aztán betette egy cipősdobozba a szekrény aljába. Sose jött tőle semmi, se egy lap, se egy üzenet. Anyák napja, születésnap, karácsony, mindegy volt. Ott meredezett a szürke csend és hallgatás. Most meg itt áll előtte, s már ölelné is át, de ő hirtelen és szótlánul félrefordul. Óvatosan kikerüli az eltört tojásokat, és bemegy a házba, ami pont olyan, mint harminckét éve. Hangos csattanással húzza el belülről a reteszt. Néhány pillanat múlva leereszti a csálén álló redőnyt is.

A nő kis ideig még áll az udvaron, idegen itt, a tojássárgája körül folyja elegáns cipőjét. Nézi a házat, a derékban megtört öreg diófát, a rozsdás láncon árválkodó vödört. Szeme a bezárt ajtóra téved, és már tudja, soha nem fogja kinyitni. Amikor kint felzúg az autó motorja, az öregasszony csak akkor hajtja le a fejét az asztalra. Csend van, kint az ólban kotkodálni kezd egy tyúk.

Meglett volna a tizedik tojás – gondolja, s csak ekkor kezd el sírni.

Varga Melinda

Ringat, elsodor

*Gyermekkoromban játék helyett
az erdő sűrűjébe vágytam,
naponta kibicikliztem a vadonig,
hallgattam a patakot, és beszélgettem
a széllel, aki fenyők közül rohant elém,
mint rég nem látott baráttra, izgatottan várt rám,
az emberekkel nem tudtam megértetni magam,
ma is inkább a tölgyek susogó melankóliája
érint meg, az ember csacsogása, morgása kevésbé.
Értettem a fák és a vadvirágok nyelvén,
figyeltem, hogyan nő ki a gomba a mohából,
a rókaljukat, a medvenyomot, az atlétatestű mókust
az ágak között, a félénk, fúrge őzeket.
Ha becsuktam szemem, csak az illatokat éreztem,
és a határtalan susogást, a morajló, ölelkező fákat.
A túlevelekből kinőtt a tenger, az ég felé hullámozott,
ringatott, elsodort, ringatott és elsodort.*

A repülés képessége

*Szárnyaidat
bármikor előveheted
hónod alól,
a karod gyorsan átváltozik,
még angyalnak is képzelheted magad,
de csak akkor tudsz repülni,
ha már madárlelked van.*

Az égre vetítem

*Minden napra kitalálok
egy apró kívánságot,
és az égre vetítem.
A gondolat papírmadár,
a ki nem mondott szavak
üstökösök,
fényük hidegezüst.*

Amikor madár vagyok

*Újra az erdő, elnyújtóztam
a magas fűben,
fűrjeket hallgattam,
éjjel madárrá változtam,
zuhantam a meztelen ég felé,
puha felhőkkel telt meg a szám.*

Sárfi N. Adrienn

Naiv isten

(regényrészlet)

Egy szorítás az, hogy köszönjek, kettő pedig, hogy megint. Köszönök, mert Anya egyet szorított, aztán állunk az utcán, Anya és a tanító néni beszélgetnek.

Azt mondja a tanító néni, hogy fegyelmezetlen vagyok, nem figyelek órákon, nem csinálom meg a kötelező feladatokat, bámulom a plafont, vagy felállok, és mászkálok.

Nézek Anyára, hát, ez igaz, de aztán nem hallgatom tovább, mit mond Csilla néni. Egy bozontos, fekete kutyát nézek, ahogy a gazdáját húzza, aztán egy néni megy el mellettünk, akinek a nyakán nagy kidudorodások vannak. Olyan, mint amilyenek a hörcsögök, ők tartják a magvakat a pofazacskójukban.

Hörcsög – mutatok a néni után, mire Anya megszorítja a kezemet, de ez ilyenkor nem az, hogy köszönjek, hanem hogy nem szabad.

Beteg a néni – suttogja Anya, még mindig szorítja a kezemet, izzad a tenyere nagyon, kihúznám a kezem a kezéből, de nem engedi.

Beteg nénihörcsög – mondom, Anya kétszer szorít, felnézek, hogy köszönjek-e, de ingatja a fejét, úgyhogy hallgatok.

Anya mérgesnek látszik, a tanító néni mosolyog, de nála ez azt jelenti, ha az osztályban csinálja ezt, mindjárt megbüntet valakit.

Biztos, hogy nem jó, hogy mindig rosszat csinálok.

Menjünk – rántom meg Anya kezét, mert félek, Csilla néni beírja a feketét.

Anya szorít, susog, hogy legyek most csendben, Csilla néni meg azt mondja, fejlesztésre kellene mennem, és szívesen megadja a szakember telefonszámát.

Anya felírja a telefonszámot, kettőt szorít, köszönök: Csókolom.

Anya, mi az a fejlesztés? A fejjel csinálnak valamit? Lesztést? Mi az a lesztés?

Anya válaszol valamit, hogy a fejlesztés olyan, hogy jobb lesz tőle az ember, vagy ilyesmi. De nem értem, miért mondta ezt a fejlesztést Csilla néni Anyának, amikor Anyának nem kell jobbnak lennie, jó úgy, ahogy van. Csak néha mérges rám. A nővéremnek kellene sok-sok fejlesztés, minden napra, de öt pont nem ismeri Csilla néni. Furcsák a felnőttek.

Mondom Anyának, hadd menjek majd el velem a fejlesztésre, mert kíváncsi vagyok rá, és legalább nem lesz egyedül.

Anya azt mondja, mindenképpen ketten megyünk, mert engem kell odavinnie a szakemberhez, hogy foglalkozzon egy kicsit velem.

Akkor most szagember vagy szakember? És hogyan foglalkozik majd velem? És miért? Anya, miért?

Azért, hogy jobban tudjak órákon figyelni, és megoldjam a feladatokat!

De én nem akarok figyelni órákon, és a feladatok se érdekelnek, és iskolába se akarok járni!

Anya, miért kell iskolába járni?! Vagy akkor mutasd meg, hogy kell jónak lenni, és akkor majd megpróbálom!

Apa azt mondja, amikor nála vagyok, hogy velem nincsen semmi baj, nem vagyok rossz. Azt is mondja, hogy a gyerekeknek sokat kell mozogni, és a szabadban kint lenni, mert ez a jó, ettől fejlődnek.

A Papával is szoktunk kirándulni. Olyankor csöpög ránk az égerfák ágairól a tajtékos kabócák buborékos nyálfészke, amit levélnedvből csinálnak, és amiben laknak a kabócagyerekek. Hablakásuk van, amit mindig újra kell habosítaniuk, főleg eső után.

A poloskákat nem szabad megijeszteni, mert abból csak a bűz van! A rablópoloskák húsevők, kiszívják a többiek belsejét! Más poloskákat is megesznek, nem zavarja őket, hogy a másik majdnem ugyanolyan, mint ők. Fúj!

Milyen lehet az, ha valakit megesznek? Például az oroszlán az antilopot. Biztos fáj! Jó lenne, ha csak egy harapást csinálnának a húsevők a többiekén, akik ettől nem halnának meg, csak egy kicsit sziszegnének, mert fáj, de a kiharapott rész begyógyulna magától hamar. A rablóposloska meg csak pár szippantást csinálna a szipókájával, csak egy kicsit szívná ki mások belsejét, így ő jóllakik, és az áldozata is mehet tovább a dolgára. Dehát nem így van. Minden olyan furcsán van megcsinálva. Sokkal jobb is lehetne. Nem ártana valami fejlesztés.

Az biztos, nagyon biztos, hogy régen, nagyon régen gyerekek gyúrták sárból, kövekből össze a hegyeket, hordták vödörkben nagyon sokáig a vizet nagy gödrökbe, amiket ők ástak, hordták a vizet innen oda, onnan ide, hogy legyenek hatalmas, kék tengerek, szürke folyók meg tavak is. Ezek a gyerekek óriások voltak, de még így is sokáig tartott a játék, mire készen lettek. Akkor régen felnőttek még nem is voltak, csak gyerekek. Ez még a Paradicsom előtt volt, amit a Mama mesélt, akkor jelentek meg az első felnőttek: Ádám bácsi és Éva néni. Az első emberek, akik már nem gyerekek. Kérdezem a Mamát, ők hány évesek voltak, és hogy férj–feleség voltak, vagy barát–barátnő? Azt mondja a Mama, hogy húsz és harminc év között lehettek, tehát akkor nagyon öregek voltak, és hogy Ádám sárból lett, Éva pedig az oldalbordájából, de ezt most így valahogy nem tudom, nem értem. Milyen borda? Bordásfal? Mutatja a Mama, hol van az embernek az oldalbordája.

Jaj, Mama, ezt ne, eltakarom a szememet. Ha onnan kijön valaki, egy másik ember, az rosszabb, mintha például megennének!

A Mama mesélte a dolgot a kígyóval, aki megkísérelte Évát.

Kísértetkígyó?

Isten figyelmeztette őket, hogy ne egyenek a kert közepén álló fa gyümölcséből, ami a tudás fájának a gyümölcse, de a kígyó rávette Évát, hogy mégis csak harapjon belőle. Éva harapott, okos lett, és adott egy falatot Ádámnak is. Akkor vették észre csak, hogy meztelenek. Most akkor ezért kellett elköltözniük a Paradicsomból?! Mert aztán az lett, hogy Isten mérges lett rájuk

emiatt az okosság miatt, és akkor már nem maradhattak, pedig a Paradicsom az nagyon jó hely! Szép is, és nem eszi meg egymást senki!

Mama, a kísértetkígyó mérgekígyó volt?

Szerinte nem volt az.

Honnan tudod? Ha például mérgegombát evett a kísértés előtt, galócát, vagy egyébként lehetett úgy is mérges, hogy saját méregmirigye volt, mert ilyen is van. És például meg is marhatta Évát!

A Mama összeráncolja a homlokát, most olyan, mintha ő is kicsit mérges lenne, mert egyébként olyan méreg is van, ami harag.

Jó, rendben, figyelek!

Tehát a kígyó rábeszélte Évát, hogy egyen a tudás fájának gyümölcséből. Éva beleharapott az almába, és olyan dolgokat tudott meg, amiket addig nem tudott. Ádámnak azért adott, mert nem volt irigy. Hadd tudja ő is a dolgokat! Sok tudásuk lett nekik hirtelen, de akkor már menni kellett.

Utána elváltak?

Nem váltak el, csak Isten kiűzte őket a Paradicsomból.

Ezt egyáltalán nem értem. Miért nem örült Isten, hogy az első felnőttek olyan sokat tudnak?

Egyébként a kígyók nem is olyanok... Csak mindenki fél tőlük. Lehet, hogy pont emiatt a történet miatt. Anya is fél, az osztályban a fiúk és a lányok is, a nővérem minden állattól fél. Fejlesztés kellene, hogy ne féljenek. Csak Apa és a Papa nem félnek semmitől. És én sem.

Ahogy a Papával megyünk felfelé a hegyen, látunk sziklákon mászókat. Vasak és kötelek lógnak a szakállas bácsikon, egy hosszú hajú néni is van közöttük, piros sisak van a fejükön, úgy kapaszkodnak a kezükkel és a lábukkal, mint a pókok a falon.

Nem rossz ez a hegynek? – kérdezem a Papát.

Meg különben gondolhatja azt a hegy például, hogy hát ő se mászik fel senkire, akkor rá miért. Főleg, hogy vasakat ütnek a szikláiba.

A Papa nem hiszi, hogy a hegy érzi, ki mit csinál rajta.

Hát, nem tudom.

Trappolunk hegyen-völgyön át, mint a katonák – mondom a Papának, erre ő azt válaszolja, hogy a katonák nem érnek rá nézelődni, csodálkozni, mint mi, szóval azért az más. Nagyon nehéz a felszerelésük, és félnek is, ha éppen háború van!

A katonák félnek?!

Mindenki félti az életét!

Megölelek egy tölgyfát az ösvény szélén, a rücskös kérgéről hangyák másznak a karomra. Zsebre rakok makkokat, otthon majd kiteszem őket a polcra. A Papa megtanította, hogy kell megismerni a tölgyfát, az égert, a juhart, de tudom, milyen a mogyoró, a csipkebogyó és a som is.

Szólok a Papának, hogy várjon meg, elmegyek a bokrok mögé pisilni. De olyat látok a bokrok mögött, hogy sikítok. A Papa odasiet, nézi ő is, amit én: a kitátott szájú német juhászt. A két első lába a levegőben, a hátsók a gödör felett lógnak. A nyakán kötél, a kötél lelóg, a kutyával együtt egy vastag faágról.

Papa!

A kezemet a számra szorítom, nem akarok sírni.

A Papa magához ölel.

A német juhásznak nyitva van a szeme, olyan, mintha üvegből lenne. Vagy könnyes. Nyál szárad a bundáján.

Sokat szenvedhetett – ezt sottogja a Papa.

Papa, ezt valaki csinálta?!

A Papa bólint.

De ki, Papa, ki?!

Gonosz emberek – mondja, és levágja a kötelet a bicskájával.

A kutya a hátsó lábaira koppan, alig tud eldőlni, olyan kemény a teste.

A Cukira gondolok, a Papáék kutyájára, hogy valaki őt, így...
Övele ezt könnyebb is lenne megcsinálni, mert kicsi.

Jaj, baj van, Papa! – mutatom a nadrágomat.

Átázott. Bepisiltem.

Semmi baj, majd a Mama kimossa!

Tudom, hogy a Mama mérges lesz, ha meglát, de most már mindegy.

Mitől keményedik meg egy halott?

Miért öl meg valaki egy kutyát?

Miért nem mennek a gonosz emberek fejlesztésre?

És Isten is menjen fejlesztésre, ha egyszer ő csináltatta a természetet gyerekekkel, ahol fáj, ha megesznek, ahol mindenki meghal, és baj az, ha valaki sokat tud!

Amikor elmondom a Mamának, miért pisiltem be az erdőben, veszekedni kezd a Papával. Amikor a Mama mérges a Papára, azt mondja neki: Bolond Istók!

Kérem a Mamát este, meséljen még a lélekről. Például, hogy meddig él.

A lélek örökké él!

Mi az örökké?

Az örökké ugyanaz, mint a mindig!

Nem tudom, hogy ez baj-e, de az biztos, hogy a Mama meg a Papa mindent tudnak, csak azt tudják rosszul, hogy Apa nem jó ember. Mert Apa jó ember.

Olyan szeleburdi vagy! – mondja nekem a Mama.

Az micsoda? A burdinak a szele? De Mama, mi az a burdi?

Kubina Zita

Még hiszek

*Nézem a világot,
és semmi sem tűnik jónak vagy rossznak.
Éppen olyan kevésbé megy most
minden izgó-mozgó molekula megítélése,
mint saját magamé.
Rájövök, tulajdonképpen
megvesztegethető vagyok.
Képmutató,
önző.
Ráadásul még hazug is lennék,
ha azt mondanám,
nem adnám fel az oly'
ügyelve dédelgetett elveimet
egyenlőségről, emberségről és egységről
még egy ilyen pillanatért,
amit megtarthatnék
egyedül magamnak.
Úgy szomjazom a magányt,
mint még soha,
és igazából csak akkor vagyok nyugodt,
ha odakint esik az eső, és tombol a vihar.
Minél többet tudok,
annál kevesebbet akarok érteni
magamból,
a világból,
csak ezt akarom,
ülni itt,
és érezni,
milyen kicsi vagyok,
mennyire baromi apró,
és milyen mókásan naiv,*

*hogy továbbra is elhiszem,
szabnak még pillanatokat
ilyen apró testre.*

Nem tudom

*Nem tudom,
mit jelent az egészség,
ép testben ép lélek,
vagy fordítva,
egyik sem,
vagy mind a kettő.*

*Nem tudom,
mit jelent jól lenni,
hogyan az egészség teszi-e,
vagy a pénz,
melyik számít többet:
jóllét vagy jólét.*

*Nem tudom,
milyen éppnek lenni,
a születésnél épp eléggé
összenyomódik minden fej ahhoz,
hogyan sose simulhassanak ki
a gondolatok redői.*

*Nem tudom,
mit jelent hinni,
az ember egy percig azt hiszi,
hogyan tud olyat,
aztán még azt a kicsi hitet is elveszti,
amit magába vetett.*

*Nem tudom,
mi az az ember,
egy vagyok közülük,
állok a tükör előtt,
lepereg a Darwin-elmélet,
de nem látom magam.*

*Nem tudom,
mit jelent érteni.
1350 köbcentiméterben
egy csekélyke világ is
alig fér el.*

Bogár Gábor

Kijárat

Eltévedtünk a New Haven-i autópályán. Nem találtuk meg a kijáratot a Black Bird-tó felé. Szorítottam a kormányt, feszülten figyeltem. Mellettem Robi a kietlen vidéket kémlelte, mögöttünk Zsuzsi bóbiskolt, végképp elcsüggedve.

A négysávos sztráda autókkal volt tele előttünk, mellettünk és mögöttünk, annyira, hogy még sávot váltani is féltem. De előbb-utóbb jönnie kell egy táblának, egy nagy táblának, felirattal. Már régen lemondtunk arról, hogy a táblán a *Black Bird*-tó név álljon, csak abban bízunk, hogy végre abba tudjuk hagyni ezt a monoton és céljavesztett rohanást. Már régen befejeztük a beszélgetést. Mindannyian magunkkal voltunk elfoglalva. Már régen felhagytunk a zenehallgatással. Az óránkra sem pillogtunk már.

Nincs kijárat.

Egyáltalán: hol vagyunk?

Egy négysávos autópálya kívülről második sávjában, jó néhány kilométerrel elhagyva New Havent.

Többet nem tudtunk.

Úgy éreztem: nem bírom tovább, és elhatároztam, hogy – akár mennyire veszélyesnek tűnik – kihúzódok a jobb szélső sávba. Lehet, hogy be kell tolakodnom két autó közé. Lehet, hogy nem fog menni koccanás nélkül. De már nem érdekelt. Indexeltem jobbra. Azaz csak indexeltem volna, csakhogy az irányjelző karja nem mozdult. Elszántam magam arra, hogy jelzés nélkül, egyszerűen kihúzódok. De a kormány sem mozdult. Az autópálya vonalát követtük, az autó kerekei a sávon belül maradtak, de ettől az iránytól a kormány nem mozdult jobbra. *Minden mindegy*-hangulatban próbáltam a kormányt balra fordítani, és már nem is csodálkoztam, hogy arra sem mozdul. Levettem a lábam a gázpedálról, de semmi sem változott: benyomva maradt, és a legkisebb lassulás nélkül gurultunk tovább az autórengetegben. Megpróbáltam a

lábfejemmel kifelé húzni. Nem sikerült. Rátapostam a fékre – semmi hatás. Robira pillantottam, észrevettem-e valamit próbálkozásaimból. Egyenesen ült, maga elé meredt az útra.

Gúnyos nevetést hallottam. Nem Robiét, és nem is Zsuzsiét. Nem fordítottam el a fejem, továbbra is az utat bámultam magam előtt, az autók tömegével, de a kormányt már nem szorítottam, láttam, hogy nincs értelme. Megint a gúnyos nevetés, majd tisztán hallottam egy meghatározhatatlan irányból jövő hangot.

„No lám! Erőfeszítéseket óhajtasz tenni? Hahahaha...”

Makacsul hallgattam.

„Talán még mindig azt hiszed, hogy egy autópályán vagy?”

– Robi, ti halljátok ezt?

Robi mintha meg sem hallotta volna a szavaim, továbbra is szótlanul meredt maga elé.

Zsuzsira pillantottam: feje oldalt csuklott, a hátsó ülés szélehez, szeme lehunyva, valószínűleg elaludt. Egészen hátrafordultam, a kormányt is elengedtem – hiszen mozgatni úgysem tudtam –, megpróbáltam felrázni. Csak nyögdecselt, mintha rémálmai lennének, de nem ébredt föl.

„Nem adod fel egykönnyen, igaz?” – hallottam ismét a gúnyos hangot, amiről képtelen voltam megállapítani, milyen irányból jön.

Valamit tennem kellett, de fogalmam sem volt, mit. Egy biztosnak tűnt: nem szabad rágörccsölnöm a feladatra, mert az nem válik javára a megoldás-keresésnek.

Meg kellett próbálnom valami egészen mással foglalkozni, legalábbis amíg egy kicsit meg nem nyugszom. Hátranyúltam, hogy a hátsó ülésről előveggyem a hátizsákomat, és az ölembe tettem – szememmel még mindig a szélvédőn át látható mozgó, mégis változatlan képet figyeltem. Lassan tudatosult bennem, hogy a vezetésnek ez az elengedhetetlen része, az előttem lévő út figyelése is teljesen fölösleges, ezért abbahagytam, s teljes figyelmemet a hátizsákom tartalmának szenteltem. Egy reggel vásárolt hamburgert vettem elő – nem mintha éhes lettem volna, csak hogy valami másra összpontosítsak, ne a problémára. A szendvicsnek

érdekes, hideg és kemény tapintása volt. Kivettem a papírjából, megállapítottam, hogy sziklakemény, mintha egy mínusz ötven fokos mélyhűtőből húztam volna ki. Nem értettem, hogyan lehet ez, hiszen a kocsiban meleg volt. Visszatettem, és előkotortam a termoszt, hogy igyak néhány korty kávé. A szájamhoz emeltem, és csak csorgattam magamba. Azaz csak csorgattam volna. Mert ahogy a kávé elhagyta a termoszt, megmerevedett, megállt a levegőben, s egy rövid kis ívet képzett a termosz nyílása és a szám között.

Kezdttem kétségbe esni.

Eszembe jutott, hogy régen imádkoztam. Lehunytam a szemem, s annak rendje és módja szerint először hálát adtam Istennek, mindazért a gondoskodásért, amit eddig kaptam tőle, majd kértem, szabadítson meg bennünket ebből a helyzetből. Aztán kinyitottam a szemem, és vártam. Valamit. Valami változást. Hiába. Az autónk tovább haladt az autórengetegben, anélkül, hogy a gázpedált érintettem volna. Tényleg, a gázpedál! Újra megpróbáltam kihúzni a lábfejemmel, csak hogy lássam, mozdul-e. Nem mozdult. Megpróbáltam újra tekerni a kormányt – de az utat követő, önálló mozdulatain kívül nem mozdult. Rákiáltottam a mellettem ülő, továbbra is maga elé meredő Robira.

– Hé, pajtás! Megpróbálnál végre te is tenni valamit?!

Robi nem moccan, semmi jelét sem mutatta annak, hogy halotta volna, amit mondtam. Dühösen megráztam a karját, ami nagy megdöbbenésemre a kezemben maradt. Furcsán könnyűnek tűnt. Ahogy jobban megnéztem, a váll-részből szalmaszálvégek meredtek ki. A barátom helyett, akivel néhány órája együtt szálltunk be a kocsiba, egy felöltöztetett bábu ült mellettem, amely a rázás hatására most nekem dőlt. Visszadöntöttem, nekitámasztottam a jobb oldali ablaknak. A következő gondolatom az volt, vajon Zsuzsival is valami hasonló történt? De nem merem megnézni. Inkább előhalásztam a mobilomat, hogy segítséget kérjek. A képernyője sötét volt. Már meg sem lepődtem, amikor semmilyen próbálkozásra nem reagált. Lázasan törtem a fejem, hogy mit tehetnék. Közben az eltelt hosszú idő miatt, meg

azért is, mert stresszhelyzetben ez egyébként is gyakran megtörténik velem, kíznó és sürgető vizelési inger tört rám. Az ablakokon kinézve minden irányban autó autó hátán. A kocsinkat – még ha lenne is pisilésre alkalmas hely a közelben – nem tudom irányítani. Ha nem akarok bevizelni, ki kell ugranom – igen ám, de már szinte biztos voltam abban, hogy hiába feszegetem, nyomkodom, az ajtók, ablakok nem nyílnak. Jól gondoltam. Feltérdeltem az ülésen, nadrágomat, gatyámat letolva a két első ülés közé ürítettem húgyhólyagom feszítő tartalmát.

Vagy mégsem? Úgy látszik a feltérdelés nem történt meg, mert továbbra is az ülésen ültem, sőt, már inkább feküdtem, közben éreztem, hogy meleg folyadék csordogál a combjaimon, s ez egyszerre kellemes és szégyenteljes érzés.

Egy darabig gondolattalanul bámultam az autó tetejének belső kárpitját.

Már nem voltam annyira buktalan. Illetve nyugtalan. Az egész helyzetet láttam magam körül, anélkül, hogy láttam volna, magammal az ülepén. Vagyis közepén. Igen, felingerelt, hogy az ott, közepén, az én vagyok. Felbéreltem. Felismertem. Ezen elpocsojodtam. Elkámpicsorodtam. Elmosolyodtam. Bazsálni kezdtem a nyörülöttem elévülő tombokat. Sórakosgatónak találtam, hogy minden összeverekedik. Nevelőgörcs fogyott el. Sebezőgörcs. Vezetőgörcs. Felóbolódott a szülteesség, ez a vértelen hadiláb. Délibáb. Véliláb. Áb-dáb-dáb, ábdáb, ábdáb...

Észrevette, hogy a száján kibuggyanó szavak másképp formálódnak, mint ahogy szoktak. Érezte, hogy ezek így megfelelően fejezik ki a gondolatait, azt viszont egyre kevésbé értette, amit gondolt. Kezdett érthetlenné válni a világ, és benne ő maga. Először még igyekezett megragadni dolgokat az értelmével, majd – látván, hogy nem megy – feladta. Ekkor megnyugodott, és egy percre öröm és békesség áradt szét benne. Aztán már csak kellemes, sőt néha vidám képek kergetőztek egymás után. Az utolsó dolog, amit még felfogott a külvilágból, egy hatalmas és szép csattanás volt.

Kégl Ildikó

álmok a lomb alatt

*lehulló levelek
táncolnak az
október íriszében
talpalatnyi kertben
duzzad az avar dunna
de hány fa hány levele
képes betemetni
meghiúsult álmainkat
s ha rügyfakadáskor
meglelnénk mindet újra
vajon fontosak
lennének-e még*

tartósítás

*az emlékek elfáradhatnak
nem bízhatunk mindent
a hyppokampuszra meg egy
bizonytalan szerverre olykor
vegyülettel kell tartósítani
azt amit megőriznénk a
pillanatot ami fagyizásnak
indult aztán hirtelen kezded a
kezemért nyúlt ösztönösen
és én először ijedtem
meg attól mennyire beleváló
lennél az életembe
ott a bodrogszparti délutánban*

*ahogy rakoncátlan rezes
tincsemet a fülem mögé tetted
te és én akkor kezdődtünk el
ezekkel a semmiségekkel és még
nem tudjuk hol fejeződünk be
de most formalinba teszem
azt a szerdát négytől félhatig
tízliteres befőttes üvegbe
zárom az érintésedet
a bodrogot a málnafagyit
a pataki várkert öreg akácfáját
a kopott kovácsoltvas padon ülő téged
a válladon boldog magammal –
és lassan szétoszlik aggodalmam*

metróhuzat

*ahogy futottunk lefelé a
mozgólépcsőn a Batthyányn
siess muszáj elérnem a
félkilences IC-t az az utolsó
mondtam kacéran miközben
a keletibe igyekeztünk aztán
hirtelen megálltam mert a
szemedben megláttam valamit
amitől már nem akartam elérni
le akartam késni mindent ami
engem akkor tőled elvezet
hogy itt a metróhuzatban
álljak veled egészen addig
amíg elfogy a csütörtök*

*és elfogy minden magamra
erőltetett szingliségem a peronon
ólmos mozdulatlanságban a
szemed zöldjében bolyongok
a legvakmerőbb jövőt képzelem
magunknak amikor megkérded
mire gondolok ijedten fordítom
el a fejem még annyira az elején
vagyunk még nem veheted észre
flegmán mondom semmire
csak a metróhuzatra – jön a szerelvény
te úgy húzol magadhoz mintha
mindig engem kerestél volna*

*az ajtók nélküliünk záródnak
kívül rekedünk a való világon
a te és az én metszéspontjában
kibomlik a mi történetünk
úgy kezdődik hogy meghívsz
egy fröccsre és írsz hozzám
egy verset posztmodern fröccsből
és zamatos versből szélesvásznú
képek áradnak ezt a filmet még
sokszor meg fogom nézni itt
a Batthyányn a fény most
egy kicsit elnyeli az alagutat*

Gáspár Ferenc

Lenszkij áriája

– Öt óra körül lesben álltam, kíváncsi voltam, milyen állat eszi a fal mellett a ponyván száradó mogyorót. Az én mogyorómat! – meséli Öcsi nagy lelkesen, az első sör mellett, amit a halászléhez kikértünk. Nem mintha nem tudnánk, hogy a halászléhez száraz, fehér bor dukál. Csak jobban szeretjük a pilsenit, ennyi az egész.

– Egy akkora patkány jelent meg, mint egy kisebbfajta nyúl. És hiába tettem le három patkánycsapdát, kukoricapufival meg más csemegével, nem érdekelte. Ekkor határoztam el, hogy a mogyoróval csalom lépre. Deszkára erősítettem a patkánycsapdát, mert akkora erő van ezekben, hogy félholtan is elvonszolják, be valamelyik bokor alá, én meg majd kereshetem, csak a bűzre figyelek majd fel napok múlva, hogy hol rohad a dög.

– Tényleg nagyon erősek – vágok közbe, próbálok én is szóhoz jutni, de Öcsi lesöpör az asztalról minden egyéni kezdeményezést, és ha lehet, még nagyobb hangerővel folytatja:

– Így is kimászott, azt képzeld el, kihúzta valahogy a fejét, és odébb kúszott vagy fél métert. A szürkületben nem vettem észre, csak mikor ráléptem, ijedtem meg, hogy valami még élő és puha van a lábam alatt. Még belém harap, rémüldöztem, és gyorsan előkerítettem a leghegyesebb ásómat. Azzal szurkáltam meg a nyakát egy kicsit, hogy biztosabban átkerüljön az örök vadászmezőkre.

– Nekem is az volt az egyik első melóm a kutatóban, jó negyven éve, hogy nyírjak ki egy zsáknyi patkányt – vetem föl újból, hátha lázba hozza a történetem. Meg a történelem. Ma már az állatvédők ezért biztosan rács mögé juttatnának. De Öcsit a múlt nem hozza lázba.

– A deszkákra még téglákat is tettem a biztonság kedvéért, de a mogyorót sem volt egyszerű odaerősíteni, csak egy vékony dróttal lehetett, amit kétszer is átfűztem a mogyorón, aztán még

a deszkába is belefúrtam, és kihúztam a lyukon, és visszahajtottam a drót szarát, nehogy kitépje valahogy a bestia.

– Étert kellett rájuk öntenem, és szorosan befogni annak a vas-tag nejlonzacskónak a száját, amibe előzőleg bedobáltam a kísérleti patkányokat, pontosabban, azokat, amik már részt vettek egy kísérletben, tehát nem volt rájuk semmi szükség.

Párhuzamosan mesélünk, egymás szavába vágva.

– És alighogy felállítottam a csapdát, és léptem be a házba, már hallottam is a csattanást – mondja ő.

– Én meg sajnáltam őket, és félttem is egy kicsit, nem fogtam be jól a zacskót, és az egyik dög kiugrott – mondom én.

– Megyek vissza, és nem látom sehol, mert olyan bitang erős, kifúrta valahogy magát, a régi csapdák fűrészfogasak voltak, abból nem jött volna ki.

– És métereseket ugrált, pattogott akár a gumilabda. Egy ugróbajnok.

– Kimászott a rohadék, akkor léptem rá, de meg is ijedtem, majd megállt a szívem félelmemben, hogy most harap belém, és megfertőz valami rémes vírussal, nem elég nekem a szemem, még ez is...

– Egy darabig néztem, aztán egy jól irányzott rúgással felküldtem a plafonra. Elég magas lehetett a labor, legalább három méter vagy még több, négy is lehetett, inkább négy volt.

– El szoktam ásni, rendesen, valahol odakinn, de már sötét volt, hát ráraktam egy lapátra...

– Rögtön megdöglött, de a nyoma ott maradt a mennyezeten. A sarokban meg szőke és hamvas laboráns lányok öntögettek finom kezeikkel kecsesen és óvatosan holmi folyadékokat gyanús kinézetű üvegcsékbe, miközben ijedt és megvető pillantásokat vetettek felém. Talán két napja dolgozhattam ott, lehet, a nevet sem tudták, csak azt látták, hogy egy hosszú hajú ürge patkányokat rugdos a plafonra...

– ...Kivitem hát a Déri-kertbe, és bevágtam a bokrok közé.

Néztük egymást. Mindketten befejeztük a történetet. Ő ezt a mostanit, én meg a régit. Kipillantottam az üvegfalon át a folyó-

ra. A novemberi sötétségben a holtág túlpartján csendben égtek a toklámpák, az elharapózott tengerentúli divatnak megfelelően. Öcsi nem nézett ki jól, bár a meséléstől egészen kivirult, jókedvűen kacarászott, főleg, amikor az általa megfogott és a biztonság kedvéért még a halálban is megszurkált döglött patkány röptét ecsetelte a bokrok fölött. El is képzeltem, ahogy úszik a levegőben, akár egy kelet-közép-európai James Bond.

– Hatvan kiló vagyok – mondja most Öcsi, pedig épp olyan magas, mint én, hat láb, mondanák valami rossz amerikai regényben, ehhez elég kevés a hatvan kiló. – De hát nem ettem mást egész nyáron, csak tökfőzeléket, attól nem lehet meghízni.

– Csokit kell enned tévzés közben – szúrja közbe a feleségem, mert ő is itt van, Öcsi tulajdonképpen az ő rokona, az egész patkányhistóriát is inkább neki meséli, öfelé fordulva, de mivel nekem is van patkánysztorim, kénytelen néha hozzám beszélni, ha arra már nem is figyel oda annyira, amit válaszképpen én mesélek.

– Nem tudok tévzni, Géza itt hagyott nekem egy tévét, de rossz a hangszórója, zúg, baromira idegesít, ha nézem, folyton azt hallom utána, ha megyek a konyhába, ott is hallom a tévé zúgását, ha lefekszem az ágyba, ott is, velem marad, nem tudok aludni tőle, most sem aludtam egész éjjel.

– A tévé miatt? – kérdezi az oldalbordám.

– Dehogy a tévé miatt, a rengeteg elmaradt munka miatt! Hor-dót kell mosnom, leszedni a maradék szőlőt, a paradicsom még a szárán van, ásni kell, hagymát ültetni, új bort lefejtetni, kénezní, azt sem tudom, melyikhez kapjak. És akkor még jönnek a rokonok is, nem ti, nem rólatok beszélek, hanem akik itt alszanak nálam, és ki kell szolgálni őket, főzni rájuk, reggelit készíteni. Géza szokott jönni, segíteni szüretkor, de nyolcvanéves, annyira gyenge, már az ollót is alig bírja, nemhogy egy vödröt... És meg is sebesült a nyáron, mert méhészkedés közben valamiért tüzet gyújtott, és meggyulladt valami ócska kátránypapír, a szél felkapta, legalábbis így mesélték, és megégett a Géza a fején, a karján, több helyütt. És a saját lábán ment át a szomszéd faluba a

komájához, ott mondták neki, hogy csöpög a fejéből a vér, vagy inkább savó, az égés nyomán felhólyagosodott sebekből, mentőhelikopterrel vitték be a városi kórházba...

Öcsi hangja zsongássá halkul, odakint egyre sűrűbb a köd, a víz fölött megáll, fura látomások, csillogó pontok tűnnek fel benne. A temetőben sem voltak sokan, még három nap mindenszentekig, kevesen járnak odakünn, az étterem is kong az ürességtől, csak a parton volt napközben néhány helybéli roma, akik a legolcsóbb konzervsörrel a kezükben igyekeztek a víz felé, ahol egy szem ember úszkált az október végi hidegben, akár egy újabb Schirilla. A kacsák unottan nézték, és felültek a hullámok hátára, amit egy motorral hajtott kis csónak gerjesztett.

Öcsi egyedül lakik a nagy házban, ahol sok szoba van, valamikor, hajdanán öt testvér élt benne, némelyik házastársával és gyerekeivel együtt, a ház tele volt élettel. Mára csak az öreg bútorok maradtak. Az egyik néni szobájában élire fésült ósdi szőnyeg, rojtjai úgy állnak, mint a kerítés oszlopai, rajta lehangolt zongora. Nem fűt csak egy szobát, abban sincs több télen tizenhat foknál.

– Nem félsz itt egyedül?

– Mitől félnék? Egész évben dolgozom, járok ki a kertbe, most ültettem három barackfát, a szomszédok tisztelnak, mert más senki sem műveli meg a földet, csak én. Nyaralókká váltak, legfeljebb levágják a fűvet, mást nem csinálnak. És a nővérem is mindig azt mondja, kétszáz kilométerre innen, a nagyvárosból, ahol lakik, hogy minek ez, miért rakom el a rengeteg befőttes, miért termelek annyit, miért...

– És mi a véleményed a háborúról? – kérdezi most a feleségem.

– Szomorú dolog, ezt Amerika generálja – feleli ő. – Nem szeretem az ukránokat, mert ők sem szeretnek minket. Mondjuk az oroszokat sem – teszi hozzá. – Tőlük még mindig jobban tartok.

Az étterem lassan kiürül. Volt itt egy fiatal, vidám társaság, jókedvű és csinos, meglepően karcsú lányok pálinkát ittak hosszú poharakból, a fiúk meg nézték őket. Most már ők is elmentek.

– Lassan mindenki elmegy – mondja Öcsi sokatmondóan. Kinnéznek újból a folyóra. Túloldalon egy apró ágyú szobra áll. Ilyen-

nel lőtték az itteniek 1849-ben a rájuk támadó császáriakat. Az ágyú mögött most megjelenik valaki. Egy katona, sapkáján cirill felirat. Megrázom fejemet.

Egy darabig kísérik Öcsit hazafelé a város központján át, az őszi ködben. Csak néhány fiatal bóklászik itt, a kocsmák, vendéglők mind bezártak már, vagy ki sem nyitottak, mert már korábban tönkrementek. Kísérteties a csönd. A kelta szellemek is ilyenkor szoktak kóborolni, jut az eszembe... Megyünk a Dérikert mellett, szórványos lövöldözést hallunk.

– Lövik a ruszlik a patkányt – vigyorog Öcsi, aki egyre rosszabbul lát a glaukómája miatt, de leginkább a tévé recsegő hangszórója zavarja.

– Nem tudom megjavíttatni, mert nem jön ki a szerelő, nekem meg nincs autóm, hogy bevigyem a szervizbe.

Én meg összerenzenek, mert nem értem, hogy jönnek most ide a ruszlik... Öcsi már túllépett a témán, most éppen a pincéjében eltett krumplikról mesél, amiket nagyság szerint szokott szortírozni. A méhek is megint eszébe jutnak, hogy amikor az apjával méhészkedett, egyszer Karcsi bácsi tátva felejtette a száját, és be-repültek a méhek és... és...

Sűrű a köd. Öcsi házában a zongora mögött életnagyságú patkány ül, fején „Kapitány” feliratú sapka. Lenszkij áriáját játssza, és nagyokat röhög közben. A zene egyre hangosabb, átfordul valami pattogós csasztuskába, kizúdul a holtág partjára, átcsap rajta, elárasztja a folyót, és a várost.

Nizalowski Attila

H: {egy kép, három kép}

Kocsi. A középkorban a Kocs nevű magyar községben kifejlesztett könnyű, gyors, ló vontatta jármű. Használatát fokozott kényelem jellemezte a gyártásánál felhasznált sokféle rugalmas faanyag empirikus kutatáson alapuló, kísérletileg igazolt összedolgozásának köszönhetően. Újszerű felfüggesztése e tekintetben másodlagos jelentőségű volt. Neve egy 1469-ből fennmaradt írásos emlékből fordul elő először (koczy), ugyanakkor számos idegen nyelvbe is bekerült exportjának gyors bővülésével (coach, Kutsche, kocz, cocchio stb.). Magas műszaki és innovatív színvonalra, továbbá ebből fakadó erős nemzeti jellege miatt hamar szokás lett ajándékba küldeni külföldre, az 1371-es pápai leltárban két kocsi (currus) szerepel. A reneszánsz idején már státuszszimbólumként is funkcionált. A Jagelló (Jagiełło) uralkodóházból való II. Ulászló (Krakkó, 1456 – Buda, 1516) magyar király nyolcvanas aranyozott kocsit ajándékozott menyasszonyának sírígrtartó szerelme és rendíthetetlen anyagi helyzete jeléül, amit az ara tudomásul vett.

Ezerkilencszázhetvenöt június huszonhetedikén, pénteken a raktárajtó feletti falrészt pár fakó fénykép díszítette. Pont olyan fakók, mint amilyeneket félévszázad múlva igényes felhasználók készítenek majd digitális kameráik retrófunkciójával nagy számban. A technikai haladás ezen fordulatát azonban a kortársak nem sejtik még. A társadalmi-műszaki fejlettség alacsonyabb fokán állva pusztán annyit gondolnak hébe-hóba, hogy a fakó az fakó.

A raktárajtó feletti, szóban forgó fényképeket a csörfös vállalati dekoratőr különböző alapterületű és magasságú kartondobozokra kasírozta fel, érdekes vizuális hatást keltve a boltba lépő vevők némelyikében. Ezen körülményt azonban nem vették figyelembe, amikor az éves prémiumok mértékéről döntöttek a párt és a szakszervezet helyi illetékesei.

A raktárajtó előtt, de az eladópult mögött, szemben a bolt bejáratával hajszókitett, alacsony, vékony eladónő állt kék köpenyben és félrészegen. A munkáskék ruha egyetlen dísze a zsebére varrt pepita szalag volt, az eladónő így várta szolgálatkészen a boltba térő vevőket.

A raktárajtó feletti legnagyobb képen VAZ-2101 (Zsiguli 1200) típusjelzésű személygépkocsi volt látható tengerkék állapotban, összefüggésben azzal, hogy autófelszerelési cikkeket árusító boltban helyezték el. A gépjármű kerekei azonban nem látszottak a képen. A fotós, Eddie bácsi (becenév), nem a műszaki tartalom teljességét igyekezett megragadni rajta.

Hanem egy életérzést, melyet a személygépkocsi tulajdonosa vásárlás útján, a szovjet importterméssel együtt szerez meg magának. S mely életérzést a huszonhároméves Szabó Magdika sugározta a képről elementáris módon. Aki virágmintás nyári nadrágkosztümben, kalappal a fején mosolygott a személygépkocsi motorházán ülve, továbbá állami manekenvégzettséggel rendelkezett. Bájos mosolyát ellenben számos vásárló értette félre. Ők fura mód úgy hitték, hogy Magdika rájuk nevet.

Holott Magdika Eddie bácsi Hasselblad 500C típusjelzésű kamerájának a lenszójét nézte, és a semmibe nevetett. Az expozíciósorozat közben ugyanis a körül forogtak a gondolatai, hogy le kell-e feküdnie Eddie bácsival, ha máskor is kedvet akar ébreszteni kereskedelmi forgalomba kerülő árucikkek vételéhez és használatához, függetlenül a sokszorosítási eljárás gyengeségeitől (fakulás).

A raktárajtó mögötti ablaktalan, szűk térben a szőke eladónő tizenegyéves fia reggelizett. Stanglit evett paprikásszalámi- és zöldpaprikafeltéttel. Két pofára ette a kölök a zabát, ahogy édesanyja jellemezte magában a bensőséges jelenetet. A pékáru persze vastagon volt kenve vajjal, dacára az ezerkilencszázhetvenháromas olajválság negatív hatásainak világszerte.

A kiskorú fegyelmi okból, munkavédelmi képzés nélkül tartózkodott a veszélyes munkaterületen. Egy érvénytelennek ítélt gól után úttörőhöz méltatlanul viselkedett pajtásaival és elkötelezett tanárjaival a kerületi napközis táborban, így egy hétre

eltanácsolták a neves gyermekintézmény látogatásától. A már befizetett ebédpénzt viszont emberségesen átírták a következő hétre az illetékesek, hogy ne menjen veszendőbe a nehezen megkeresett munkabér.

A fiúgyermek a rábízott napi munkafeladatot részben már elvégezte, ám további érdekes részfeladatok vártak még rá. Nyitás előtt kannával felocsolta a bolt előtti járdaszakaszt, majd cirokseprűvel az úttest felé söpörte a vizet. Étkezés után pedig nagyobb dobozokat fog kibontani, és a bennük lévő kisebb dobozokat az eladótér meghatározott pontjain helyezi majd el. Falatozás közben, átgondolva élethelyzetét, úgy érezte, hogy a munka által egyre inkább megszabadul a szorongásaitól. Mi több, már-már elégedett, sőt boldog.

Számos vásárló értetlenkedett, hogy a vörös vándorzászlóval kitüntetett vállalat miért költött pénzt a drága fényképekre. Példának okáért Szabó Magdikát minek mutogatják a falon. Hiánygazdaságban élnek, és a kereskedelmi forgalom számára nyitva álló üzlethelyiségben nem életérzésre, hanem Zsigulira vágynak. Arra persze nem gondoltak ezek az egyszerű emberek, hogy Eddie bácsi számára is munkát kell biztosítani a teljes foglalkoztatáson alapuló, fejlett szocialista tervgazdaságnak.

A péntek nem az utolsó munkanap volt a héten, mint ahogy azt fél évszázad múlva néhány olvasó hiszi. A korszak nem ismerte még a szabadszombat intézményét. A szombat munkanap volt, mint az előző többi.

A népszerű és a hétköznapi életben csak Zsigának nevezett autó 4075 mm hosszú, 1610 mm széles és 955 kg tömegű. Tengelytávja 2424 mm. Meghajtásáról 1198 cm³-es, soros elrendezésű, négyhengeres benzinmotor gondoskodik. Teljesítménye 60 LE, maximális sebessége 145 km/h. A Merkur Személygépkocsi-értékesítő Vállalat évente százezer darabot hoz forgalomba belőle közületi és lakossági ügyfelei számára. A vevők elkötelezettek hazánk fejlett motorizációja iránt, az autó 100 000 forintos fogyasztói ára nem riasztja őket. A közúti balesetben elhunytak száma 1975-ben 1398 fő volt. Ők azok, akik aznap nem mentek többé haza.

Fehér Kinga

nem emberi terepen

*szívhangja öblös paták.
hajsörénye keskeny széllal szítál.
az erdő halkán rezdül lába alatt.
kentaur-lovas hátán időz.
az úton egész közel
mélyen szemébe néz.
egy őz.*

felleg-altató

*farkas-felleget kergető
báránfelhő vagyok,
valaki kezdjen el számolni,
aludni kéne már.*

Szonett a szép estékről

*Kifizettem az utolsó pohár bort.
Besötétedett. Akartam indulni már.
Részeg ujjaim kergették gombjaim.
Szép estét búcsúzóul egy társaság kívánt.*

*Szép estét? Nekem? Legyen szép az út a
városon át, ami haza vezet? Szép
legyen az éjjeli járat? Legyen szép
a hajléktalan, ki feltúr majd kukákat?*

*Jelentéktelen, aki ezt kívánta nekem.
Nekem, aki szintén jelentéktelen.
Legyen hát! Mondom. Legyen szép az este!*

*Visszatértem, leültem helyemre.
Szófogadó lelkem egy újabb pohár
mélyén pont azt a szép estét kereste.*

A szerelmes versem titkos élete

*A szerelemes versem azt vette észre magán,
hogy nem is szerelmes, és nem is vers.
A szerelemes versemnek ma nem ízlik a kávé,
és a hangulata sem jó.
A szerelmes versem most egy rég nem hallott zene,
ami túl halk, a mellette ülő fiú fülében szól,
aki keskeny borosta alól kedvetlenül bámul kifelé.
A szerelemes versem ma lóg a villamoson,
pedig nem szokott, és csak egy megállót,
mert kell még a jegy, későbbre, a kórházból hazafelé.
Akkor majd neki is ülni kell.
A szerelmes versem lógatja az orrát szégyenében,
és ennek örül. A szégyenérzet miatt imádkozni kezd,
ettől hamar elfelejti az ízetlen hamburgert.
A szerelemes versemnek fáj,
hogy az abortusz kapcsán nem említik őt,
csak más felelősöket. A politikát,
a válságot, a háborút meg az elégtelenségeket,
de a szerelmeskedés felelősségét nem.
A szerelmes versem dühös. Beér a kórházba, és rájön,
hogy meg kellett volna íródnia,
valahogy, mégiscsak. Neki. Nekik.
Talán még nem késő, de már azt sem tudja,*

*ki mit akar, és kitől, hisz nem ismer senkit,
csak magát, vagy talán azt sem igazán.
A szerelemes versem hazafelé már csak egy akciós vodka,
egy rendetlen hálószoba, egy félig kiszáradt kaktusz,
és egy menhelyről megmentett kutya. Estére már csak egy
rongyos könyv, naplemente a koszos ablakon,
mély alvás az ágyban, ami, bár divatos és drága,
mégis üres és hideg. A szerelemes versem
ma sem lett szerelmes, és ma sem lett vers.
Pedig jó volna olvasni, abban az ágyban, ahol
még a háta sem ér hozzá senkinek.*

Gubicza Gábor

Wurm

Az idő változatlan sebességű mozgás minden lehetséges irányban.

Becsapom magam mögött az ajtót, vagy hagyom becsapódni. Az ablaküvegek mindenesetre hangosan megremegnek, én pedig az előszobában állok. A kabátot kigombolom, s mielőtt leveszem, hogy felakasszam a szögre, az egyik zoknit előhúszom a zsebből.

A szobában, az ablaknál várok. Meztelenül. Csontjaim könnyűek és szürkék az áttetsző hús alatt, kint utolsó perceit éli a sötétség. A falak mélyén hamarosan zúgni, csörömpölni kezdenek a rothadt erek, az ablak alá szerelt radiátor nemsokára megtelik fáradt meleggel, és lüktetni kezd. Leguggolok, előhúszom a lábast alóla. Egykor világoskék, zománcozott edény. A zoknit fölé tartom, széthúszom. Három konc hullik elő. Galambok fagyott húsa. Kezembe veszem az edényt, felemelkedem. Fejemben erek ásitognak. Híg vért, sűrű vért, rossz vért. Romlott, gyenge vér szerte a testben. A radiátorra állítom a lábast, az átnedvesedett zoknit a bordázat közé akasztom. Apró húsgömbök. Tiszták. Fagyottak. Olvadva nehéz, kék levét eresztenek. Nehezebbet és kékebbet a kis madaraknál, amelyeknek valaha a részét képezték, amelyek, míg éltek, a húrukba zárták ez a levét.

A nap kel. Üvöltve az épületek fölé. Első sugaraival átvilágít rajtam, láthatóvá téve, hogyan fonódnak testem szerkezetévé az ereim és idegeim. Összerántom a függönyt, a szoba közepén a padlóra fekszem. Lábaimat és karjaimat szétvetem. Üvöltöni kezdek. Igyekszem a naphoz hasonlóan üvöltöni. Wurm. Ez a nevem: Wurm. Üvöltök a plafon felé, amíg üvöltésem nevetéssé nem szakadozik, amíg szórakozásnak nem kezdem érezni. Szemeim megtelnek könnyekkel, s a könnyek fölött történetté mosódnak a plafon repedései és foltjai. A történetben buszok haladnak. Nem állnak meg a megállóban, mert a megállók üresek. Nagyot neve-

tek ezen. A buszokon gyermekek utaznak. Homlokukat, kiöltött nyelvüket az ablakhoz nyomják. Nyelvük, akár a galambok húsa. Kék és piros. Hozzáfagy a kihűlt, reszkető üveghez. *Wurm, Wurm!* kiáltják a gyermekek, *kakaót akarunk inni, Wurm! Kakaót, hogy felnőve testté lehessünk!* Abbahagyom az üvöltést, az arcom kisi-mul. A környező lakásokban csend. Hallani, hogyan csavarodik csomókká a macskák gerince. Hangját a porcnak a bordákra ülő szőr alatt. Hangját az épület renyhe keringésének.

Visszaemlékszem a körre. Az aluljárók plafonján futkostam, a lámpák csurgalék-fényében. Szálanként ereszkedtem le a földre magamba inni minden tápanyagot, amit a nappal léptei hagytak ott. Nagyot nevetek ezen. Wurm az éjszakában mozog. Képlékeny árnyék Wurm.

Az összes hajnal előtt megteszem a kört. Hogy ugyanazon kört? Hogy változót? Időben, térben? Tudhatja bárki, ha én magam Wurmként nem? Tudhatják-e a város emlékező csontjai? Nem. A város kihűlt, az épületek húsa megfeketült, és az érdekelttség az étellel együtt hagyta el a cement száraz pórusait. A város önmaga tetemében történik tovább, történve részben Wurmként. A kör – akár azonos önmagával, akár nem – minden esetben mozgás a város egy meghatározott zónájában. A tágabb értelemben vett otthonomban. Kezdő- és végpontja a szűkebb értelemben vett otthonom. A szoba közepe. A padló. A szétvetett tagjaim által jelenleg is elfoglalt tér.

Séta a kör? A legkevésbé sem. Galambok és testek egymásutánisága a kör. Zártra fagyott és nyirkosan nyíló zsebek egymásutánisága.

A galambok így:

Szél támad hamis pirkadatkor, végigsimít a város szerkezetén. A szélben képlékeny árnyékok integetnek. Megrövidülnek és újranyúlnak a jelzőlámpák egyöntetű, sárga villogásában. Galambok felemelt szárnyai. Szürke tollak a szürke aszfaltba nyomtatva, e mintázatból emelkednek a szárnyak. Alacsonyan haladok. A fagyott beton szinte érinti arcomat. Vízszintes Wurm, konckokra lelve a mocskolt tollak között.

Felemelkedem a padlóról, gyomromban zörren egyet az éhség. Idő még, lassú idő a hús olvadása. Kirontok a szobából. Ki a lakásból. Az ajtócsapódás hangja két emelet közt ér utol.

Gamb saját szobája közepén fekszik, éppen egy emelettel iménti önmagam felett. Halkan lépek be, a fal mellé ülök. Megszokott helyemre. A szobában a párnáktól eltekintve nincsenek bútorok. Amennyiben a párnákat bútoroknak tekintem, amennyiben tőlük eltekintek. Amennyiben nem tekintem bútornak Golbot magát. Glob mozog és én nézem őt. Mozgásáról maga dönt és maga is hajtja végre a mozgást. Ezt feltételezem. A bizonyítás nem feltétlenül lehetséges. Talán meggyőződhetnék a szétbontott Glúb felett, talán egyértelmű válaszokat találnék összezsugorodott, foltos belei közt. Nem tudom elképzelni ezeket az egyértelmű válaszokat. Valószínűleg galambszerű képleteket találnék. Ha rágósabbakat, keserűbbeket is. Halkan nevetek. Egyáltalán nem biztos, hogy ő mozog, hogy nem valami tőle különböző, valami rajta kívül álló mozgatja testét. Hiszen a galambokról sem derítem ki soha, mozgásuk mennyiben sajátjuk, mennyiben maguk által végrehajtott. Mennyiben mozgás egyáltalán. Számomra képlékeny árnyékok csupán a hajnalt megelőző szélben, megrövidülve és újranyúlva a jelzőlámpák összerendezett, sárga villogásában. Ennyi elég. Még ha nap mint nap húsból épülök is újra. Tökéletlenül újra az előző tökéletlenségéből, Wurm. A legvalószínűbb minden eshetőség közt, hogy a magam mozdulatai a galambok által akaratlagosak, az ő egykori mozgásuk tekintetében. És fordítva, általam akaratlagosak mind Gúmb, mind a galambok mozdulatai. Ezt feltételezem. Vissza a helységhez. A fal mellett ülök. Az ablak tőlem jobbra, üvegtáblái elé kartonlapokat ragasztottak. Az ablak alól radiátor hiányzik. Letépték. Elöttem a fekvő Glúb jobb oldala. Galambmellű Gamb, szegycsontja szabálytalan taraj a mellkas közepén. Régebbi, mint Wurm. Ágyéka sovány hanyatlás. A szemközti falon rajz. Talán szénnel, talán korommal. Négyzet. Közepén pont. Vissza a bútorokhoz. Nincsenek.

Gamb így:

A lábakat feljebb teszi a törzsnél. A törzset feljebb a karoknál. A karokat feljebb a fejnél. Míg végül a fej legalacsonyabban. Akkor a fejet a lábak fölé újra. Ezzel mindennek sorrendje az eredetivé fordul vissza. Fentről lefelé így: Fej, karok, törzs, a lábak legalacsonyabban újra. Tíz párnára van szüksége. Először egy-egy a lábak alá. Másodszor egy a törzs, újabb egy-egy a lábak alá. Harmadszor egy-egy a karok, egy újabb a törzs, egy-egy újabb a lábak alá. Tíz párna. A fej itt megtelik nehéz, iszapos vérrrel. Ki tehát minden párna a karok, törzs, lábak alól, be a fej alá. Negyedszer. Tíz párna a fej alatt, egymás felett. A láb itt megtelik iszapos, nehéz vérrrel. A huzatok fényes-kopottak. A mozdulatok fényes-kopottak, és tíz párna a fej alatt, míg a fekete vér újra- és újramozdul a testben. Talán a szíve sem ver már. Talán nincs is szív Gambban és a vér csupán a párnahalmok magasodásának és mélyülésének, a testrészek elrendeződésében bekövetkező folytonos változásnak következtében mozog még valamelyest testben. Ezt feltételezem. Nyolc, öt párna a fej alatt, végül egyetlen egy sem. Majd tíz újra. Szinte ülő helyzetben ilyenkor Gamb, vele szemben a beragasztott ablak. Nyithatatlan ablak. Két felső sarkában egykori függönyök jelzésértékű maradványai lógnak mozdulatlanul. Az üvegtábla hangosan megremeg, ha kint történik valami jelentősebb. Jelentősebb nem. Ha valami nagyobb tömeggel történik odakint. Ajtócsapódás, például. Csupán ebből tudom, hogy üvegtábla is létezik itt a kartonlapok mögött. A kásás zajból, a hangos megremegésből. Gmób folyamatosan ismétli a mozdulatsort. Átala él, általa él túl. Átala haldoklik. Átala halott. Régi Gl'mb. Nem szól. Ahogyan feje emelkedik, levegő távozik belőle halk sípolással. Ahogyan lábai emelkednek, levegő tűnik el benne tompa hördüléssel. Hangjai a porcnak a bordákra ülő bőr alatt. Itt van, mióta legelőször feljöttem. Ha volt egyáltalán legelső alkalom. Négykézláb Gamb mellé csúszok, mutatóujjamat az összegyűrt szegycsonthoz érintem. Egy ideig együtt emelkedem és süllyedek vele. Nem reagál. Én nem érzek semmit.

Egy gömbnyi úr. Aköré születünk. Körülnőjük sejtjeinkkel a hiányt. Valami feldolgozhatatlan hiányt. A csecsemők egy darab

vákuummal belsejükben jönnek világra. Egy darab követeléssel kis hasukban. Wurm, Wurm! kiáltják, ha már kiáltani tudnak, Kakaót akarunk inni! Kakaót, hogy megtelhessünk! Hogy felnöve testté lehessünk!

Nevetek ezen. Mutatóujjamat elveszem Gambról, és felegyenesedek. Gyomromban zörren az éhség, újra és újra. Nem még. Várni, míg a sejtek kordulva tartalmuk végére nem érnek. Várni, míg a folyvást bomló szövetek egymás kebelezésébe nem kezdenek. Várni a teljes cseppfolyósodást megelőző, legutolsó pillanattig. Akkor, és csak akkor a hiányba ejteni, amire az éjjeli hiányban lenni Wurmként, minden emészthetetlen, minden lebonthatatlan felület között. Minden, ami magától el nem rothadhat, ami testemmé, Wurmmá nem rothadhat, üres váza, kiszáradt szerkezete egy egykori állatnak. És mindez itt, ami még mozgás, vonaglás a súlytalan cement, a csontgerendák közt a vázban, örvénylés morzsák iránt. Fokozódó rothadássá lenni morzsákként és galambmorzsák táplálta Wurmként, múltó Wurmként, múltás-Wurmként, világmozdulat-maradék Wurmként. Nevetek ezen, nézem Gambot. A benne vándorló, lassú vérrel elő- és eltűnnek ereinek labirintusai a papírvékony bőr alatt. Mi marad hát feltételezésként? Ha felnyitnám: galambok repülnének elő hasából, röptükben újra és újra az ablaknak, a kartonlapoknak csapódva. Ha felnyitnám: hasában galambok húlnának mozdulatlanul. Íme Gamb, a test. Otthagynom. Konyhájában asztal, fiókos szekrény áll. Az asztalon újság. A címe SPORT. Itt van, mióta legelőször feljöttem. Ha volt egyáltalán legelső alkalom. Nem nyúlok hozzá. Soha. Az első lapot látom csupán. A cikkek felett vastagon szedve a szó: Sport. A többi jel túlzottan kicsi, olvashatatlan a félhomályban. Az újság mellett zománclábas. A magaméhoz hasonló. Félig telve kötött, fekete masszával. A kéregből alumínium kanálnyel lóg elő. Itt van, mióta legelőször feljöttem. Ha volt egyáltalán legelső alkalom. Gamb utolsó vacsorája. A szekrény a fal mellett. Fiókjai talán üresek, talán Glób történetének bizonyítékait és nyomait őrzik. Talán telve vannak a konyhaszekrények fiókjaira jellemző profanitással. Telve a Sport további számaival.

Soha nem nyitom ki a szekrényt. Nézem az újságot. Benne a szót: Sport. Míg az éhség be nem teljesül.

Akkor lemegyek.

A három galambhús már kiolvadt a lábasban. Eszem. Táplálkozásom elmosódott, jelenidejű emléke csupán hangoknak. Puha testek és puha alagutak közti érintkezés hangjainak. Az edényt a radiátor alá rúgom, lefekszem a padlóra.

Galambhús a sebekre. A testek, a szaglás. Minden nap elgondolom mindezt. Következmények nélkül, nyom nélkül. Mintázatként lágy velőmben újra és újra felizzik mindez. Változatlanul vagy változva. Ha egyáltalán lehet izzásról beszélni Wurmként, cseppfolyós Wurmként, ha egyáltalán lehet változatlanságról vagy változásról beszélni Wurmként, képlékeny Wurmként. A kör, a szag, a testek, a piros nyelvek az ablakokban nap mint nap. A padlón fekszem és körmömmel vonalakat húzok a padlóra: egy, a kör, egy, a szaglás, egy, a testek, egy, a piros nyelvek; nem számolva egynél tovább soha, minnek is egyetlen Wurmként, nem nézve a padlóra, sem körmömre soha az ellenőrzés szándékával, hiszen tudható, átgondolni mindezt nap mint nap és nem átgondolni mindezt nap mint nap végtére ugyanaz. Nevetek mindezen, hasam sűrű redőkké gyúri a nevetés, és kéken lüktet szét bennem a galambok húsa. Ujjaimat összefűzöm a fejem alatt.

A testek így:

Sötétben fekszenek. Mozdulatlanul a város éjjeli szerkezetében. A magam mozgása, ami hozzájuk vezet, elmosódott, jelenidejű emlék csupán. Sötét és fényes sávokká nyúlt épületdarabok és lámpatestek alagútjain keresztül zajlik, és az alagutak a fényből kihalított zugokban végződnek. A sötétség zsebeiben. Testekben. Talán ez utolsó döntésük. Visszahúzódni a lámpák gyenge fénye elől. Fagyottak. Szag vezet hozzájuk, salétrom szaga. Személyből dermedni testté a tövisbokrok alá fekszenek magányosan, én pedig, Wurm, egyszer csak felettük térdeplek. Vagy talán visszafelé hajló ízületekkel függök a sötétben, Wurm, szemben a mindenkori testtel.

Senki nem lámpafényben fagy meg. Férfi. Tudom, még ha a testről hiányoznak is a jellemzők. A formák, az idomok többségét már jóval a fagyás előtt lekoptatja az idő. Órák, napok, évek sorozata a város derékszögeinek kietlen halmazában. A keveset, ami mégis marad, elfedi az elnagyolt kabát. El a sötétség. Arcom rései kitágulnak az ágyék felett. Szívom a szagot, míg meg nem telnek sejtjeim. Míg meg nem szűnök érezni. Akkor elenged a szag. Megérintem a kabátot. Ujjaim hegyével, az ágyék felett.

Így gondolom: a testek? Így gondolom: a test?

Hiszen a szag vagy egy, vagy számos. És ha egy, akkor egyazon test szagának önmagával való azonosságában egy, vagy a minden testekben közös nyirok szagának önmagával való azonosságában egy. És ha számos, hát Wurm számára mégis egy. Egy az összehasonlíthatóság hiányában, az érzékelésnek vagy az emlékezésnek tökéletlensége végett.

Ha lenne különbség, és e különbségben szagokká tagolódna az egyazon szag, az a test különbözőségét jelentené? Egyazon test önmagától való különbözőségét a szag által, több test egymástól való különbözőségét a szag által. Ha nem lenne különbség, de lenne bizonyosság: a különbözőség hiánya a szag azonosságából adódik, és nem az érzékelésnek vagy emlékezésnek tökéletlenségéből, az a test egységét jelentené? Egyazon test önmagával való azonosságát a szagban, több test egymással való azonosságát a szagban? Nem. Mindez a test egységére, a testek különbözőségére vonatkozóan semmit nem jelentene.

Talán ha számolnám őket. De a test, a mindenkor fellelt, a mindenkor szagolt test, a mindenkor beszívott szag, a mindenkor érintett, vízszintes kabát száma egy, egyetlen egy, önmagához adhatatlan, megtöbbszörözhetetlen egy, még ha számtalanszor ismétlődik is: a térben, sötétségről sötétségre; az időben, éjszakáról éjszakára. És a kör, a mindenkor megtett kör azonosságyűrődik magával, és önmagától különbözővé simul, hurkokká fonódik a külön testekből indulva, hurokká fonódik, újra és újra az egyazon testben végződve. A sajátomban. Itt, a padlón. Üvöltöni kezdek. Üvöltök a plafon felé, amíg megoldásnak nem

kezdem érezni az üvöltést. Szemem megtelik könnyel, és a könyvek fölött történetté mosódnak a plafon repedései és foltjai. A történetben buszok haladnak, és a buszok ablakában nem látni senkit. Az alagutak a sötétség zsebeiben végződnek. A buszok itt megállnak, a történet pedig szétszakad.

Egy: A busz ajtaja kinyílik, leszáll két alak. Kezükben feszítővas, lapát. Eltűnnek a sötétség zsebében. Fagy és fém hangjai hallatszanak a sötétből. Valami mereven, halkan szakad, válik el valami mástól. A két alak előtűnik a sötétből. Egy harmadikat, egy testté dermedtet hoznak, ezen merev kabát. A buszra lépnek, a testet elfektetik a padlóra terített fólián. Az ajtó becsukódik, és a busz indul tovább a következő sötétség felé.

Egy: A busz ajtaja kinyílik. Leszáll egy magányos alak. Hosszú kabátot visel, vonásai, jellemzői nincsenek. A sötétség legmélyére húzódik. Lefekszik. Salétrom szaga terjed, a busz elindul a következő sötétség felé. Egy: A busz ajtaja kinyílik. Leszáll két alak, egy harmadikat, egy ernyedtet cipelve. Eltűnnek a sötétben. Az egyik időleg visszatér a buszra, mélysárga vizelettel telt kannával kezében száll le, és tűnik el ismét. A sötétből folyadék csorgása hallatszik, salétrom szaga terjed. A két alak előtűnik a sötétből. A harmadik, az ernyedte, már nincs velük. Felszállnak. Az ajtó becsukódik, és a busz indul tovább a következő sötétség felé.

Egy... Kopognak az ajtón. Halkan, mint körmüktől fosztott ujjak, mint ázott tollak kopognak. Hallom az üvöltés mögött. Abbahagyom, mire a történetek, a párhuzamosságukban egymást követő történetek megszakadnak.

Offa jön.

Felemelkedem. Az előszobában lekasztom, magamra vetem a kabátot. Egy gombját begombolom az ágyék felett. Ajtót nyitok.

Elöttem egy kabát mindössze. Hasonlatos a sajátomhoz, hasonlatos az összes másik kabáthoz. Élő, eltűzött kabát, sapkával lezárva tökéletlenül. A szerkezet réseiben és réseiből szagok, szőrszálak, fogak. Offa az. Nő. Nőnek kell lennie, lágy szövetbe ágyazott csomók hullámzanak a kabát alatt meghatározatlanul, érzem. És érzem a megkötött vért, ez egyetlen egy, a testekétől

megkülönböztethető szagot már-már érzékelhetetlen árnyalatként keveredni a testek megszokott szagába. Érzem Offa szerveit. A szívet, ami szagát fel-felkavarja a szövetből – övéből, a kabátéból, mindez egy – nem szűnő, folyvást szűnő dobogással.

Bólintok. Offa dalra kezd. Egyetlen, kitarzott hangból áll a dal. Egykor szavakból állt. Ezek előbb megszűntek értelemmel bírni, és szótagokká hullottak. Majd a szótagok közti szünetek szívódtak fel nyomtalanul. Végül a hang szabadult meg önmagától való eltéréseitől, simult szét az időben sorra veszítve el jegyeit. Halkan énekel. Mint szél dalol körmüktől fosztott ujjak közé vagy ázott tollakba fújva.

– Régi dal – suttogom Offának.

Elhallgat. Kiveszem zsebemből a másik zoknit. A frottír nyirkos, hideg. Felé nyújtom. Elveszi.

– Finom? – kérdezi. Hangjában megkülönböztethetetlen az iménti daltól.

Offához közelítem szabad kezem ujjait. A rés felé, ahol a kabát és a sapka közt az arcát sejtem. Az ujjaim még kékek, nedvesek a galambok húsától. Offa beszívja őket, én becsukom szemeimet. Vörös nyelvek, kék húsdarabok érintéseinek folyékony mozaikjává válok. Míg Offa el nem enged magából. Halkan nevet. Nő. Nőnek kell lennie. Zártra gyógyult és nyirkosan nyíló zsebek egymásutánisága.

– Finom – mondja. Kinyitom szememet. Ujjaimat az arcom elé emelem. Tiszták, áttetszők. Offa elveszi a zoknit, zsebébe teszi. Kutat, egyet ő is ad. Laposat, szárazat. Ezt én teszem el.

– Hoztam – mondja.

– Hoztad – ismétlem, mutatva neki fogaimat.

– Feleségül veszel, Wurm – mondja.

– Feleségül – az ujjaimat mutatom neki, amiket az imént magába szívott. – A feleségek ezt csinálják. Az egész férjükkal.

Offa kuncog, gyorsabban lüktet. Kigombolom a kabátomat, térdeimet ismételten behajlítom és kiegyenesítem.

– Az egész férjükkal – mondom egyre hangosabban, újra és újra. Végül üvöltök. Nevetve üvöltök Offára – Az egész férjükkal! Takarodj innen! Takarodj! – kiáltom számtalanszor.

Offa előredönti a fejét jelentő sapkát, meggörnyed. Remeg. Zö-rejek hullanak elő belőle, bele a kiáltásokat követően megszilárduló csendbe. Összetörnek a fénytelen folyosó kövein. Visszahátrálok az előszobába, becsapom magam mögött az ajtót. Hozzásimulok, a padlóra csúszom. Offa halkán nyüszít. Szípig. Visszafojtom újra és újra feltörni készülő nevetésem. Várok, amíg el nem hallgat, míg el nem múlik az ajtó túloldalán. Akkor felkelek. Leveszem és a szögre akasztom a kabátot. A függönyt résnyire nyitom a szobában, mire keskeny, éles fénysáv metéli ketté a padlót. Óvatosan, oldalról közelítem meg e sávot. Mellé süppedek. Kezemben Offa zoknija. Széthúszom. Szabálytalan alakú papírdarabok peregnek elő belőle, apró halomba húzom őket. Anyaguk akár a SPORTÉ. Képek. A halomban legfelül lévő ujjam hegyével a fénysávba tolom.

Kabát ujjá talán. Nézem, amíg lehetlenné válik, hogy az legyen. Összegyűrt radiátor darabja, kihajítva a világot jelentő város határain túlra és a nap korrozív fényétől feketülten. Nézem, amíg lehetlenné válik, hogy az legyen. Részlet egy felnyitott test belsejéről. Nézem, amíg lehetlenné válik, hogy az legyen. Gyermekek arcának fény által meg nem világított fele. Nézem, amíg lehetlenné lesz ez is. Nézem újabb lehetőségek és lehetlenségek során keresztül, egészen az utolsó lehetőség ellehetetlenedéséig. Akkor felcsippentem és a nyelvemre helyezem a papírdarabot, egy újabbat csúsztatok a fénybe. Szürkén nyomtatott karokat sejtek és lábakat, leselejtezett autóbuszok idomait. Galambok keresztmetszetéről készült ábrák túlnagyított részleteit sejtem, kihűlt kakaómaradék foltjait bögrék alján. Lépcsőházak, fénytelen folyosók vakolatát. Az éjszakai égbolt szeleteit. Sejtek, amíg többé már semmit nem kell vagy lehet sejtennem az idomtalanságba. A különféle mértékű sötétségek együvé olvadnak, a formák belevesznek egy közös megjegyezhetlenségbe. Egymás után helyezem nyelvemre az újabb és újabb, a nézés által minden jelentés lehetőségétől megfosztott papírdarabokat. A nyelvet domborítva a szájpadráshoz érintem, majd távolítom őket szétnyitva az állkapcsokat. Száraz szálakká olvadnak, hozzátapadnak garatom és nyelőcsövem felületeihez. Köhögök és nevetek, harákolok.

A papírok végeztével hanyatt nyúlok a padlón. A fénysáv laszsan távolodik szétvetett tagjaimtól, balra kúszik a fal tövének irányában.

Offa kabátjának réseire gondolok. Hogy élő, húsos csontokká nyúlva e rések sötétjébe érek, és ott csontszilánkkal kevert pépje vár egy élő húsnak. A gondolat végére már csupán fejem búbja és lábujjaim hegye érintik a padlót, maradék részeim zselatin-szálakként függenek, csorognak felettem a plafonra, a plafonról vissza magammá. Nevetek ezen, jót nevetek. Offa kabátjának belsejében állatok mozognak, bőrüket levedlett galambok csúsznak el egymáson. Emberi zajt keltenek. Szemeik vakká szürkülnek a kabát sötétjében, és szőrszálak erednek lassan a szemekből. Mint gyökerek egymás nyers testébe nőni. Ernyedten fekszem, a plafon vékony hárttyáján túl Gamb rendeződik ismétlődő formákká. Visszaszáradok magammá. Sötétedik. Talán állapotossá teszem Offát. Növekedjen benne, hízzon húsából annak a bárminek, amit a kabát rejt, egy új Wurm. Ha méhe van Offának, hát abban fejlődjön. Ha nem, hát a galambok sikamlása közt. Az új Wurm vagyok, szól majd egy kabátnyi pépből születve elő. Akkora lesz, pontosan akkora, mint én. Áttetsző teste még kevésbé opálos a világ fakó fényeitől, vére még kevésbé keserű a galambok kék húsától. Megmozdítom majd. Letörölgetem testéről a születés mázát. Talán a SPORT lapjaival. Előttem áll. A szoba felét feketére festem. Ez előtt áll az új Wurm. Erei és idegei fehérленek áttetsző testébe ágyazottan, kocsonyás csontjai köré fonódva. Én szemben állok vele, a szoba szürkén-fehéren maradt felében. Mozdulatai az én mozdulataim, mozdulataim az ő mozdulatai. Összeérintjük, szétválasztjuk tenyerünket.

Kabát kell majd neki. Lehúzóok egyet egy testről. Talán nekem is így lett kabátom a legelső alkalommal, ha volt bármiféle legelső alkalom. Vagy Offáét használja majd. Noha az női kabát. Semmi nőies nincs benne, nyugtatom majd az új Wurmot.

Felviszem Gambhoz. Ez itt a nagyapád, Golb, mondom neki. Tanuld meg nézni őt. És ő megtanulja. Nézi Glúb fázisait, a fázisok ismétlődését. Mutatóujját az összegyűrt szegycsontra teszi,

együtt emelkedik és süllyed a test mélyén fészkelő űr változásával. Hangoosan felnevet majd, szürke ínyét mutatva a megszürkült falaknak.

Offa kabátja jó lesz. Hisz egyébként sem élheti túl a szülést. Ha akkora lesz, mint én, Wurm, akkor Offának szinte összes, ha nem összes húsát magává rothasztja majd a magzat Wurm. Ha mégis él Offa, hát maradékát majd a fiókba töltjük a kabátból. Én és az új Wurm. Legegyszerűbb lesz a SPORT további számai közé. A konyhaszekrények fiókjaira jellemző profanitás közé. Ott él és zörög majd, amíg sötét masszává nem köt, szárad a régi újságlapok körül. Anyád és nagyapád itt élnek, új Wurm. Anyád a fiókban. Ne nyisd ki többé, ha nem akarod. Ezen nevetünk majd közös, szétválaszthatatlan nevetéssel.

És ha nem Offáét, majd az én kabátomat öröklí. Egy nap így indulok a körre, kabátomat a szögről le nem akasztva. Az ajtóból szólok neki: Új Wurm, ma nem akasztom le kabátomat a szögről. Nekem nem kabátom többé. Holnaptól te öltöd magadra, és veled hozzád tartoznak az éjszaka meg nem világított zsebei. Hozzad a testek és a testek szaga. Új Wurm, immár te vagy Wurm. Ezt mondom, és egyéb dolgokat. Talán mindent, amit a régi Wurm mondott nekem aznap este. Mikor rám hagyta a kabátot és az emlékeket. Buszokról, piros nyelvekről. Kakaót követelő gyermekekről. Utoljára e darabokra tört emlékeket is átadom Wurmnak. Immár régi Wurmként. Aztán ki az ajtón. Az éjszaka rám üvölti majd hidegét, és én rohanni kezdek.

Éjszaka. Felemelkedem a padlóról. A két zoknit – a padlón lévő és a radiátoron száradót – az előszobába viszem, a kabát zsebeibe rakom. Számtalan test még, új Wurm. Számtalanszor egy. Felveszem a kabátot. Számtalan sötétség még összeadhatatlanul. Elindulok.

Az idő növekvő sebességű mozgás minden lehetséges irányban.

Nagy Zopán

Átjárások / Pozsonyi–pesti ásatások...

Starasladovna, na, na! – Kiáltotta Lavina, a titkos múzsa és a társaság a *Dermedt Dunaj* kult-kocsmából az óvárosi hírhedt csehó felé vette az irányt – s itta az imát...

Ásító ásatások!

Ötödikén, öten, öt óra alatt két kocsmát, két templomot és egy kortárs galériát látogattunk meg – emlékezett a *leíró*...

Később folytatták: kiskorcsmasörözővendéglőitató(p)ívó... Korsó-fülek habzó csápjai, friss csapolások és hermelinek netovábbjai... Krčma na Zelenej és társai...

Tele voltak vegyes érzelmekkel, és még a telihold ereje is delezte jelenlétüket. Az éjszaka rétegei szép lassan, módszeresen bekebelezték őket... A Koník Pub visszanyerített, a Bukowski Bar ünnepi hullámokat csapkodott, a Bar u Kata (katakombaszínpad) pedig meglepetés-víziókat hívott létre...

Délelőttre újjáéledtek, majd a Retro Piac területén, remek kocsmateraszon időztek szívesen: napfény-kócosan és kortyritmikusan, egy sörfőzde közelségében... Sajátos kipárolgások, csuklások – és a sokféleképpen kimondott: Trhovisko Miletičova!

Vágás! Turisztikai alvajárás:

Cintorinška, Gallery Nedbalka, Szt. Márton-székesegyház (dóm), gótikus építészet, XV. század... Eklektikus Galéria, Szt. Erzsébet (kék) templom, reneszánsz udvar (1581): Hlavné Námestie főtérfő, a csodás Mihály kapu (1300-as évek), a Grassalkovich-palota megváltó WC-je, majd a Medická Záhada (Sad Janka Krála) park...

Zaha Hadid, Gallerie Multium, Trinitárius-templom, kolostor, kápolna (Church of the Annunciation), aztán a látványos-szédítő UFO-kilátó, Janko Kral liget, Vas(k)utacska, Botanikus Comeni-

us, Schloss Hof (Habsburg barokk palota és kertje): valahogy így szédelgett – tova- és té – a kis társaság...

A *Sorstárs Fotogén* galéria falai egy harmatnapos reggelen: szemvillanás alatt változtak érdes-kék éjlepkék és selyemhernyók szárny-szövet fátylaivá – majd ünnepnap kortyok közepette (tizennégy csuklás kíséretében) foszlottak szerte...

- - -

A lassított, abszurd-meditatív hátradőlésben (a befolyásolt = bentről kifolyásolt helyzetben): városrészek, napszakok, helyszínek és *én(kép)ek* keverednek-mosódnak össze: a szék más-más tér-időkbe billen. Kimerültség, szelíd transz, enyhe delírium, vagy *csak* a mindennapi képzelgés egyik formája? – A meghatározás talán nem fontos! Tekintsünk bele tehát, be és át:

Pozsonyban, egy valósnak tűnő születés(más)napi péntek délután (elmémbe hétfő hajnalán): Justina Gižaitét, a különös hölgy-úr-hölgyet, litván frakk-készítőmet látogattam meg vilniusi műhely-lakásán... Manzárd. Szemem sarkában Danilo Kiš kopott-kék könyve mozdult meg, sötéten repedezett, múlt századi bőröndre dobva...

Ész(t)-bontó érzékekkel: tallinni tanninok is keveredtek a zubbogó véráramba...

Egy női kéz hanyag mozdulata által pedig, a félhomályban – az alul exponált időkeretben – méregzöld kristálygyűrű villant... Rádásul (hogy a képzavar élénkebben pezseljen): ezen jeleneteket még az előző napokban Pesten láttam meg (éber-álmodtam) kávézás közben... – közvetítette a *leíró* narrátora...

A Valpurgis-éjről egy sistergő, lehalkított rádióból indokolatlan hangsúllyal susmorogtak, 3 ki-bemondó beszélt szimultánban...

Eközben, talán még az előző héten (Bécsben): Karl Anton Fleck egyik szuggesztív torzó-aktját véres körmökkel kapartam le az Albertina Museum legmélyebb termének ideginda-szövevényes faláról... És jaj! Az

alagsorban

(nyúzott short-ban)

jött egy bőr-dög:
nyegle ördög-
farolásban...

Alvékony ó-hát, tajtékos lóhát: hatékony jógát!

Albert inát kihúzták, hatalmas erők rángatták. Erezet-hálója kitépkedve (Belvedere is betekerve): a St. Stephan dóm felé kúszik, s minden teret, ünneplő ihletet hurok-halmazokkal fojtogat... – Említette ezt a *leíró* alteregójának második iker-testvére, majd (ismét egy átjárás!) az éjjeliszekevényén heverő könyvekről kéjesen törölgette a fény-por szűrődéseket. A *Tibeti Halottaskönyv* közelében most az *Ördögösök* és a *Kitömött barbár* helyezkedett el...

Közben, valahol, egykori padlásszobámban (folytatta az alteregó-duplexum): Erik Satie zeneműve, a *Gnossiennes, no. I.* – V. szólt már napok óta. 3 óra, 8 perc, 51 másodperc... S ott, az opálos ablakon át: két óriási hárpia sas, két színpompás, tupírozott kakadu-bagoly bámult be mozzanatlanul. Ó, a Nagy-maszkos, a rituális kaméleon-madár-ember-lény jelenések! Szárnyfesztávolságuk 222 cm körüli lehet...

Sáfrány, urdu, kurkuma: átköszönt egy Kurd koma...

Farolt hátra Vékony Dia: hatott rá a démon pia... –

E hangoktól meg se rezzenem. Purina aznap is korán ébresztett – szólt közbe átkötések nélkül a leíró. Hajnali 04: 24-kor a húgysav-kristályok forró fortyogása mellett a kalcium-pirofoszfát-dihidrát kristályok lázadását is csillapítani kellett!

A kolchicin tabletták a szteroidokkal szemben, a pajzsmirigyek, az elviselhetetlen csontgyulladások, a gyilkos őszi kikericskek együtt járták a mérgekkel teli táncot – s fokozódtak a krónikus, pokolian fájdalmas, belső ordítások (sokkk)...

Mondjad Vica: Razglednica! Avagy anzix: *túlvilági tájképpel...*

A tragikus hirtelenséggel *eltűnt* fiatal költő (öngyilkos) halálhírére reagálva: egy író-ismerős a filozófus író-költő fejedelem

alábbi (igencsak *megosztó*) vers-részletét *osztotta* meg ismert közösségi felületen:

Határ Győző: *Genitúra*

hogy a csillagokban így és ez legyen megírva
hogy baszná meg az a jó kurva úristen a csillagait
hogy verné alá minden bűdös szar kurva
csillagát ahány csak van a Kost a Kentaurt a
Vadászt a Nyilastól aláfelé mind a Göncölig

hogy aztán Ő Maga is vele és utána hullana
Bacskó Tizedes ahogy mondta: baszódna meg
s lenne Maga is Világnagy VILÁGNAGY HULLA
már szétvet a düh – ez a FUSER ez a Jó Kurva
Öregisten ezt tette velem a gyomrom is remeg

hogy pondróféreggé lefokozva SZALAJTOTT HULLAJTÁR
legyek ehetetlen Földjén alighogy térülök-fordulok
hogy csak az és annyi legyek: HULLAJTOTT SZALAJTÁR
holott legyilkolt vér-milliárddal teli a Sajtár
ahogy elfuserálta az egész szakramentumot

...

Ónody Éva

Apám Dombiratososa – V. rész

Édesapám, az aranykalászos gazdatiszt

Így utólag és végül szeretném őt előléptetni az említések és utalások háttéréből, úgy is mint Dombiratos szülöttét.

Családfő volt, a szó legteljesebb, legszebb értelmében; szigorú, kimért, ellentmondást nem igen tűró. Határozott. Tehette, mert adottságaival, szívével és agyával megváltotta hozzá a jogot. Délceg alkattal és súlyos léptekkel haladt a kitűzött célja felé, ésszerűen gazdálkodott, kiszűrve a fölöslegességeket a tennivalókból. A család az ő vezetésével, értékes tanácsai szerint nyugodtan élte mindennapjait. Még a rokonság is hozzá fordult, véleményét kérve a kritikus helyzetekben, mérlegelve a megoldás lehetőségeit. Határozott és vonzó fellépésével, etikus megnyilvánulásaival gyakran magával ragadta a környezetét. Példának hoznám kocsmárosi korszakából a borszállító Vass úr megtisztelő ajánlatát, aki egyenesen Pusztamérgesről érkezett a fölpackolt teherautóval, és be szokott állni a szárazbejáróba, egyenesen a pincelejá-

A portré egy elmosódott hátoldali ajánlást rejteget, édesapám írta édesanyámnak: „Emlékül, soha el nem felejttem, Bözsikét. Dombiratos, 1934.”

róig, ott aztán legurították a megrendelt tele hordókat. S így szólt apámhoz a végén: szívesen hagyok itt még egy-két hordóval, hitelben, Ónody úr, nálunk akár az ön sapkája is elegendő garancia!

Szociális érzékére is példát mondanék: amit anyukánk hány-szor, de hány-szor panaszkodva emlegetett: – Mi, kislányom, tíz év alatt kilencszer költözködtünk, mert apád fölmondott, ha a földbirtokossal nem egyezett. Vagy ha nem tetszett az úrnak, hogy kiállt a cselédség mellett.

Jellemzője még, hogy a családi étkezéseknél, az asztalnál csendben vártuk, amíg meg nem érkezett. Ő évés közben sem beszélt, s egyáltalán ritkán diskurált, akkor is csak a legszükségesebbet. Ha nem fogadtunk szót, ha gond volt velünk, anyukánk csak annyit mondott: *Nem tudom, apátok mit szólna mindehhez.* És máris helyreállt a rend. Mert nálunk szigorúság volt. Azért nagy ritkán, egyszer-kétszer, ha már fiai nem születtek, velünk, a lányaival birkózóversenyt rendezett. Hagyta, hogy legyőzzük, engedte, hogy átéljük a győztes hangulatát. Igazán vidámnak alig láttuk, valamiféle komolyság uralta őt, így a kelleténél kissé messzebb került tőlünk. A legintenzívebb kapocs hozzá a tiszteletadás lehetett.

Hogy miért titkolta a gyerekei előtt az érzelmeit? Miért nem engedte, hogy tegezzük őt? Hát ez tulajdonképpen meg is maradt nagy talánynak! A „nehéz természetére” anyukánk panaszkodott, már nagyobbacska korunkban. Az „apátok” kezdetű elégedetlenségek gyakran felhangzottak. Mostanában értem meg igazán ezt; részben a neveltetése okán a dombiratosi szokások is belejátszhattak. Esetleg örökölte mufurc édesanyjától. Önmagáról, a múltjáról, a gyerekkoráról, a családjáról csak nagyon ritkán beszélt, főleg akkor, ha valamilyen feladathoz kapcsolta azt, például: *„Éva, majd legyen érkezésed a családfakutatásra! Jó lenne már megtudni a nemességünket és azt is, miért volt őseinknek előneve a Marczibányi, ha egyáltalán volt! Vagy csak szép mendemonda?”* Ezzel kapcsolatban elmondta még a fontos emlékét; kicsi testvéreivel a nemességet igazoló kutyabőrrel játszottak egy leterített rongyszőnyegen a dombiratosi házban. Nos ez, mint egy állókép, bennem is élénken megmaradt. Kutakodó munkámnak még mindig nem tudtam a végére járni.

Nehéz korszakai

Amíg értelmét látta, a munkájának élt teljesen, nem is csoda, mert nagy feladat lehetett a lecsúszott család szintjéről fölemelkednie. Az adottságai, az igényei diktálták a tempóját. Olyan helyzetben is, amikor nagyon mélyről kellett fölállnia, megélhetést teremtenie a családnak. A társadalmi, történelmi helyzetek miatt ez többször is ismétlődött. Például 1945 után, vagy az 1950-es évek elején, amikor a magántulajdont elkommunizálták; a kisipart, a kiskereskedelmet agyonvágták. Ő, a mezőgazdász végzettségű borász, ezt igazán megszenvedte. Különbén lévén kulturált borivó – amit a magyar kultúrában csak az elmúlt évtizedekben próbálnak megvalósítani. Feltűnő jelenség volt a kocsmájában így, mindig tiszta józanul a biztató borivók társaságában. Becsípve soha nem láttuk. Emlékszem, kis poharakból kortyolgatta a nehéz, aranyló vagy rubin színű drága nedűt, öblögetett vele párszor, s egy-két perc után megállapította a bor fajtáját, származási helyét, a minőségét, azaz a malignánfokát és azt is, milyen évjáratú. Olykor hivatalos bírálónak is fölkérték, de a nekünk megrendelt borokat is ezzel a módszerrel ellenőrizte. Különbén is, a választást nagyon értette, a kiválni tudás nagy mestere volt. A minőség megszállottja is. Még egy napszemüveget is úgy vásároltunk meg, a budapesti üzletekben keresgélve, amíg a színe, a formája neki meg nem felelt. Idős volt, de addig próbálgatta a tükörben, amíg nem passzolt. A kommerszet, az átlagosat mindenben elkerülte. Ezt mi is átvettük, belénk nevelte. Bár az is lehetséges, hogy az ősök hagyatéka Marczibányi örökség, amit nem tudott elkártyázni és elinni nagymama bátyja, aki a szülők halála után a gyámja lett. Miatta zuhant, szegényedett le a család.

Apánk fontos, életre szóló tanácsaiból megemlítenék egyet-kettőt: „Mi szegények vagyunk, kislányom, a hajdani gazdagságunk levitézlett, de te sose vásárolj olcsón semmit, mindig a legjobbat, a drágábbat vedd meg, mert olcsó húsnak híg a leve.” Hát ez évtizedeken át tartó spóroláshoz vezetett, de jó utat nyitott. S még egy példa: „Este a ruháiddal együtt vedd le a gondjaidat is, másnap úgyis azokkal együtt fölveheted!”

S neki hogyan sikerülhetett többször is a célját elérni? Hogyan csinálta? Milyen erőfeszítésekkel hajtotta végre? Esetleg milyen könnyedségekkel? Ebből néhány hiteles dokumentumot mellékelnék.

A megőrzött tárgyak meglehetősen beszédesek:

Angalkörmői szám: 452

Félévi bizonyítvány.

Műveltségügyi igazgatóság részéről bizonyítjuk, hogy

Onodi István

Hombornai születésű, **rom. kath.** vallású, **25** éves a földművelésügyi
szakvizsgát a **székelykeresztúr** körzetben az 1920. év október hó 16-án kezdődött két éves tanfolyama **I.** tanévének

2. félévében tanított tárgyakból a következő osztályzatot nyerte:

Osztályzati fokozatok		
Az előmenetelre nézve	Bungálon és ügyességre:	A magyarságra:
külön jó is kielégő nem kielégő	igen bungi, igen ügyes, bungi, ügyes, nem bungi, hanyag, ügyetlen	diszkrét megfelelő nem megfelelő

Helyezés és nyelvtan: _____

Földrett: _____ *jó* _____

Természettani alapismeretek: _____

Számolás: _____ *jó* _____

Földművelés és az erre szolgáló eszközök ismeretése: _____

A különféle növények termesztése és a rétek művelése: _____ *jó* _____

Körszövet, szőlőművelés: _____ *jó* _____

A mezőgazdaságra hasznos és káros állatok: _____

Állattenyésztés: _____ *jó* _____

Takarmányozás: _____ *jó* _____

Ugyasághoz _____ *jó* _____

A gazdasági munkákban: _____ *igen bungi, igen ügyes* _____

Az iskolában végzendő teendőkben: _____ *igen bungi, igen ügyes* _____

A kerti munkákban: _____ *igen bungi, igen ügyes* _____

Értekezési magyarságra: _____ *diszkrét* _____

Kelt Hódmezővásárhelyen, 1921. június hó 30. án.

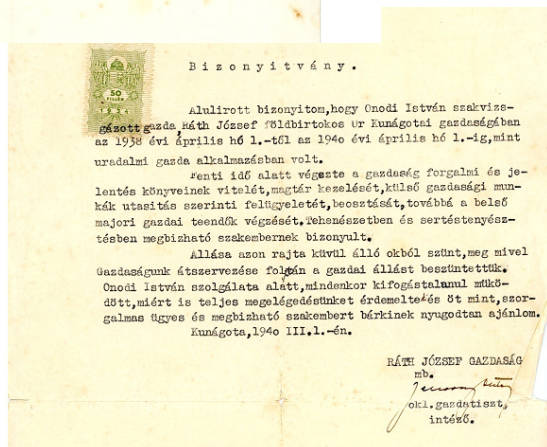
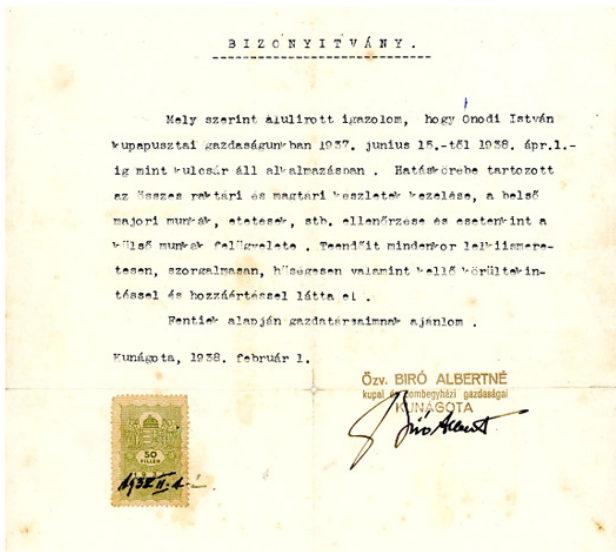
mezőgazdasági szakiskola
A m. kir. ~~Ministerium~~ Igazgatósága:

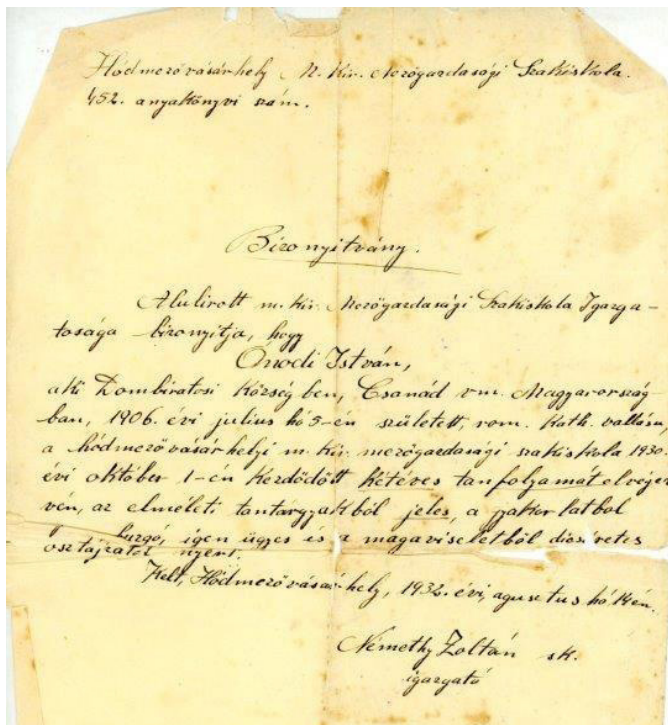
Némethy
igazgató

S másféle is:

Abban az időben írásban méltatták a munkahelyükről távozókat, elbocsátó szép üzenetet kaptak a munkáltatójuktól. Így részben maguk határozták meg előmenetelüket vagy nehezítették meg boldogulásukat. Hiteles képet adtak akkoriban az alkalmazottakról. Apánknak általában úgy szűnt meg a munkaköre, hogy felmondott. Megőrizte a bizonyítványokat, amellyekkel útnak eresztették.

Alant három másolat a megőrzött kilenc eredeti példányból:

Ónody István a felső sorban jobbról a második

Kórházban

Öregkorára érzelmesebb megnyilvánulásokkal élt közöttünk. Ez szokatlan volt, rácsodálkoztunk. Meghittebb lett a légkör. Hisz amíg kicsik voltunk, ideje sem lehetett hosszabban otthon maradni.

Kórházba viszem apukát, a szívspecialistára bízom. Fehér ágyak sorfala között viszi kis motyóját, keresgetve a neki szánt ágyat. Még itt is ragaszkodik a férfiúi szokásokhoz, nem segíthetem. Lassan átöltözik, lötyög rajta a pizsama, a régi, amit egykor rászabtak. Még a papucs is nagy lett, kiderül, amint fázósan belebújtatja a lábait. Koponyaacsontjai egyre jobban kirajzolódnak, a szemgödrök mélyebbek, s a szemüvegét újabban magával viszi.

Látogatás a kórházban: olyan sima a paplana az ágyban, mint ha csak a matracot takarná, és nem egy emberi testet. Semmi gyűrődés, bemélyedés. Lassú, nehéz mozdulatokkal felül, pontosabban egy ismerős, csíkos pizsama ül fel, lassú, nehéz mozdulatokkal felkúszik, két kis öklére támaszkodva.

Figyeli a nyíló ajtót, haraggal végigméri az idegen látogatókat. Előretolja hálósipkáját, majd hátra, és csalódottan visszadől. Kis éjjeliszekrényén fonnyadt virágok, érintetlen ételek. Aztán még is újból visszaül, az ágyhoz támasztott botjáért nyúl. Mennyire kivilágosodott az egész alakja. A fej sápadtsága és a haj színe! Istenem, alig ismerek rá!

Mielőtt behoztam ide, még egészen barna volt! Aznap, amikor bezártuk a kocsmát, bár önként tettük, nem vártuk meg a végrehajtást, velem vitette a postára a megszüntetett engedélyeket földadni.

Ekkor hihetetlen dolog történt, egyetlen éjszaka! A hálójukba a szobánkon keresztül ment be este lefeküdni, sötétbarna hajjal, és reggel hófehéren jelent meg. Ez a jelenség feledhetetlen emlék.

A HÓNAP ALKOTÓJA

SOHÁR PÁL

Megszagगतott ég

*Elvadult ima visz fel őrizetlen egekbe,
az írott szavak
hangja részegít.*

*A szavak kitöltik a rejtett nektárt
annak, aki a kozmosz-szótagok
varázsszőnyegén repül magasba.*

*A költői táj ege hideg és idegen
a szilárd földről nézve,
de ha a betűk zenéje
feloldja a józan ész-övet,
és lemossa a célszerűség
mérgezett ingét,*

*a varázsszőnyeg felvisz a mámor
légi útján a magasba, ahol a szavak mint
éhes madarak száguldanak a nap tüzébe,
éles kis tépéseket szakítanak az égbe,
de a csőrükből vérző dal újra összevarrja
a szakadásokat,
s ebből lesznek a bölcsen ölelő szelek,
az igazság tiszta kék varratai...*

*Jöjjön a zuhanás, ezer sor lesz
a széttört látomásból,
az ég vigyáz a részekre és a cetliken
szárnyaló költőkre is.*

Tavaszi séta februárban

*kék szellő lófrál
a színtelen gallyak között
néha meg-megáll
mintha kérdezni akarna valamit
de aztán csak morzsolja tovább
színtelen énekét*

*nem úgy hangzik
hogy tavaszról szólna
szavai a tavalyi levelek
mind szerteszórva
s olvasható bennük
az örök felelet*

*mert mi ilyenkor
mindent szeretnénk tudni
ilyenkor mindenre van válasz
nem kell a levelek után futni
a tavasz még tagadja
pedig már az
csakis tavasz*

Talapzatváros

*a régi isten szobrait mind
lehúzták a forradalomban
de a talapzatok ott
maradtak helyben*

*azok tetején most a leszerelt
harcosok táboroznak ahogy*

*ezt a forradalom kiáltványa
garantálta nekik*

*de egyre nagyobb a tolongás
és sötétebbek a szavak
a lökdösésben minden éjjel
lezuhan néhány a tetőről*

*a forradalmi tanács most tervbe
vette több talapzat építését
felhasználva a régi szobrok
darabjait építésre*

Árnyékok nyomában talapzatvárosban

*a régi isten szobrai már
régen eltűntek
ledöntötték és beolvasztották
ágyúnak és vészharangoknak*

*a saját imázsukat nyomták rá
a városra a forradalmárok
a barikádok és szögesdrótok lettek
szobrok helyett*

*de a régi szobor árnyékának
egy szívósabb fajtája
továbbra is burjánzik a romok közt
főleg éjszaka*

*mikor a volt forradalmárok
veterán lovai láthatók ahogy
legelésznek az új árnyékokon
néha házörző kutyákkal együtt*

Keservers

*késő keservers délután
hallani nyöszörög az ég
zuhanni szeretne
de felhői üresen állnak
készen az éjszakára
amikor már félni nem kell
nem ólálkodik a nap
és csepegni is lehet
nem kell vihart ordítani
lehet sötét játékokat
űzni a csendben
amikor az égre
nem néz fel senki már*

Mankóm

In memoriam Camillae

*szavakból szőtt függöny
szótárból kitépett lap
ezt dobom a kórházi ágyra
kérdve*

*mi az ellenkezője az árvának
férfiak vagy nők mint özvegyek mennek kéz a kézben
de nincs szó a szülőre aki gyermekét elvesztette
nincs neki egy beikszelni való kocka az úrlapon
még a halotti bizonyítványon sem*

*mi az ellenkezője a szürkének
fekete vagy fehér*

*mi az ellenkezője a melankóliának
kétségbeesés vagy megnyugvás*

*mi az ellenkezője a koszorúnak
virágoskert vagy sivatag*

*a Met Museum tetőterasza
vagy a sivatag Jericho körül
mennék bármelyikre ha ő is jönne megint*

*mi az ellenkezője az emlékezésnek
fájdalom vagy sóhaj*

*az árva ellenkezője egy vézna vénember
aki egy emlékre támaszkodva
beszökik a temetőbe*

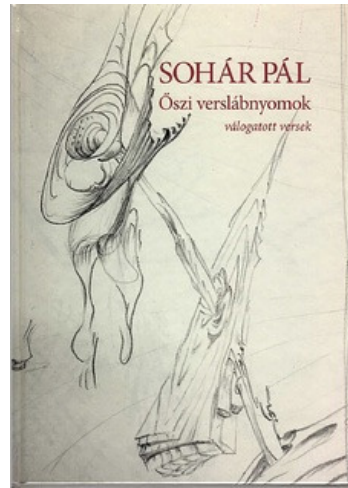
*melyik törik el először
a kérdés vagy a mankó*

Böszörményi Zoltán

A gondolat ikaroszi szárnya

Legújabb verseskötetében, az *Őszi verslábnyomokban**, Sohár Pál – aki 1957 óta él az Egyesült Államokban, New York egyik külvárosában –, meghökkenítő költői képekkel és metaforákkal lepi meg magyar olvasóit. Ez az első versgyűjteménye, melynek darabjait magyarul írta. *Hazajáró versek – Homing Poems* címmel az Irodalmi Jelen Könyvek kiadásában már megjelent egy kétnyelvű kötete, de azokat a verseket Kányádi Sándor, Oláh János és Balla Katalin fordította magyarra. A mostani kiadvány végén van egy bővebb ismertető a szerző életéről és irodalmi munkásságáról, így csak pályája legfontosabb állomásait említem.

Bár filozófiát végzett az egyetemen, nyugdíjazásáig kémiai laboratóriumban dolgozott, szabad idejében pedig verset, prózát, drámát írt angol nyelven. Több száz amerikai irodalmi kiadvány és internetes folyóirat közölte írásait és fordításait. Az utóbbi évtizedekben rengeteget fordított. Elsősorban költőket: Faludy György, Kányádi Sándor, Szöcs Géza, Farkas Árpád, Mezey Katalin és számtalan más, fontos magyar szerző verseit. Ezek az Egyesült Államokban különböző kiadóknál kötetekben láttak napvilágot. Sohár Pál költészetéért az Egyesült Államokban elnyerte a Wordrunner Press Chapbook Prize (2011), valamint a Lincoln Poets Society Contest (2012) díjat. Itthon megkapta a Budavári Tóth Árpád Műfordítói Díjat (2006), az Irodalmi Jelen költészeti díját (2013), a Janus Pannonius Műfordítói Díjat (2016) és a Balassi Műfordítói Nagydíjat (2021).

Most megjelent kötete hat ciklusra tagolódik: *A lét öltöne*, *Poros lélegzetek*, *Erdei hólesés*, *Erdei hó lábnyomok*, *In memoriam* és *Epilógus*. „Elvadult ima visz fel őrizetlen egekbe, / az írott szavak / hangja részegít” – vallja a költő a *Megszaggatott ég* című kötetnyitó versében. Az *őrizetlen ég* a szabadság szimbóluma, melyben a költészet szava mámorító hatással van a rideg, elidegenedett világra:

*„A költői táj ege hideg és idegen
a szilárd földről nézve,
de ha a betűk zenéje
feloldja a józan ész öveit
és lemossa a célszerűség
mérgezett ingét.”*

Rilkei hangulat bujkál a sorok zenéjében, hogy majd felcsillanjon a remény:

*„a varázsszőnyeg felvisz a mámor
légi útján a magasba, ahol a szavak mint
éhes madarak száguldanak a nap tüzébe,
éles kis tépéseket szakítanak az égbe,
de a csőrükből vérző dal újra összevarrja
a szakadásokat,
s ebből lesznek a bölcsen ölelő szelek,
az igazság tiszta kék varratai...”*

Az ontologikus állapot, melyben a tenger hullámaihoz hasonlóan a lent és a fent, a mindenség ellensúlyra törekvése tükröződik, a költő több versében fellelhető. A gondolat ikaroszi szárnyalása a nap máglyája felé a költői cselekvés önmarcangoló aktusát szimbolizálja. Sohár fiatalon elmenekül hazájából, anyanyelvet, szülőföldet, szülőket és testvéreket hagy maga mögött, egy idegen világ idegen nyelvén próbál újra talpra állni, megméretkezni a mindenséggel, vérző szavakból varrja össze újra a lé-

lek érzékeny, megszaggatott szövetét, fogalmazza meg az igazság ontikus, derűlátó helyzetét.

Az ismeretlen táj, a magány, a félálom látomásaiból rajzolódik ki Sohár költői világa. Emlékek sodrásában figyel régmúlt események varázsszerű filmkockáira, a légiesen megperdülő pettyes ruhára, melyről elrepülnek a pettyek egy második világháborús felvételen. A versmezőkön az ötvenhatos magyar forradalom eseményeinek emléksora is felvonul, mint sohasem felejthető történések lényegülnek át a jelenbe.

Verseiben a költő nem szerepet játszik, hanem átéli egykori valóságok drámáját, tragikus felhőket sodor a gondolat tiszta egére. Többször megtörténik, hogy azt a szöveget, állapotot, helyet, ahonnan szemlélődik, idilli helyzetnek láttatja olvasójával:

*„és én felkelek a kedvenc fotelemből,
a lelkem kedvenc sarkából, és kinézek
a kételyeim közötti résen,
nézek és NÉZEK, amíg a lomha asztal némán
visszanéz rám.”*

(Az ismeretlen)

A vers fordulata nietzschei: „S, ha hosszasan tekintesz egy örvénybe, az örvény visszanéz rád” – mint minden alapos, tűnődő vizsgálódás kiválthatja a vizsgáltból ugyanazt a visszahatást. Az abszurd vizsgálatát az örök kétely jelenléte erősíti fel. Ott vagyunk, de mégsem, mert csak mi látjuk magunkat, a szemlélődőt a rododendronbokrok között. De ha valakit kiszemelünk, van-e esély arra, hogy ő is észrevegyen? Talán, ha bővöljük. Sohár versei pedig gyakran megigéznek, a látomások bugyraiba elrejtett világot hoznak a felszínre, mint varázslámpák átvilágítják szellemi járatainkat, megmutatják létüket, miközben a miénket is felvillantják.

*„Jön az autó, megfordul A ZSÁKUTCÁBAN,
de mielőtt kirobog*

*NEKEM ki kell szaladnom és megmutatnom
 hogy viGyoroG
 a tollam, amikor az ismerHETetlennel tud
 parolázni.”*

(Az ismerhetetlen)

A lét zsákutcáiban ki ne érezné magát kellemetlenül? A szorongás, a félelem, a bizonytalanság érzete keríti hatalmába. Megméretkezni, átjutni mindenféle akadályon, feltételezhetően mindenkinek ez az első gondolata.

„A logika ugyan rendíthetetlen, de nem tud ellenállni annak, aki élni akar” – írja Franz Kafka *A per* című regényében. Sohár verseiben nem a logika rendíthetlenségét, és nem az élni akarást fedezzük fel, hanem az élet logikájának a hibavalóságát, azt az értelmi-érzelmi állapotot, amikor: „okosat az életről még a bölcs / sem tud mondani / motyoghat esetleg hogy itt szűk / ott pedig lyukas”. De élni kell, vinni a terheket tovább: „az élet nem takarja a testet / de mégis szorít itt-ott / meg viszket is néha pont olyan helyen / ahol vakarózni nem lehet / vagy nem illik” – szimbolizálja Sohár a költői vallomást, fokozva a szöveg drámai hatását. Kihagyásos tömörítése is ezt szolgálja: „szavak nem érik el csak / jajgatás”. Ő sem menekülhet meg az életesemények szomorúságától, neki is vinnie kell a rárótt terheket, „mert ez az élet sötét völgy” – írja Marcel Proust *Az eltűnt idő nyomában* című regényében, és a gyász, a gyermek elvesztése, az elmondhatatlan fájdalom elárasztja teljes lényét, tudatába fészkel magát, uralkodik fölötte.

*„a költő is csak nyögni tud
 amikor az életről van szó és ha
 az igazat akarja elmondani*

az elmondhatatlant”

(Az utóbbi négy idézet *Az élet öltöne* című költeményből való.)

Az *elmondhatatlan* groteszkre vált egy másik versben, *A vadvirágos kajla* létben. A póz fricskája az emberi egzisztenciának, mintha Rilke „*kibirni, elviselni, túlélni*” alapszavait hallanánk visszhangozni a költemény záró soraiban:

„*éljen az élet komédiája
akaszd fel magad az uborkafára
kezedben a virágzó vétek
teremt a szíromnyi
jelenből örök jelenléte
(...)
mi keressük azt, ami megnyugtató,
és szorítjuk a közömbös kezét.*”

(Leüledőben)

Az ismeretlen a halál és az élet közötti pászma, senkiföldje, amelyet nem lehet elfoglalni, bevenni, de számolni kell vele. Sohár az *In Memoriam* ciklus verseiben állít emléket leányának, Camille-nak, István öccsének és Béla bátyjának, két barátjának: Kányádi Sándornak, Szócs Gézának. Mélyen gyászol, vigasztalhatatlanul. „*Mert csak Ady tudott úgy sírni, / ahogy nekem ilyenkor kéne, / amikor kétséges nem is az Isten, / hanem az ember léte.*” (*Két ismeretlen ismerős*)

Sohár Pál filozofikus, komor verseinek hangulatát Jam ten Broeke (holland-amerikai festőművész, 1930–2019) grafikájának felhasználásával készült könyvborító illusztrálja.

* Sohár Pál: *Őszi verslábnyomok*. Válogatott versek. Széphalom Könyvműhely, Budapest, 2022.

SOHÁR PÁL '56-os menekültként került Amerikába, angol nyelven kezdett el verselni, költeményei nagy népszerűségnek örvendenek a tengerentúlon. Nemrég megjelent *Őszi verslábnyomok* című, első magyar nyelvű verseskötete. Számos jelentős kortárs magyar alkotót lefordított angolra, többek között Faludy Györgyöt, Farkas Árpádot, Kányádi Sándort, Szócs Gézát, Mezey Katalint és főszerkesztőnket, Böszörményi Zoltánt is.

Kalandregénybe illő életútjáról, legújabb verseskötetéről és a magyar kortárs líra amerikai fogadtatásáról kérdezte őt VARGA MELINDA.

A nagyon komoly verseskötetek elijesztik az olvasót

– *Sokoldalú alkotó vagy, műfordító, magyar és angol nyelven verselő költő, novellista, az életutad felér egy nagyregénnyel. Angolul kezdtél el verseket publikálni, Amerikában ismerték meg a neved. Az írásnak, az irodalom szeretetének viszont itthoni gyökerei vannak. Füst Milán kurzusait hallgattad Budapesten. Mikor fogalmazódott meg benned, hogy az irodalom a hivatásod, és szerepe volt-e ebben Füst Milánnak?*

– Középiskolás, 15-16 éves voltam, amikor eldöntöttem, hogy az irodalom az én utam. A verseket korábban is szerettem, nagy hatással volt rám a *Diárium* folyóirat, amelyet 1931–48 között adtak ki Magyarországon. A lap hasábjain talákoztam először Weöres Sándor verseivel, teljesen lenyűgöztek.

A középiskolában Ady Endre költészete kerített büvkörébe, máig meghatározó számomra, az *Őszi verslábnyomokban* is több versem kötődik az ő lírájához. Az iskolai irodalomórákon dr. Magasi Artúr felolvasta *A vár fehér asszonyát*, jellegzetes hangjára és előadásmódjára ma is emlékszem. Ady valóságos ambrózia volt, megbabonázott, sokat olvastam a költeményeit, és próbálkoztam az ő hatására én is verselni.

Egyetemista koromban, Budapesten kezdtem el járni Füst Milán szabadegyetemi kurzusaira. Szombat délutánonként tartotta a két órás, roppant érdekfeszítő előadásait, rendszerint behozott valami érdekes dolgot, könyvet, verset, novellát ezekre az alkalmakra. Érdekelte az angol irodalom, műfordítóként is jelentős életművet hagyott maga után, lefordította például William Shakespeare *Lear király* című drámáját.

Az angol prózairodalomról izgalmas dolgokat mondott, jó volt hallgatni, hatalmába kerítette az embert egyedi stílusával, különleges emberi karakterével. Verseket is olvasott fel, ami nagy hatással volt rám. Akkoriban kezdtem el az írással komolyabban foglalkozni, a versek mellett novellákat is írtam.

– *Aztán jött ötvenhat...*

– Nem akartam elmenni az országból, mindenáron maradni szerettem volna...

Egy jó barátomat felhívtam telefonon, a hívásra az édesanyja válaszolt, aki hitetlenkedve kérdezte, hogy hát te még mit csinálsz itt, hisz mindenki elmenekült Magyarországról, akinek esze volt. Ugyan már elkéstél velem, de azért próbáld meg, talán nincs minden veszve, és sikerül – biztatott, hiszen Zoli barátom akkor már Karlsruheban járt egyetemre!

Na, látod, én is olyan vagyok, mint Kányádi, ha elkezdesz beszéltetni, egyik történetből ugrok át a másikba, és nem tudom abbahagyni a mesélést. *(nevet)*

– *Milyen volt a hangulat, miről beszéltek egymás között a forradalmat megelőző időszakban, illetve azt követően?*

– Az iskolában a politikáról sosem beszélünk, tabu volt, egyszerűen mindenki tudta, hogy arról nem szabad beszélni.

Amikor Sztálin meghalt, lehetett egy kicsit, de máskülönben nem.

Ennek a barátomnak az apja, akiről az imént meséltem neked, ezredes volt a hadseregben, végzettségére nézve egyébként orvos. Ahhoz, hogy valaki a hadsereg tagja legyen, elkerülhetetlen volt, hogy belépjen a pártba. Ez egy ilyen világ volt. Nem lehetett megúszni.

Huszonharmadika, ha jól emlékszem, szerdai napra esett. Aznap vagy másnap, már nem rémlik pontosan, elmentem hozzájuk a Stefánia-útra. Szép, több lakásos villában éltek.

Az egyik asszony tördelte a kezét lépcsőházban, hogy jaj, mi lesz az urammal. Kiderült persze, hogy a férje ÁVO-s, és ezért féltette az illetőt.

Akkor beszéltünk először politikáról. Huszonharmadikán késő este hallgattuk a rádiót. Egyszer csak kinéztünk az ablakon, jött egy teherautó be a városba és mindenféle katonák zászlóval. Olyan érzés volt, hogy azt nem lehet leírni, sem elmondani. Bemérszkesznek az oroszlan szájába...

A természet olyan, mint a szerelmi kapcsolat

– Ezek az emlékek, meghatározó életesemények, amelyek a személyiségedet, az alkotói habitusodat felépítették, erőteljesek a legújabb verseskötettedben. Érdekes, hogy a magyar nyelven megjelent könyvedben nagyon mély emberi érzésekről írsz, ezekről rendszerint nehezen beszélünk. Emlékezel, visszatekintesz, számba veszed a veszteségeidet, kendőzetlenül beszélsz az elmúlásról, a gyászról, a történelmi pillanatokról.

„Mennek, mendegélnek ujjaim
a szentté-faragott éjbe,
ami egyiket sem kérdezi,
hová röppent ki a léte,

hogyan lett minden szóból csend,
mert nincs a versnél csendesebb,

akkor is, ha kitakarja titkát,
 mély marad és hirtelen” – *írod a Hirtelen titok című versedben. A szabadság utáni vágy, az erdő motívuma, a táj szintén fontos elemei ennek a kötetnek. Honnan ered a természet utáni vonzalmad, és miért fontos mindezt a költészet eszköztárával megjeleníteni?*

– A természet, a táj szépsége elkápráztat. Szeretek Erdélyben utazni, a hegyek közelében lenni. Régebben gyakran jártam Amerika nyugati részére, a Sziklás-hegységbe, háromszor másztam meg a Grand Canyont. Nem mindennapi látvány, érdemes kipróbálni!

Egyik alkalommal a Grand Canyon-túrán egy fiatal német doktorandusz csatlakozott hozzám, beszélgetni kezdtünk. Próbáltam figyelmeztetni, ahogy mentünk fölfelé, hogy ez egy hosszú út, nehéz gyalogtúra, és tartogassa az energiáját, de ő csak beszélt és beszélt megállás nélkül. Miért nem tudsz egy kicsit csendben maradni? Hallgasd a régi indiánok szellemét. Nem hallod őket beszélni? – tanácsoltam neki. Jaj, igen, hát talán igazad van... – felelte, és végre elhallgatott. Mentünk úgy szűk egy órát, feltűnt nekem, hogy gyanúsán csendben van a fiú. Kiderült, hogy a fáradtságtól szinte lábon elaludt, két túrázó tarisznyáját cipelte, és nagyon kimerült.

A természet csoda, misztikus dolog, pontosan olyan, mint a szerelmi kapcsolat, hallgatni kell, figyelni minden rezdülését. A természetverseknek is megvan a maguk szerepe, díszítik a metafizikusabb ívelésű költeményeket, keretbe helyezik a szerelmi témát. Neked is ajánlom, ha angol nyelvű könyvet szeretnél, hogy válogass a szerelmes verseid közé tájverseket is.

A nagyon komoly verseskötetek elijesztek az olvasót. Mindig kell valami oldás.

– *Ebben van igazság, de az Őszi verslábnyomok is nagyon sűrű és tömör, metaforikus verseskönyv, ahol a táj valójában egy nagy metafora. Több témát tömörítesz ebbe a könyvbe, hat versciklust tartalmaz. Milyen koncepció mentén dolgoztál, mi döntötte el, hogy a magyar válogatott verseskötetbe milyen stílusú, témájú versek kerüljenek be?*

– Nem volt igazán sok magyar nyelvű versem, úgyhogy ehhez hozzátettem néhányat, amit angoltól fordítottam. A magyar nyelv-

vű versek döntötték el, hogy mi legyen a kötet tematikai íve. Több közülük nem jelent meg folyóiratban, ez is szempont volt az összeállításnál. Ezen kívül sok olyan versem van, amelyet az Irodalmi Jelenben olvashattak, egyszer talán ebből is lehetne egy verseskötet.

– *A kötet utolsó darabjai tragikusak. Az elmúlás a kulcsmotívum, Camilla lányod emlékének több verset ajánlsz, de a testvéreidre és az írókollégák közül Kányádi Sándorra és Szőcs Gézára is emlékezel. Az Emlékszoba című verssel indul a ciklus. A vers terápia is számodra? Segíthet feldolgozni a veszteséget?*

– Camilla lányom egyetlen gyereke volt, és a hirtelen halála (egy orvosi műhiba folytán hunyt el) nagyon lesújtott. Az, hogy versekbe foglaltam érzéseimet, segített, valamelyest enyhülést hozott. Ilyenkor szokás az egész világot és az Istent is szidni, de én a verseimmel inkább gyászoltam őt. A legutóbbi angol nyelvű verseskötetemben (*In Sun's Shadow*, Ragged Sky Press, 2020) egy egész ciklust szántam ennek a témának. A magyar kötetbe több megemlékezést is belevettem az utolsó ciklusba Camilla mellé, hiszen a címzettek mind hozzám közel álló családtagok, barátok voltak.

Amerikában olyan könyveket tudtam elolvasni, amelyekről itthon nem is álmodtam

– *Nem mindenki képes idegen nyelven verselni, még ha az illető nyelvet anyanyelvi szinten beszéli is, a költészethez, a vershez sokkal mélyebben kell ismerni a nyelvi regisztereket. Hogyan kerültél közel az angol költészethez? Miként tudtál nyelvet váltani?*

– Igen, ez így igaz. Az én esetem egy kicsit más, hiszen diák voltam, és teljesen angol környezetben éltem. Ha egyetemre jár az ember, sokat kell beszélnie, nemcsak az órákon, hanem a közösségi életben is állandóan interakcióban van másokkal, ezért könnyebb hozzászokni az idegen nyelvhez. Egyszer csak azon kaptam magam, hogy az angol már nem is olyan „idegen”.

Amerikában olyan könyveket tudtam elolvasni, amelyekről itthon nem is álmodtam.

A könyvtárakban félretették, amire kíváncsi voltam, és amikor időm volt, hazavittem, elolvastam, W. Somerset Maugham *Borotvaélen* (*The Razor's Edge*) című könyve is így került a kezembe. Egy igazi modern, vagány regény. Ceruzával aláhúztam azokat a szavakat, amelyek ismeretlenek voltak számomra, így tanultam új angol kifejezéseket.

Az egyetemen jártam intenzív, három hónapos angol kurzusra is, kötelező volt ez azok számára, akik külföldiek voltak, és angolul tanultak az egyetemen.

Nem akartam Amerikában maradni. Amikor végeztem az egyetemi tanulmányaimmal, fölhívtam a menekülszervezetet, és érdeklődtem, hogyan lehet visszajutni Európába, pontosabban Angliába, oda szerettem volna leginkább menni. Persze elutasítottak, azzal érveltek, hogyha legálisan itt maradhatok, akkor üljek szépen a fenekemen, örüljek, hogy van biztos helyem, hiszen a világ tele van menekültekkel. Így hát ott ragadtam.

– *Amerikában filozófiát és vegyészetet tanultál. Budapesten pedig agrármérnöki egyetemre jártál. Izgalmas párosítás. A természettudományok és a filozófia segítette az írást?*

– Otthon anyám nagyon kért (követelte!), hogy kerüljem el a humán tárgyakat, mert akkor azok csak kommunista propagandát hirdettek; helyette tanuljak inkább egy jó szakmát. Mérnökre csak Miskolcon vettek fel, de az agráregyetem Budapesten volt, csak Budapest miatt választottam ezt a szakot. Az egyetemen a kémiát találtam legérdekesebbnek, amellyel biztos megélhetést is tudott találni az ember magának, így Amerikában is folytattam ezt a tárgyat a humán érdeklődésem mellett. Vegyészként dolgoztam a korai nyugdíjazásomig, este pedig írtam, fordítottam. Nyugdíjas korom óta csak az irodalmi munkáimnak élek.

'56 olyan tragédia, mint Trianon

– *Amerikában volt alkalmad több magyar menekülttel találkozni, többek között Kolumbán Miklós költővel is, aki szintén verselt angolul.*

– Az egyetemen volt néhány 56-os menekült, azokkal tartottam kapcsolatot. Később New Yorkban, amikor ott laktam, elmentem egy magyar bálba, mert magyar származású lánynak udvaroltam, aki nem tudott magyarul, de szívesen eljárt a magyar bálokba. Azt hiszem, ez volt az egyetlen ilyen kifejezetten magyar rendezvény, ahová elmentem. Bevallom, hogy kerültem a magyar közösségeket, nem akartam 56-ra visszagondolni. Ez olyan tragédia pontosan, mint Trianon, amiről ha az ember sokat gondolkodik, megbolondul... Úgy döntöttem, inkább lezárom teljesen a múltamat, és talán ezért is volt könnyebb az angol nyelvben elmerülnöm. Persze lehetetlen volt elkerülni a magyarokat, de én nem is kerültem el, csak nem kerestem tudatosan a társaságukat.

Később megházasodtam, megszületett Camilla lányom, kimentünk a kertvárosba lakni, egy kis családi házat vettünk, még most is ott lakom, hatvan éve ugyanabban a házban. A közelben volt egy nagy magyar közösség is, a családommal jártunk a magyar vendéglőbe. Később a feleségem beteg lett, több időm volt, kezdtem járni előadásokra és konferenciákra. Ott hallottam László Gyulát, a történészt beszélni, meg akkor még voltak, akik átérték a második világháborút, tőlük lehetett tanulni a történelmet. Ez nagyon izgalmas dolog volt, így kerültem kapcsolatba a magyar szervezettel, ott ismertem meg Kolumbán Miklóst is. Tanár volt, a verseit sokan ismerték, ő avatott be a költészet népszerűsítésének trükkjeibe. Például ilyen turpisságokba, hogyan írsz saját kritikát más név alatt a saját könyvedről. Azt nem tudom, hogy Magyarországon művelnek-e ilyesmit. *(nevet)* De én is írtam róla egy kissé tréfás megemlékezést, amely megjelent a Ragazine nevű digitális folyóiratban, Csicseri-Rónai Erzsébet le is fordította magyarra a Széphalom Kiadónak.

– *Mikor írtad meg az első angol nyelvű versedet? Megvan még a kézirat?*

– Nemrégien elővettem, és beküldtem egy folyóiratnak, meg is jelent. Az első angol nyelvű versem nagyon fiatalon írtam, erősen szürrealista.

- *Megosztod az olvasókkal?*
- Huszonhárom éves koromban írtam New Yorkban, ahol alkotásra stimuláló művészi társaságba keveredtem.

THE SECRET FABLE

*So I was told and so I remember
Bareness of cold and bareness of candle
Puking of angels creates a bastard
Never belie what's going to tangle*

*Never belie the underskin harlot
She's got the power you were made by
But she can evoke to frightening stillness
Dangerous deepness hid in your eye.*

*Should you surrender – others are weeping,
Named but unnumbered follow their casket
Siphon against the fabulist's ending
Timed to belie her while she lasted.*

*Nobody folds her unsightly secret,
Foliose angels cool it with bareness;
So I was told and so I remember,
Weary and tempted never though careless.*

Eddig ezt nem volt alkalmam lefordítani magyarra, nagyon nehéz egy ilyen szürrealista-dadaista verset átültetni egy másik nyelvre. Ifjabb koromban mindig Budapestre vágytam, de Amerikában csakis New York volt, ahol élni akartam. Sajnos, nem táltam meg a diákkori magyar verseimből egyet sem, pedig az *Őszi verslábnyomok*ba sokat be tudtam volna tenni. Akkoriban az egyik barátom megmutatott néhányat a korai verseimből Füst Milánnak. A mester csak csóválta a fejét. Az „ítéletet” elfogadtam, de úgy érzem, hogy később az angol nyelv nagyobb teret

nyitott a kísérletezésre, amit hasznosítani tudtam később magyarul is.

A kortárs magyar irodalom fogadtatása Amerikában

– *A műfordításokról is beszéljünk! Számos magyar költőt átültetett angol nyelvre, többek között Faludy Györgyöt, Farkas Árpádot, Kányádi Sándort, Szőcs Gézát, Mezey Katalint, Böszörményi Zoltánt. Mindegyikük verseskötete, valamint prózai munkája az angol nyelvű olvasók körében nagy sikert aratott, hogy csak egy példát említsünk, Böszörményi Zoltán Az éj puha teste című regénye a Good Reads portálon 2016 májusában a hónap könyve volt.*

De azt talán kevesen tudják, hogy a nemrégiben elhunyt Szőcs Géza verseinek Amerikában milyen jó fogadtatása volt, az amerikai olvasót egyből megszólította ez a különleges líra. Mi volt a titka a sikernek?

– Egyik oka az, hogy jó címet választottam: *Liberty, Rats and Sandpaper* (Szabadság, patkányok és dörzspapír) című verse mindjárt felkeltette az érdeklődésem, és tudtam, hogy az amerikai olvasók ráharapnak, hisz angolul is izgalmasan szól a cím. Géza játékos formájú versnyelve tetszett mindenkinek, politikai oldaltól függetlenül. Amerikában is szélsőségesek a politikai ideológiák, de Magyarországgal ellentétben a költészetben mindez másképp van. A líra szabad terület, azt írsz le, amit akarsz. Csak kiadót nehezebb találni, ha nem a legnépszerűbb ideológiát hangoztatod...

– *Nemrég lefordítottál tíz erdélyi magyar fiatal, illetve a középnemzedékhez tartozó költőt. A műfordítás felkérésre készült, Karácsonyi Zsolt keresett meg az Erdélyi Magyar Írók Ligája nevében. Végül a kötet sajnos nem jelent meg. Mi lesz ennek a komoly munkának a sorsa?*

– Megtettem a magam részéről mindent, elküldtem a fordításokat Karácsonyi Zsoltnak, még egy kis gázsit is kaptam értük, de aztán sajnos semmi fejlemény nem történt. Engedélyt

kértem Zsolttól a versek publikálására folyóiratokban, és ő ezt megadta. Három költőt sikerült is megjelentetnem, örültek neki. A következő lépés lenne az antológia kiadása, de talán jó lenne egy hivatalos felhatalmazás a felkérés ötletgazdájától, esetleg egy kis bevezető az illető költők verseiről, életrajzi adatok és minden más, ami egy komoly antológiához szükséges. Áprilisban egy konferencián bemutatom az antológiát, az AHEA szervezet (American Hungarian Educators Association) felkérésére. Talán valaki ott ráharap, ha nem, akkor kiadatom az eddig is mindig segítőkész Iniquity Press kiadóval. Anyagi jutalékokról viszont nem is érdemes beszélni. A költészet nem egy aranybánya, talán itt, a tengeren túl meg kevésbé. Inkább olyan, mint a recski kőbánya. Erről jut eszembe, hogy most jelent meg *A gumibotcsinálta kém* című könyvem Recskről és más politikai büntetőtáborokról Mohai Szilvia fordításában. De már megint csapongok...

– *Az antológia versein dolgozván az erdélyi jelenkori irodalomra nyílt számodra ablak. Hogyan vélekedsz az erdélyi kortárs líráról, mennyiben másabbak ezek a költők azokhoz az alkotókhoz képest, akiket eddig angolra fordítottál?*

– A korábban megjelent erdélyi *Maradok (I Remain)* című antológiám (Pro-Print, Csikszereda, 1997) tíz költőt mutatott be, akik a Ceaușescu vezette román kommunista diktatúra viszontagságai között alkottak. A versekben közös vonás volt az elnyomás, ennek a rendszernek a nyomorúsága, és a diktatúrával való szembeszegülés. Ilyen kapocs szerencsére a mostani költők verseiben nincs. Individualistább a kortárs erdélyi líra, ki-ki a saját életével foglalkozik, a személyes élményeken, tapasztalatokon át láttatja a társadalom problémáit. Néhol megcsillan egy-egy közös vonás, de nem ez a jellemző. De hát nem csoda, ha az erdélyiek belefáradtak a sorsuk siratásába, és más, univerzálisabb témák érintik meg őket.

– *Kányádi Sándor angol nyelvű verseit tartalmazza az In Contemporary Tense című fordításköteted, amely az Irodalmi Jelen Könyvek és az Iniquity Press Kiadó közös gondozásában jelent meg 2013-ban. Nem lehetett egyszerű Kányádi líráját fordítani, hiszen a rímes-ritmusos formaversek komoly kihívást jelenthettek*

angol nyelven. Hogyan kerültél közel Kányádi költészetéhez, és miként tekintesz vissza erre a komoly fordításkötetre?

– Kányádi mindig azt kérte, hogy verseiből jó angol verseket faragjak. Például a magyar trocheus helyett használhatok jambikus verslábát, ha a helyzet úgy kívánja. A formahűség nem volt fontos számára. A kötött formájú versei nagyon tömörek, ezért nehéz az eredeti formába beszorítani a fordítást. Próbáltam megtartani a sorok hosszúságát és a verslábakat, de gyakran ritkítottam például a rímeken. Semmi sem rosszabb, mint egy erőltetett vagy elcsépelte rím, inkább legyen kevesebb, az is visszaadja a vers muzikalitását.

– *A Halottak napja Bécsben című versét öt változatban fordítottad le. A vers első fordítása az I Remain (Maradok) című, tíz magyar költőt bemutató antológiában jelent meg, míg az utolsó – véglegesnek tekintett angol nyelvű változata – Kányádi Sándor Contemporary Tense (Jelen idő) című gyűjteményes kötetében látott napvilágot. Mit mondanak a különböző változatok erről a versről, és miért volt szükség ennyi variánsra?*

– Sokat bíbelődtem a rövid, kötött formájú, majdnem dalszerű versbetétekkel, próbáltam jobban visszaadni a szabadon áramló, de ritmusos szöveget és tisztán megfogalmazni a mondanivalót. Kányádi ugyanebben a hosszúversben kacérkodni is akart a modernizmussal. Főleg ott érződik ez a jelleg, ahol az apjára utal. Kányádi édesapja lovat és szekeret kér a mérnök úrtól, hogy az árokparton lekaszált szénáját elvihesse. A költő nem merte kimondani, hogy itt egy termelőszövetkezetben vagyunk, ahova a földjével együtt az öregnek be kellett adnia a lovát is, és most kéri, hogy használhassa. A mérnök úr – értsd: egy arrogáns főnök elvtárs – félvállról kezeli az öreg parasztot. A költőnek mindezt úgy kellett elmondania, hogy a diktatúra cenzorainak ne szúrjon szemet, a szó szerinti leírás helyett a szavak között megbújó értelmezésnek adott helyett, amely a kommunizmusban szocializálódott olvasónak nem okozott gondot.

De ugorjunk a rendszerváltás utánra. Egy híres amerikai-magyar irodalmár (maradjon névtelen; *de mortuis nil nisi bonum*)

terjedelmes angol nyelvű tanulmányt írt erről a versről, ahol azt a részt az apáról a korai negyvenes évekre érti, amikor Székelyföld ideiglenesen Magyarország része volt. A közismert irodalmár hosszú oldalakon át szidja a pökhendi magyar uracskákat, akik néhány évre átvették a hatalmat a románoktól. Nagyon megijedtem ekkor, hiszen ha egy nagynevű kritikus, egyetemi professzor ennyire félreérti a helyzetet, akkor mit gondolhat a fordításom olvasója? Konzultáltam Kányádival, és becsempészttem néhány szót, ami egyértelművé tette a kontextust. Így született meg az ötödik verzió, amely megjelent az *International Poetry Review*-ban is, mielőtt betettük a nagy Kányádi-kötetbe. Sok megbeszélés volt Sándorral, semmit sem változtattam a szövegen az ő jóváhagyása nélkül. Másik dilemma: általában elkerülöm az olyan versek fordítását, amelyek lábjegyzetet igényelnek. A vers ne legyen disszertáció. Kányádi költeményénél viszont muszáj volt lábjegyzettel élni, másképp nem tudták volna az angol olvasók értelmezni.

– *Mezey Katalin angol nyelvű versei nemrég jelentek meg. Milyen fogadtatásuk volt?*

– Talán Mezey Katalinnak sikerült a legnagyobb népszerűséget kieszközölnöm, tartottam előadást a már említett AHEA szervezet egyik korábbi konferenciáján, a beszédem szövege meg fog jelenni a *Hungarian Studies* folyóiratban. Ezen kívül Alan Britt amerikai költő, professzor meghívott minket, Katalint és engem, hogy vegyünk részt a zoom segítségével az óráján Maryland állam egyik egyetemén. Így utaznunk sem kellett, hogy beszéljünk erről a nagyszerű költészetről az amerikai diákoknak.

– *Hogyan viszonyulnak Amerikában a női írókhoz?*

– A nők jelenléte a közéletben *de riguer* most itt minden téren, így a költészetben is, főleg ha férfiakból átalakított nőkről van szó. És ez nem vicc. Kisebbségnek tekintik őket, akiktől eddig megtagadták az előrehaladás lehetőségét. (Ez a tendencia már a hatvanas években elkezdődött. A nagyvállalat kutatórészlegén, ahol dolgoztam, már akkor kötelező volt részt venni átnevelő filmek vetítésén, amelyek az új társadalmi felfogásnak ágyaztak

meg.) Ezzel szemben a 19. században Poe és Whitman mellett Emily Dickinson is kiemelkedett mindenféle ideológia háború és politikai perpatvar nélkül.

– *Böszörményi Zoltán több verseskötetét és regényét lefordítottad angolra. Az éj puha teste, a Míg gondolom, hogy létezem és a Darabokra tépve cselekményhelyszínei és karakterei az amerikai olvasókhöz jobban kötődnek, hiszen tipikus kapitalista társadalmat írnak le, és a sztori java része sem Európában zajlik. Hogyan fogadták ezt a prózai világot az angol nyelvű olvasók?*

– A versekkel nincs sok dilemma; azokat vagy elfogadja egy szerkesztő, vagy nem. Amit elfogadnak kiadásra, azzal nincs különösebb fennakadás később sem. De a próza már egészen más dolog. A szerkesztő mindig bele akar nyúlni a kéziratba, hogy érthetőbbé tegye az olvasó számára a szöveget. Zoltán esetében kivétel volt a *Míg gondolom, hogy létezem* című regénye, amelynek a cselekménye Kanadában játszódik, az angol nyelvű olvasóknak ismerős környezetben. Csak a címe lett más, semmi más módosítást nem is kértek. Meg is jegyeztem a szerkesztőnek, hogy meglepett ezzel. Erre azt mondta, el is felejtette, hogy fordított olvasott. A többi regényben több rész játszódik más országban, az ország neve pedig nem mindig van megnevezve, ráadásul egy *dramatis personae* szerepeltetésével, ami egy nagyon modern és eredeti kísérleti fogás magyarul, de sajnos megemészthetetlennek bizonyult az angol nyelvű szerkesztőknek.

Az éj puha teste írási kiadó kezébe került, aki tompítani akarta ezeket a részeket. Nagy munka volt újra végigmennem ezen a vaskos regényen, és megejtenem a kért változtatásokat. Zoltán jóváhagyta ezeket a húzásokat és adalékokat, mivel nagyon bízott ebben a kiadóban. A *Regál* esete is hasonló volt, de ott már eleve, jobban ismerve a piacot, megváltoztattam az eredeti címet *Refugee*-ra, és így a kiadó mindjárt rá is harapott, de szintén kért változtatásokat. Mivel ez a kiadó lelkesedett a könyvért, Zoltán hagyta, hogy átírjam itt-ott, és megnevezzem a helyszíneket, kivéve Romániát, amelynek a Kárpátia (Carpathia) nevet adtam.

– Alan Britt és Michael Foldes verseit magyar nyelvre fordítottad. Milyen műfordítói tapasztalatokkal gazdagodtál a két költő magyarra fordítása közben?

– És ne felejtsük el a két másik költőt, Lidia Kosickát és Grace Cavalierit, a verseikből szintén jelentek meg részletek az Irodalmi Jelenben. No és majdnem elfelejtettem Lidia lányát, Danuta Kosk-Kosicka amerikai költőt és szerkesztőt.

Be kell vallanom, a fordítások Böszörményi Zoltán munkáját dicsérik, aki nemcsak kijavította a helyesírási és nyelvtani hibákat, de stilisztikailag is szebbé formálta a magyar nyelvű fordításaimat. Kölcsönösen megbízunk egymás szerkesztői munkájában. A magyar nyelvre fordítás segített abban, hogy az anyanyelvemen is megpróbáljak újra verselni.

– Tervezel a közeljövőben más angol nyelvű költőket magyarra fordítani?

– Felkérésre készültek ezek a munkák, ez a közeljövőben is így lesz. Esetleg a saját angol nyelvű verseimet (például a fentebb idézettet) fordítom le.

– Min dolgozol most?

– Sok munka vár még rám. Rengeteg új tervem van, a koncertek, a kiállítások inspirálnak, mindig hazahozok valamilyen versötletet a művészeti rendezvényekről, ahová járok.

Az erdélyi antológia kiadásán is dolgozom, már csak az utolsó simítások hiányoznak. Most összeraktam egy nagyobb lélegzetű válogatást az eddig kiadatlan fordításaimból *Pillars of Hungarian Poetry* címmel, amelyre már kiadót is találtam, talán a nyáron megjelenik a könyv. Emellett van egy fiatalkori dadaista regényem. Ez is egy éves munka legalább, a szöveg digitalizálása sok gondot okoz.

Meg az is hozzátartozik az igazsághoz, hogy a kiadók szívesebben foglalkoznak fiatal szerzőkkel, mint kivénhedt tollforgatókkal. *(nevet)*

Oláh András

Mintha velünk történt volna

Életműsorozatának hetedik darabjaként jelent meg új kiadásban Mezey Katalin *Lyukak az osztálykönyvben* című kötete. A könyv az 1986-os első közléskor ifjúsági regény műfaji besorolással került a köztudatba, s lehet, hogy a szerző is annak szánta, de pár évtized távlatából visszakéntve lényegesen többnek tűnik, hiszen a mű máig ható üzenete nem csupán a fiataloknak szól.

A szerző egy olyan történelmi időszakot tár elénk, amelynek sorsfordító eseményeiről már sokan írtak, ám ez a könyv sajátos módon közelít a témához, hiszen egy – az életre épp csak rácsodálkozó, s a rá váró létpróbákkal először szembesülő – 14 éves diáklány szemüvegén keresztül vetíti az olvasó elé a kor hétköznapjainak megélt valóságát.

A történet középpontjában egy kamaszkorú iskolás kislány áll, aki most készül kilépni a látszólagos gondtalanság világából: a nyolcadik osztály befejezésével pályaválasztásra készül, döntéseket kell hoznia, s halványan bár, de már megérinti a szerelem romantikája is.

A hétköznapok megszokott rendjét – amit eddig legfeljebb a régimódinak tartott stílust képviselő nagymama elégedetlenkedése, a két iskolás korú testvér torzsalkodása vagy egy-egy vendég betoppanása tett színesebbé – váratlan iskolai konfliktus borítja fel. Kiderül, hogy az osztálykönyvből valaki eltüntetett (kivakart, kimetszett) néhány elégtelen osztályzatot. Az első benyomások alapján az osztályfőnök arra a következtetésre jut, hogy a három bukásra

álló tanuló valamelyike lehet a vétkes, akiknek a rossz jegyei sajátos módon elillantak a naplóból. *„Valaki furcsa kémiai kísérletet hajtott végre az egyesekkel. Sikertelen kísérletet, mert az egyeseket eltüntette ugyan, de a helyükön lyukak maradtak”* – kezdi a nyomozást Mária néni abban a reményben, hogy kezelni tudja a helyzetet, és taktikájával beismerésre bírja az elkövetőt. A tettes azonban nem jelentkezik, nem vállalja cselekedete következményeit, s ezzel hagyja, hogy a gyanú árnyéka ártatlanokra is rávetüljön.

A helyzetet bonyolítja, hogy a gyerekek rémeként nyilvántartott Irma néni, a gyakran durva hangnemet megütő, keménykező „tornatanárnő” felfedezi egy általa beírt elégtelen eltűnését is, amit azért adott a történet főszereplőjének, a minden tárgyból jelesre álló Czeglédi Erzsinek, mert nem vállalta a tornavizsgán való részvételt.

Persze már az a tény is gusztustalan és gyomorforgató, ha egy gyerek jövőjét azzal akarja megkeseríteni valaki, hogy szándékosan lerontja a jegyét – kérdőjelessé téve ezzel a továbbtanulási elképzelés eredményességét –, ám a volt ávósból lett tanárnő bosszúja ennél is messzebb vezet: azt állítja, hogy Erzszi a tettes, és a másik három gyerek egyeseit csak azért semmisítette meg, hogy magáról elterelje a gyanút. Mindezt olyan határozottan és ellentmondást nem tűrően hangoztatja, mintha egyértelmű bizonyítékai lennének, s ezzel eléri, hogy a többiek szemében is egy alattomos és aljas osztálytárs alakja körvonalazódjon.

A látszólag egyszerű történet már ezzel a pártállami időkből megszokott „nyomozati eredménnyel” is kap egy csavart, de hamar kiderül, hogy az eset további mélységeket is takar. Amint beleásunk az események mögöttesébe, a gyerekcsínyre alapozódva nyomban felsejlenek a korszak jellegzetes mozgatórugói, a családok társadalmi háttérével kapcsolatos politikai alapú előítéletek, az osztályidegennek tituláltak sajátos megítélése, és persze felbukkan az emberi aljasság, az árulás, a felelősségvállalás hiánya, a tisztesség és a morál megannyi kérdése.

A történet ugyan a gyerekek világában játszódik, de valójában mindenhol jelen vannak a felnőttek. A szülők, nagyszülők, ba-

ráti családok, a tanárok mind-mind a felnőttkor skrupulusaival szembesítik a gyermeket. Erzsi naponta hallja a velük együtt élő nagymama messzi időket idéző érvelését, látja a gyámoltalan és szinte szolgaként megalázkodó Rozka néni reakcióit, szülei vitáját, a bányász-rokonnál tapasztalható társadalmi presztízst, és persze az iskolai közeg is sajátos deformálódást mutat.

Rádöbben, hogy a játékosság, a bolondozás a múlté. A barátságoknak hitt kapcsolatok kísérteties változáson mennek át, foszladoznak, gyűlölködésbe, ellenségeskedésbe csapnak. A rendkívüli helyzet szembefordítja őt barátaival – a barátnak hitt társakkal. Míg ő megóvni akarja a kapcsolatukat, és nem akar rájuk nézve terhelő információt adni, hiszen ő maga sem bizonyos abban, hogy az a szerepjátéknak hitt szituáció, amibe az egyik tanórak közötti szünetben véletlenül belecsöppent, valójában maga a bűncselekmény, inkább magát hozza kiszolgáltatott helyzetbe – mert a végsőkig bízik társaiban. Meg van róla győződve, hogy a barátok kiállnak majd mellette, s az elkövetők sem hagyják, hogy egy ártatlan vigye el a balhét, inkább felfedik kilétüket.

Csalódnia kell. De a csalódást tovább fokozza, hogy otthon, a családban sem találja meg a feltétlen bizalmat. Talán csak az apa az, aki mindvégig kiáll mellette. A többiekben – ha csak egy pillanatig is –, fölmerül a kétség, s ez vigasztalhatatlan mélységbe taszítja a mindig, mindenkiiben feltétlenül megbízó gyermeki lelket. Úgy érzi, magára marad.

Ez az a pillanat, amikor fellép a felnőtté válás első lépcsőfokára. A problémát ugyanis neki kell feldolgoznia, a döntést neki kell meghoznia. S ehhez minden szempontot számba kell vennie.

Az egyik ilyen szempont a barátság súlya és felelőssége. Mi az, amit egy ilyen viszony elbír. De azt is fel kell mérnie, hogyan jutott odáig, hogy az édesanyjában is kérdőjelessé váljon az ártatlansága. S amikor ezt átgondolja, rádöbben, hogy a főnök szituációnak részben ő maga az okozója, hiszen hallgatott, nem számolt be a történésekről. Márpedig a hallgatás is félrevezetés, a másik becsapása. Idő kell, amíg mindezt fel tudja dol-

gozni. Persze közben érik más – látszólag a téma szempontjából közömbösnek tűnő – hatások, ám ezek a jelentéktelennek tűnő apróságok is árnyalják a helyzetet. Erőt adnak, magabiztosabbá teszik. Ilyen elem a váratlanul érkező szerelmes levél, amit Rozka csempész be hozzá a postaládából, vagy a sportsikerként elkönnyvelhető atlétikai edzéspróba (ami nem csupán helyreteszi az önbizalmát, de micsoda fricska ez az őt megalázó Irma néneinek!). De segít a talpraállásban a mindig elegáns Sütő Éváéknál tett – édesanyák által kierőszakolt – látogatás is, hiszen megerősödik a tisztánlátása, tudja kezelni a problémát, és megalázottság nélkül tud távozni.

Komoly lélektani dráma játszódik le a kislányban. De felül tud emelkedni. Megoldást talál, s legyőzi a szégyent, a kiközösítést.

Mindez azonban csak a történet fő sodra. Az eseményeket folyamatosan kísérik azok a mellékszálak, amelyek egy történelmi kor jellemzését adják. Bár a hruscsovi enyhülés éveiben járunk, a keményvonalas kommunista diktatúra szemléletmódja egy-egy szereplő révén még megjelenítődik.

Jellemző, hogy a pedagógusok reakciói is eltérőek. Tökéletesen mutatják a társadalom szétszabdaltságát. Másként reagál a tisztességet és őszinteséget értékként számon tartó osztályfőnök, a megbocsátó lelkületű kémia tanár, a botránnytól tartó s az ügy minél gyorsabb elsimításán fáradozó igazgató és az arrogáns, gyűlölködő, mindenhol ellenséget szimatoló és mindenképpen példát statuálni akaró tornatanárnő.

Döbbenetes, ahogy az iskoláskorú gyerekek alkalmazkodnak a külvilághoz. Maszatolnak, félrehúzódnak, elbújnak, kirekesztenek. A korrektség éppúgy hiányzik belőlük, mint a felelősségvállalás. Szilánkos megjegyzéseivel, szurkálódásaival még a testvére is ártani akar Erzsinek.

De jól lemérhető ez a deformálódás a családi összejövetelek beszélgetéseiből is. Látható, hogy a környezet (az iskola, a munkahely) súlyosan rátelepedett az egyénre, s egy beteg politikai elvárásnak megfelelően próbálja befolyásolni a személyiséget és a gondolkodást.

És ez az a pont, ami továbbra is aktuálissá teszi Mezey Katalin regényét. Hiszen a külső hatások ma is megvannak, de míg az '50-es évek brutális beavatkozásai átláthatók voltak, világos erővonalakként jelentek meg, jelenleg a felnövekvő generáció szinte ellenőrizhetetlen hatásoknak van kitéve a médiából, az internet világából érkező szennyező anyag révén.

Ahogy az '50-es években, ma is a szeretet, a barátság és a család nyújthat segítséget és menedéket. Sérülések nélkül lehetetlen átvészelni a mindennapok egyre erősödő sodrását, de az igazság és a becsület védelme ma is a legfontosabb feltétele a nyugodt életnek.

A történet végén a főhős megkapja a lelki egyensúly megtartását erősítő elismerést – az osztályfőnök korrekt döntése alapján ő mondhatja majd a ballagási búcsúbeszédet –, ám Erzsinek ezt is alaposan át kell rágnia, minden következményt számba venni. Mert a felelősség az övé. Ez is egy fontos üzenete a regénynek.

Örvendetes, hogy ez a kitűnő munka sok év után ismét megjelenhetett. Nemcsak maga a történet izgalmas, hanem a szereplők, a karakterek megformálása is olvasóközeli helyzetbe hozza a regényt. Együtt élünk, együtt mozgunk, együtt gondolkodunk a regény karaktereivel. Mintha az egész velünk történt volna.

Vencz Balázs

Spiró György Shakespeare legnagyobb hibájáról

Szókratész kétezer-öttszáz éve már azon munkálkodott, hogy rávezesse az embereket: nem megérteni kell a világot, hanem megismerni. Ez a fajta kíváncsiság hajtotta az írókat is arra, hogy meséljen nekünk Kertész Imréről úgy, ahogyan ő megismerte. Rádöbbenhetünk, hogy egy emberi sors is lehet olyan érdekes, mint egy művészeti alkotás, hiszen a spontaneitás és a véletlen ad mindkettőnek értéket, viszont végső következtetéseket aligha vonhatunk le bármelyikből.

Spiró György 2021-ben megjelent esszékötete, a *Mikor szabad ölni?* rövid bevezetővel (*Olvasni jó* és *Juhász Ferenc epigonja*) kezdődik, amelyben világossá válik számunkra, hogy semmilyen igazságra nem lelünk a kötetben, természetesen maga Spiró György személyes igazságát, jobban mondva, élményeit leszámítva. Válaszokat várunk mindenhol, mert félünk attól, hogy újra és újra hibát követünk el. Morált és erkölcsöt keresünk ott, ahol a lét a maga egyszerűségében jelenik meg, mentesen minden saját magán túlmutató céltól. A könyvben megjelent írások tematikailag lazán kötődnek egymáshoz, viszont a figyelmes olvasó észrevehet bizonyos rendszerezettséget a szöveggyűjteményben. E három szövegrész határait nehéz meghúzni, mert a szerző mindig visszaugrik egy-egy szöveg erejéig az előbbihez, így szervesen összekapcsolja a különböző témákat.

Az első a művészettel foglalkozik, és ezen belül is központi szerepet kap a színház. A nagy alkotásokkal kapcsolatban gyakoriak a félreértések. Tudjuk, hogy csak a *Hamletről* könyvtárnyi kritika, elemzés és vélemény született; de Spiró György könyvéből kiderül, hogy Shakespeare, amikor megírta, semmi ilyesmire nem gondolt (talán még arra sem, hogy halhatatlanná válik általa); hanem csak az a gyerekes vágy hajtotta, hogy a közönség imádatát elnyerje. Felelőtlen állampolgár volt, aki engedett gyengeségeinek, szeszélyeinek, és nem szégyellte, hogy idejének jelentős részét komolytalan dolgokkal tölti el. Azokat a darabokat, amiket nem szerettek, rögtön ki is dobta. Minél inkább próbáljuk beléjük erőltetni saját meglátásainkat, annál inkább elrugaszkodunk attól, amiről ténylegesen szólnak, a cselekvő emberektől, akiket ideák, vágyak, hitek vagy éppen ezek hiányai menthetetlenül hajtanak a sír felé.

Nincsenek általános igazságok a művészetben, és még Tolsztoj regényeiről sem mondhatunk biztosan annál többet, mint azt, hogy magáért az alkotás öröméért születtek meg. Az alkotó, akárcsak a befogadó szabadjára engedi képzeletét, hogy soha nem látott vidékeket ismerjen meg, királyok palotáit látogassa, és a legelképezetőbb figurák fül- és szemtanúja legyen. Talán ez az, amit művészetnek nevezünk, és itt válik az alkotó befogadóvá, a befogadó pedig alkotóvá. A művész az, aki megmutatja nekünk alkotását, de bennünk kel új életre, olyan életre, amely majd gondolat formájában hat vissza a külső világra. Az alkotás és annak megtapasztalása is önmagában egyedi. Kritikának és ideológiának (ez a kettő mindig kéz a kézben jár, ha művészetről van szó) itt nincs helye, a világra való nyitottságnak és éberségnek viszont annál több.

A második részben Spiró hézagosan mutatja be a magyar kultúra fejlődését a reformkortól egészen napjainkig. Saját maga számára érdekes momentumokat, eseményeket, tényeket közöl az író, azokat viszont a történész pontosságával. Néha irrelevánsnak tűnő történelmi tények közlésével többet mond el egy adott korról, mint bármilyen tanulmány. A kötetben személyes

megjegyzésekkel kiegészítve megjelenik Kádár János 1958. október 13-án, a Központi Bizottság előtt mondott beszéde. Ez az esemény nem igazán jelentős, hiszen a diktátor aktuálpolitikai kérdéseket taglal benne, de megjegyzései, gondolatmenete, a számára érdekes és érdektelen tényezők mégis mindent elárulnak az adott korról és rendszerről. Szembesülhetünk testközelből azzal, hogy milyen az, amikor a hideg politikai racionalitásnak és az ideológiai alapú értékelésnek van kiszolgáltatva a művész és ezáltal a művészet.

Mi, ahogy az előző rendszer vezetői is, hajlamosak vagyunk a *kultúra* és a *művészet* fogalmakat önmagukban definiálni, nem pedig alkotások összességének tekinteni. Kelet-Európában ez különösen fontos kérdés, hiszen itt egy olyan nacionalizmus fejlődött ki a XIX. században, mely a nyelviségen keresztül igyekezett saját magát meghatározni, nem pedig a közös múltra vagy lényegre hivatkozva tette ugyanezt, mint a franciák vagy az angolok. Ebből következően kialakult a nemzeti kultúra fogalma, ami napjainkban is készenlétben áll, hogy a megfelelő pillanatban megfossa a művészeket a szabad alkotás lehetőségétől.

A harmadik tematika társadalmi és politikai problémák felvázolásában merül ki. Szó esik a világjárvány kezelésének helytelen voltáról és a globális gazdasági-kulturális rendszer törekenységéről. Láthattuk, hogy mennyire ki vagyunk szolgáltatva bármiféle apró rendellenességnek, és ha valami komoly baj üti fel a fejét a világon, a föld lakosságának nagy részére elképesztő nyomor vár. Ha lesznek is olyanok, akik ép bőrrel megússzák, lelkiismeretükkel sosem fognak tudni elszámolni, hiszen jólétük garanciája az, hogy százmilliók tengetik életüket középkori viszonyok között. Jóslás ez, amit persze nem vagyunk kötelesek figyelembe venni, de egyenlő azzal, hogy nem vállalunk felelősséget tetteinkért, ami jelen esetben pusztán az életmódunkat jelenti. A könyv derűvel kezdődik, és borúlátással ér véget, de ez utóbbi rész inkább a gondolkodás céljából született. A szellemi embernek saját gondolatain kívül nincs más eszköze ahhoz, hogy a világ eseményeit irányítsa. Ha pedig már nem figyelnek rá, ő is elhallgat, és egy

olyan térbe vonul vissza, ami még nyitott az igazságok folyamatos újraértékelésére.

Különbséget kell tenni a tisztelet és a szeretet között. Tisztelni lehet valami nagyságát vagy erejét; szeretni azt lehet, ami számunkra különösnek, rendhagyónak tűnik, mert a benne való elmerülésre vágyunk, arra készlet, hogy jobban és jobban megismerjük. Az a szerető, aki szíve választottjának hibái látán kiábrándul, és nem ragadja el még jobban az iránta érzett szenvedélye, sosem volt szerelmes, és saját magának is hazudik. Dosztojevszkijt lehet tisztelni csodálatosan komplex regényhőseiért, de szeretni csak azért lehet, mert átérezhetővé teszi a valóságát. A valami felé irányuló szeretetünkben a jó és a rossz közötti dualitás megszűnik, mert a kiválóságok leértékelődnek a hiányosságok felértékelésének tükrében. Ez a fajta szeretet sugárzik a könyvből, hiszen Spiró György minden szót nagy érzékenységgel és odafigyeléssel vetett papírra.

Pusztai Ilona

Télben virágzó mandulafák

Jász Attila új, az elmúlt tíz év (2012–2022) úti élményeit tartalmazó kötete a határhelyzetek könyveként is felfogható. A *Tavaszitanka* című

versének kezdősora („*rózsaszín szirmok a havazásban meztelen ágakban kapaszkodva*”) szinte rímel Janus Pannonius *Egy dunántúli mandulafáról* című elégiájára: „*S íme virágzik a mandulafácska merészen a télben.*” A kötet legtöbb szövege ugyanis a tél és tavasz közötti átmenet időszakát örökíti meg. Az élet, a művészet végül diadalmaskodik a halál fölött, ahogy keresztény ünnepünk, a Jézus feltámadását hirdető húsvét is magában hordozza a megváltást és az újjászületést, a halál feletti diadalt.

Nehezen besorolható könyv a *Felhőfoslányok a hajnali fűben* mind tartalmilag, mind műfajilag. Mert, ahogy az élet is ezerszínű, szerteáradó, úgy a kötet írásai is ellenállnak mindenféle beskatulyázásnak. Talán a lírai útinapló hét tételben lenne a legtalálhatóbb elnevezés. Egyszerre külső és belső útkeresés, húsvétváró, nagybőjti zarándoklat, mint a már említett nyitó vers, a *Téli hajnalokon* kezdetű is jelzi: „*a megváltást amúgy sem lehet lekésni, / addig úgyis zarándokolni kell világaink / között.*” Az ember lelki és fizikai határainak megismerésére és elfogadására tanító mű: „*Lassan elég öreg vagy ahhoz, hogy végre megtanulj élni, megtanuld, hogyan is kell, és itt az idő, hogy megtanuljál halni is, hogy elég jól csináld majd, ha szükség lesz rá, ha majd eljön az idő hozzád, érted, addig se árt gyakorolni kicsit.*” Az utazásokhoz pedig társa, vezetője is akad a költőnek Szent Fausztina személyében.

A lengyel Faustyna Kowalska (1905–1938) családja tiltása ellenére lépett be az Irgalmasság Anyja és Nővérei Kongregáció-

ba, és találkozott az akkor lengyel területnek számító Vilniusban Michal Sopocho atyával, aki gyóntatója, lelki vezetője lett. Az ő biztatására kezdte el írni Fausztina naplóját misztikus élményeiről, amelyet halála után Sopocho jelentetett meg. De ő segített abban is, hogy Fausztina látomása alapján megszülessen az a Jézust ábrázoló oltárkép, amelynek történetéről a könyv függelékében is olvashatunk: *Három festő, öt kép, négy helyen: Lábjegyzetek egy kép történetéhez*. A fiatalon Krakkóban elhunyt Fausztinát 2000. április 30-án avatta szenté II. János Pál, mégpedig a húsvétot követő első vasárnapon. Ugyanekkor rendelte el, hogy ez a nap ezentúl az irgalmasság ünnepe legyen, ahogy ezt Fausztinának látomásain keresztül Jézus kinyilatkoztatta.

A krakkói sírja mellett található és kegyhelyéül szolgáló Langiewniki Isteni Irgalom Bazilikát 2002-ben II. János Pál szentelte fel. Ide ellátogatva indul el a rendhagyó négykezes játék. Fausztina sugalmaz, a költő jegyez: „...vársz türelemmel, míg F. elkezdi diktálni az utolsónak vélt közös bejegyzést [...] ismerős esszenciális mondatokat jegyzetelsz, de egyszer csak elakad, és nincs több szó, mintha vége lenne a közös üzenetnek, költői éned még írna valamit, de nem folytatódik, mondatvégi pont sincs, ennyi, elzáródott a forrás [...] valahogy úgy érzed, valami kíváncosna még a közös »vers« végére... előkapod a kis füzetet, hogy befejezd, de nem fog rendesen a toll, viszonylag lassan veszed az adást, nem lehet esztétikainak hitt alapon »belemancsolni« a közös munkába, ajándékként kaptad [...] így teljes az üzenet...”

Ezek az „ajándékba kapott” fausztinai üzenetek alkotják a könyvet kisebb-nagyobb egységekre tagoló mottókat. A rövid, aforisztikus versek, gnómák, naplórészletek Fausztina sugalmazta spirituális utazások, mint azt a kötet végéhez fűzött szerzői magyarázat is megerősíti: „A kötetben előforduló dőlt betűs, sűrű idézetek Faustyna Kowalska által sugallt, diktált versek és naplótöredékek a szerző félrefordításai, Szent Fausztina eredeti gondolatait, érzéseit, látomásait maximálisan tiszteletben tartva.”

A szövegek Jász Attila jelen idejű barangolásairól szólnak Közép-Európa tájain hol prózában, hol szabad versben, hol a kö-

tött japán versformákat fellazító, az epigramma irányába mutató haikukban és tankákban íródva. A kötet olvasásakor a szerzőt követve barangolhatjuk be az Adriát horvát költőket olvasva, vagy gyűjthetünk sirálytollat az isztriai partokon. Csontváry nyomába szegődve járhatjuk be a bosnyák Jajcét és Mosztárt. Dante, Rilke, Piero della Francesca, Pippo mester, Fra Angelico, Michelangelo nyomait kutathatjuk az észak-olasz kisvárosokban. Kanárik éneke, szélhárfa zörgése mellett kávézhatunk Tolnai Ottóval Palicson, Szentendrén Hamvas Béla kertjében bolyonghatunk, vagy a költővel együtt élvezhetjük az otthonlét örömét kutyát sétáltatva, vagy a teraszról, a hálószoba ablakából szemlélve a Gerecse nyúlványait. Közben vele meditálhatunk életről-halálról, a természet örök körforgásáról. Mert a világ rendjébe beletartozik az is, hogy a macska vadászösztöntől hajtva elpusztítja a madárfiókát. De az is, hogy tanúi lehetünk a születés csodájának, egy pillangó bábból való kifejlődését megfigyelve. Sőt az is, hogy meg kell tapasztalnunk a hozzánk közel állók elvesztésének fájdalmát. Együtt kísérhetjük végig Jász Attilát a költőbarát, Borbély Szilárd halála utáni gyászfolyamatán az indulatos elutasítástól az elfogadó belenyugvásig. „... mert nem mentél el a temetésére, haragudtál rá, most viszont eljöttél a padjához, hogy így jelezd, csöndben üldögélve veled, megbocsáttottál neki, még a megbocsáthatatlant is...” (Érzésre találsz csak meg...). Együtt juthatunk el vele a sokunk számára ismerős végkövetkeztetésig: „Az időben csak bízni lehet, szabad és kell, / ne ragaszkodj a dolgokhoz, engedd csak el...”

A természet és az élet kétarcúságát középpontba állító szöveg jelentéstartományát szépen egészítik ki Batai Sándor *Földirtás* (2004–2006) sorozatának vázlatai. Néhol Dürer *Nagy darab rét* című vízfestményét idézik a szélben lengedező fűszálak, buja tavaszi mezőként. Máskor pedig a feketére satírozott foltok, akárha a sarjadó vetésre váró tél végi tarlók lennének.

Lélekemelő érzés ezeken az egyszerre lelki és valóságos tájakon történő vándorlásokon együtt kalandozni Jász Attilával és Szent Fausztinával. Végigjárva velük a közös utat, nekünk is si-

kerülhet önmagunkat jobban megismerni, mert „... *az álom is megtanít, hogyan / kellett volna cselekedned, és hidd el, / a vers is ilyen, nem csupán élményt ad, / álmodni segít.*” (Isten ajándéka...). Ha képesek vagyunk Isten ajándékaként tekinteni Fausztina sugalmazásaira, akkor remélhetőleg majd a mi lelkünkben is továbbrezegnek szavai, hogy ezáltal váljon teljessé a Jász Attila közvetítette üzenet.

Juhász Kristóf

Biohorror folklór

Rég volt már számomra ilyen háborzongatóan ismerős és otthonos elsőkönyves szerző világa, mint Fehér Csengée. A *Kibomló test* című vékonyka, ám annál velősebb novelláskötet már a nyitó történetben, a *Burjánzásban* egyszerre idézi meg a cronenbergi vagy lovecrafti testhorror popkultúráig indázó zsánerét, vagy William S. Burroughs ma is nehéz olvasmánynak számító *Meztelen ebédjét*, illetve a francia szürrealizmus sötét, dekadens gyöngyszemeit, mint Lautréamonttól a *Maldoror énekei* vagy Georges Bataille-tól *A szem története*.

A kötet egészét tekintve Fehér Csenge vagy száz lábon áll a maga összefércelte zsáneren (mármint a biohorror folklóron) belül: az említett biohorror az amerikai beatirodalom legsötétebb oldala, illetve a francia dekadensek mellett bőven merítkezik a középkori pikareszkek hagyományaiból, magyar népmeséink, balladáink fordulataiból és atmoszférájából is. Általam eddig sosem látott, zseniális keverék, rongyszőnyeg, vegyes felvágott. Ami keresetlenül és végtelen természetességgel áll össze kerek egészé:

„A hegyek között visszhangzott már az ebek csaholása. Rejtsen el engem, öreganyám, rejtsen el, fedje be fehér testem, sötét vízben rejtsen el engem. Ha tudnád te azt, édes lányom, micsoda vizek fakadnak a kút mélyéről, lábamnak köziből, duruzsolta a vénasszony. Vödör hátán lovagolva ereszkedtem hát le a kút mélyére, bebújtam a banya szoknyája alá, onnan pislogtam elő. Felfakadtak a nedvek a kút

*mélyéről, öregasszony lába köziből. Nagy levegőt vettem, el-
lepett a tajték egészen. Csak a banya teliholdképe csillogott
ki a sötétlő víz színe alól.”*

A fenti részlet *A néma madár* című balladisztikus, népmesei formavilágot tökéletesen alkalmazó műmeséből való (ej, de ir-
tózom ettől a terminustól, most mégis használom a téma átlát-
hatósága kedvéért). Egyedül az alanyi elbeszélés nem felel meg a
népmesei hagyományoknak, ám az énekelt balladákéinak annál
inkább! Derék folkloristáinknak és minden kategorizáló feleba-
rátunknak valódi kihívás: vajon nem egy novellapofájú ballada
volna-e *A néma madár*?

Az ártatlanság elvesztésének, a felnőtté válásnak, beavatásnak,
újjászületésnek a története olyan természetességgel szólal meg,
hogy eltűnődöm: a zalai származású szerző tán a göcseji nép-
hagyományokkal ápol irigylésre méltóan intim viszonyt, vagy
olyan személyes tapasztalásokkal bír fiatal kora ellenére, amik
az irodalomtörténeti virtuozítások mezein túl is hitelessé teszik
szövegeit? Mert ezek a szövegek hitelesek, zsigeriek és a jóleső
kortalanságú archaizálás mellett is érthetőek a leghétköznapibb
olvasó számára is:

*„A fekete alak görnyedten jár a vizek fölött, kezében a fejszé-
vel, valamit megérez, valamit megragad, valamit látni vél.
Ezer csillogó tallér vakítja őt a mezőn. Az árnylelkű ember
a látóhatár peremén tapogatózik, nyelve a földet veri, néha
fölegyenesedik, fejszéjével olyankor a vízbe csap, nézem
messziről, nézem, hogy botorkál az apám. Hiába vagdossa
a vizeket, hiába szeli le a madarak lábát, a békák fejét, én
még itt vagyok, és a vizekben rejtőzve követem őt.”*

Ez az a hangvétel, ami úgy hiányzott a kortárs irodalomból,
mint Krasznahorkai László őszinte mosolya. Ez az a kortalan,
maníroskodástól és érzelmeskedéstől mentes, ám velőig ható-
lón drámai megszólalás, ami azonos velünk, azonos dalainkkal,
népművészetünkkel, egész folklorikincsünkkel. És mindeközben,
mint fent már mondtam, itt lebeg az elmúlt századforduló fran-
cia dekadenseinek szelleme is:

„Mézes illattal telt meg a torkom, a tüdőm, a gyomrom. A szemem könnybe lábadt. Megérintettem az istent, az ágak lehanyatlottak, belefordultak a vízbe. A lány elgyötörten szuszogott a haja ölelésében. A karomba vettem, és bevitettem magammal a tóba. Fejletlen volt és vézna, a kulcscsontja és a bordái kitüremkedtek, bőre repedezetten feszült a testén. A halántékán vér és mocsok csorgott lefelé. Kimostam a sebeit, megmostam az arcát. Hangosan lélegzett, a víz gyűrűket formált teste körül. A haja szétterült, és hínárként lebegett a tó színén. A bőre duzzadni kezdett, megindult alatta az élet, erei csendesesen buzogtak, sebei és vérálfutásai elsimultak.”

Mintha csak a *Maldoror énekeiből* olvasnánk pandantját annak az epizódnak, amikor az elbeszélő egy újszülött vérenek megkóstolásáról fantáziál. Tegyük némi kitérőt a többi zsánerrel kapcsolatban is: Fehér Csenge világában tudniillik a test fölbomlása vagy átalakulása (emberből növényé, állattá, köztes jószágá vagy valami megfoghatatlan entitássá) általában nem egy történet horrorisztikus csattanója vagy fináléja, hanem a szereplők mindennapi életével járó, természetes állapot, mint a rovaroknál a lárva-, báb- és imágólét, ahogy a halál bomlása s maga a halál, valamint az elszenvedett kínok is hozzátartoznak e világ alapvető törvényeihez. Kalandozzunk tovább: hová is száműztük magunktól szép új világunkban a halált? Miért is dugjuk szüleinket öregek otthonába ahelyett, hogy otthon ápolnánk őket? Miért is járunk konditerembe, szoláriumba, plasztikai sebészetre? Mi történt velünk a kultúrtörténetben, hogy annyira elidegenedtünk saját porhüvelyünktől, hogy már csak úgy bírjuk elviselni, ha minden apró sejtjében „föülírtuk” civilizációs neurózisainkál a teremtés és öröklődés munkáját?

Fehér Csenge a maga sajátos eszközeivel igyekszik csökkenteni azt az egészségtelen távolságot, ami most az átlagos adófizető rabszolgát elválasztja a temetőtől – s végső soron a templomtól is. Mert saját testtudatunknak, saját zsigeri megélésünknek van az a foka, ami nem (csak) rólunk szól. Aki gondozott már új-

szülöttet, ápolt már beteget–haldoklót, az tudja, miről beszélek. Fehér Csenge történetei ezekről a határállapotokról mesélnek – bőven betartva a szó hagyományos értelmében vett mesélés szabályrendszerét. Sőt az archaikus kultúrák olyan, szinte elfeledett mélyrétegeibe is elmerészkedik a szerző, mint a népi vallásossággal egyidős parodia sacra műfaja. A most következő idézet *A halál hörgőcskéi* novellafüzérből való, és akár halálcsúfolónak is titulálható (azt hiszem, a terminus ebben a formában nem, de jelentésében nagyon is létezik):

„Ha én egyszer meghalok, itt leszek, de nem vagyok. Gyászotokon jót kacagok, magam után szagot hagyok, pokol felé kóborolok, siratnak engem a papok. Szentatyám, hát hol az ima? Otthon maradt a Biblia? Aranyom, hát hol a könyved? Ugyan, mindet elöntözted? Halálom majd olyan legyen, hogy azt én észre se vegyem. Jöjjön értem egy reggelen, nagy pofont kenjen le nekem. Görbe lábam, busa fejem, az égboltba majd jól beverem.”

A sorok közül a mi *Parasztbibliánk*, betlehemeseink, farsangi játékaink vagy a népi passiók ördögjeleneteinek közvetlensége csendül elő. A *Latrok* könyvéből című fiktív apokrif evangélium szakrális–profán groteszkje pedig akár Rabelais vallási paródiáinak apokaliptikus változata is lehetne.

Fehér Csenge kötete úgy formabontó, hogy olykor az ismert kultúrtörténettel egyidős, ősi formákat alkalmaz, legfőbb ereje pedig a halhatatlan lélek iszonnal és vonzalommal vegyes rácsudálkozása a halandó testre. A kibomló test a mainstream tömegmédiá beteg testtudatot sugárzó, posztmodern fátyolvilágán a régi test- és természettudat felől ejt sebet.

Viola Szandra

Szólásra kész fenevad

Milyen elvárásaink vannak, amikor verseskötetet veszünk a kezünkbe? Naiv olvasók vagyunk? Vagy számítóak? Kritikusok? Mielőtt lírai művek olvasásába fognánk, álljunk meg egy pillanatra, és szembesüljünk előfeltevéseinkkel. Hogy miért izgalmas játék ez? Egyrésztől azért, mert irodalmi, olvasói sztereotípiáinkra csodálkozhatunk rá, másrésztől pedig azért, mert észrevehetjük azokat a szinte láthatatlan mechanizmusokat, amelyek úgy érnek el hatást, hogy a meglepetés erejével a bennünk élő képeket rombolják le, vagy épp formálják újjá. A verstől például még mindig hajlamosak vagyunk nagy témákat várni, kivételes történetek megörökítését, éppen ezért hat ránk az újdonság derűjével Méhes Károly *A fikusz téliesítésének napja* kötete, amely még címadó versével is azt az „új-különlegest” példázza, amely egyszerre hétköznapi, és egyszerre mutat meg valamit az univerzálisan ismertből, az archetípusok retorikájából.

Méhes Károly versekkel indult irodalmi pályáján, s bár a későbbiekben nagyobb hangsúlyt fektetett prózai munkásságára, üdvözlendő a versekhez való visszatérése.

A fikusz téliesítésének napja című kötet költeményei, bár témájukban sokfélék, mégis ugyanazon lelki-poétikai beállítódás mentén rajzolják ki versútjukat. „Egy olyan, reális derűvel megáldott költő, aki nem fél megmutatni a nehézségeket és az élet ebből következő összetettségét, de van olyan bátor, hogy kiénekelje a minden mögött, mindezek ellenére meglevő derűt” – fogalmazza meg ezt a költészetét különlegessé tevő attitűdöt Vörös István a kötet fülszövegében.

Épp a hétköznapi tapasztalások kíméletlen tükröztetése, szinte dokumentarista megörökítése okán hökkenhet meg az olvasó.: „*Van, akinek egyetlen ősz hajszála sincs, / gyermek arcú, harmincévesnek sem néz ki. / És vannak a kopaszok, az őszek. Akik bácsikká lettek. / Van köztünk egy nagypapa. / Akiknek mindkét szülője meghalt már. / Akiknek csak az egyik...*” – írja Méhes Károly *Negyvennyolcasok* című versében.

A magadó vers, *A fikusz téliesítésének napja* apropóját is a harmincötödik érettségi találkozó adja: „*hogy lehet elmesélni / öt évet, aminek minden pillanatára / emlékezni vélek...*” Ezúttal nem költői kiszólásként aposztrofálódik, nem a líra lehetetlensége vagy akadályoztatottsága artikulálódik a sorokban, sokkal inkább a magánember, a lírai én panasza az élet nagy kérdéseinek elmondhatatlanságáról. A versben tapasztalt naplószerűség szinte minden kötetbéli mű sajátja, csupán időnként váltja fel ezt a személyes, intim hangvételt a tárgyilagosság.

Méhes poétikájában az intertextuális utalások is fontos szerepet kapnak. Az új környezetben az ismert sorok, metaforák egyszerre hangzanak idegenül és ismerősen: „*Korán kelek a sötét világit / az alvó szegek még alszanak / elmosom az esti poharakat / oly homályosak a tegnapi / múlttól akár a januári reggel*” – példázza a fenti költészetalkotó technikát a *Hajnali részecskék* című költeményben a Pilinszky-parafraízis és a címben megjelenő Kosztolányi-alluzió.

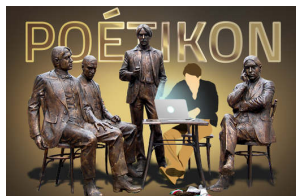
Többségében persze épp a személyesség teszi könnyen átérezhetővé a sorokat. Gyakori, hogy saját tapasztalatának hangsúlyozásával vált ki megdöbbenést a szerző: „*...felismerhetetlen mártetemet láttam / árpától gyulladt dagadt szemhéjat láttam / kukában esernyőnyéllel turkálót láttam / defektes halottaskocsit láttam*” – írja a *Hétfő volt* című versében, ahol a „láttam” tárgyas ragozású ige ismétlése nem csupán sajátos ritmust ad a versnek, hanem a szemlélő történetektől való elidegeníthetlenségét, érzelmi részeseledését is hangsúlyozza. A részletek kemény hitelességéből építkező, a szüksézsavúság mögé rejtett konklúzióval operáló költemények mellett a kötet jelentős részét képezik az úti

élményeket megörökítő, reflexiókkal tűzdelt írások is, amelyekre szintén jellemző a korábban említett naplószerűség. A *Repülő fűgék* is az apró részletek megmutatásával, kiemelésével él, ezáltal azonban megmutatva nüansznyiban a különlegest, a nagyságot; a szegényes körülmények között élő emberek eseménytelen hétköznapijainak középpontjába kerülés mégis életreszóló élményként őrződik meg: „...Örültek nekünk, / mert annyira nem történik velük semmi / ezen az isten háta mögötti helyen.”

Ha ars poeticát szeretnénk találni *A fikusz téliesítésének napja* kötetben, azt a legelső lapokon leljük meg, *A megúszásról* című vers sorai között: „*vagy a csöndes semmiség nesze / megváltoztatják-e éltem. / Vagy ennyi volt: éltem / mert azt mondták: nesze!*” – ezúttal még csak a két azonos alakú szó rímhelyzetbe hozása enged némi komikumra és öniróniára következtetni, a verszárlat azonban feloldja az elkeseredettség és a derű közötti feszültséget. „*Reggelente néha véres a szám / beleharapok a nyelvembe / álmomban . Mert még álmodok.*” A „reggelente” kifejezés nem dönti el egyértelműen, hogy a versbéli beszélő még alvás közben vagy már ébredés után harap a nyelvébe, ennél fogva az sem derül ki, hogy az álmodás mikorra tehető, talán még az ébren álmodás olvasata sem valószerűtlen. Az álom és ébrenlét összemosása pedig egészen más értelmezést ad a „véresszájúságnak” is. Épp ezért ez a néhány sor példázza legjobban a naiv álmodóból és a véresszájú, szólásra kész fenevadból összegyúrt költő fenomenjét, azt a költészetet, amely mer álmodni, mindegy, hogy nappalról vagy éjjelről van szó.

Méhes Károly: *A fikusz téliesítésének napja*. Prae.Hu. Kft., Budapest, 2022.

A Poétikon adásait, többek között a Méhes Károlyval készített interjút a Karc FM-en lehet meghallgatni. Viola Szandra Oláh János Szerkesztői Ösztöndíjas.

Simon Adri

Kölyökszaké, nimfománia, tangóharmonika

Járatom a *Ma este színház!* nevű hírlevelet, amely last minute jegyeket kínál, reklámja szerint féláron, valójában plusz párszáz forint kezelési költséggel, amitől mindjárt kétharmad áras lesz a jegy, de mindegy is, mert még így is simán ki lehet fogni olcsó színházbelépőket, főleg a színpadtól távolabbi sorokba (jó szeműek előnyben). Úgy volt, hogy angyalföldi albérletemből indultam tömegközlekedéssel Budafokra, az általam épp korrek-túrázott Andrzej Wajda-életműkötet papírmunkáját elvégezni, onnan a mostanában felfedezett, mesés budapesti tömegközle-kedéssel (de tényleg!) és a még mesésőbb Budapest GO alkal-mazás segédletével gördülékenyen visszavigáltam Újpestre, az UP Rendezvénytérbe, ahol Pintér Béla újabb darabjára vettem előző nap jegyet ezzel a praktikus kis jegyüzér-alkalmazással. A *démon gyermekei* nem friss darab, másfél évtizede tartják műso-ron a budapesti színházak.

A cselekmény 2002-ben játszódik – elmondhatom, hogy az idő próbáját rögtön kiállta a darab, mivel ma ugyanúgy aktuálisak a közéleti allúziók, mint húsz évvel ezelőtt; ez persze Pintér Bélá-nak nem csupán érdeme, de szerencséje is, hiszen ugyanúgy, sőt még jobban ül az a poén is, miszerint apa és fia a Japán Szocialis-ta Pártra, illetve a Fiatál Japánok Szövetségére szavaztak a parla-menti választáson, következésképp nem állnak szóba egymással. A nem túlságosan mélyenszántó irodalmi anyagra felhúzott cse-lekmény egy fiatal pár eljegyzése köré szerveződik, akik mind-ketten diszfunkcionális családban élnek: az ara részéről adott egy nárcisztikus, zsarnok anya, Zsuzsa néni, aki a japán kultúra professzora és szerelmese; egy leépült, otthon rabszolgaként tar-tott, eredetileg hajléktalan, neje által a Boráros téri aluljáróból

menekített apa, kiknek nászából csak valami irracionális véletlen folytán születhettek gyermekeik; valamint egy érzelemszabályozási deficittel küzdő fiútestvér, aki sűrűn szívott jointjaival tartja kordában indulatkitöréseit. A vőlegény családja – akik hangsúlyosan „nem azon az oldalon állnak” – sem szalonképeesebb: apuka súlyos alkoholproblémával küzd, emiatt felesége, a karikatúraszerűen vénlányos, kis retiküllel, horgolt kardigánban tipegő Baba szan nem is engedi rendes itallal koccintani az eljegyzésen, csak kölyökszakét kaphat, de aztán persze bezugszakézik, amitől beszámíthatatlanná válik, illetve később nem emlékszik, hogy elkövetett-e egy szörnyű gyilkosságot, vagy sem. A nászasszony az eljegyzésen összesűri a levet menyé erőszakosan udvarló smoker öccsével. A menyasszonynak, Yamamoto Kovács Mónikának súlyos kisebbségi komplexusa van, bojlerteste leplezésére egy tangóharmonikát „visel” folyton, de toxikus anyja szerint egy fekete zongora lehetne csak alkalmas e funkció betöltésére. A menyasszony egyébként „nimfomán és kukifób” egyszerre, ennek a bonyolult pszichoszexuális zavarnak a szelíd lebontása majd ifjú házastársának feladata lesz.

Pintér Béla olyan otthonosan és erőteljesen alakítja a démoni anya szerepét, mintha csak rá szabták volna azt, azaz e szerepet szabta konkrétan saját magára a rendező; ezzel önmagában is elvinné a hátán a darabot, de erre amúgy egyáltalán nincs szükség, mert a többiek is ott vannak a színen. A nemek felcserélése a darab szervezőelve: minden férfit nő, illetve az összes női szerepet férfi játssza, az androgünné alázott, egy szál, japán stílusú ágyékkötőben szolgálként tébláboló örömapa kivételével. Jellemző a japáni környezet és a gyér díszlet (a kiszáradt kóróként árválgató antibonsai és egy nagy, piros lábdob fejmagasságban, amely kerek felével a közönség irányába fordítva a japán zászló szimbolikáját hozza be), a zenét a színpad háttérében helyet kapott négytagú zenekar szolgáltatja, japán maszkokban és fekete, japán stílusú frizurában távolkeleti dallamokat megszólaltatva. Az egész darab át- meg átszótt japános díszletelemekkel, ruhákkal és szövegbéli utalásokkal, de az egész japánosdi mögött azért

tisztán látni, hogy itt bizony minden, de minden reménytelenül, visszavonhatatlanul és lehangoló provincialitásában is magyar.

A végén egy tragikus közjáték is kibontakozik, amikor is démon-anyu reggel elindul a piacra, de oda soha nem érkezik meg, sőt nem is tér haza, viszont kiderül, hogy felakasztotta magát a padláson, amit a meglehetősen visszafogott érzelmekkel tudomásul vevő család persze nem jelent a rendőrségen, sőt azzal próbál eltussolni, hogy bebetonozza őt a ház talapzatába, így a darab végén a Zsuzsa néni ügyében nyomozó detektív szerepében ismét felbukkanó Pintér Béla dolgát sem könnyíti meg. A színész nő-férfi szerepváltása zökkenőmentes, mindkét szerepben önazonos tud lenni.

A helyzet- és jellemkomikum átítatja a darabot, sokat lehet kacagni az üdítően feszes, térdkímélő előadáson (az Újpesti Piac színháztermének székei nem túl kényelmesek, pontosabban nem lehet a lábat kinyújtóztatni, ami csak korlátozott időtartamra teszi lehetővé a felhőtlen szórakozást, szerintem Pintér Béla gondolt erre is). Akkor van vége a darabnak, amikor ezt még nem várnánk, kicsit a befejezetlenség érzetét adva; így enyhe, de érezhető hiányt hagyva maga után.

Dénes Mónika

A múlt sebeit hordjuk magunkon

Identitás és kollektív emlékezet

Toni Morrison műveiben

2019 augusztusában halt meg Toni Morrison afroamerikai író, 11 regény szerzője, szerkesztő és egyetemi tanár, irodalmi Nobel-díjas – ő volt az első fekete nő, aki megkapta ezt a neves kitüntetést, 1993-ban. A díj eredeti célja olyan emberek kiemelése és támogatása, akik a legnagyobb szolgálatot tették az emberiségnek. Morrison műveinek fő témája a társadalmi helyzetből adódó kiszolgáltatottság, s az ezáltal szerzett sebek gyógyulása, gyógyítása vagy éppen annak lehetetlensége. Az író a társadalom peremén élőket emeli be az irodalomba a történetek megalkotásával, s ezzel nemcsak a közös felelősségvállalásra hívja fel a figyelmet, hanem a történetmesélés segítségével elindítja a kollektív gyógyulási folyamatot, illetve a vele járó megbocsátást is. Főszereplői nagyrészt afrikai amerikai nők és gyermekek, rabszolgák vagy azok leszármazottai, akik transzgenerációs sebeket keresztül hordják magukon és magukban a múlt lenyomatát. Azáltal, hogy az író ezeknek a többszörös teherrel induló szereplőknek hangot (beszédhez való jogot) ad, és ezen a hangon elmond(at)ja velük saját történeteiket, traumáik átélt élménnyé válhatnak (a tapasztalat megélt élmény, szemben a passzívan elszenvedett traumával),¹ s e folyamat során egész társadalmi csoportjukat képviselik.

Morrison első regénye, a *Nagyonkék* (*The Bluest Eye*, 1970), egy tizenegy éves afroamerikai kislány történetét meséli el, aki szülei (és népe) transzgenerációs mintáit magára véve válik a rasszizmus és kizsákmányolás áldozatává. Pecola édesapja többszörösen terhelt gyermekkori sérülésekkel: Chollyt szülei elhagyták, első szezuális élményéhez is a diszkrimináció okozta kiszolgáltatottság, a

¹ Sidonie Smith és Julia Watson.

tehetetlen düh és agresszió társulnak. A férfi saját feldolgozatlan élményeit adja át lányának, amikor ittas állapotban többször is megerőszakolja. A kislány, Pecola szavait nem hallja meg senki, édesanyja nem hisz neki, amikor próbálja elmesélni a történetet. A regény egyik narrátora Claudia, Pecola kortársa és barátja. Az ő szavai öntik formába azt a rémálmot, amelyet Pecolának nap mint nap át kell élnie. Ő az, aki olvasható és értelmezhető módon elmeséli Pecola történetét, akár egy túlélő, aki maga is traumatizált. Erre a szerepre nagy szükség van, hiszen maga az áldozat nem lenne képes verbalizálni azt, amit elszenvedett. Claudia alakjában ölt testet az a narrátor, aki maga is átéli az eseményeket, empátikus a szenvedővel, de van ereje a túléléshez, és ahhoz, hogy találjon egy hallgatót, akivel megoszthatja mindezt: ez a hallgató az olvasó. A történetet továbbadó barát igen gyakran felbukkanó szerep az irodalomban (elég Horatióra gondolnunk a *Hamlet*ből): a tragédiát ugyan nem tudják megakadályozni, de a főszereplő mellett vannak, és akár egy hírnök vagy közvetítő, tanúságot tesznek arról, hogy mindez megtörtént, és így történt meg. Claudia, Pecola és az olvasó hármasság kapcsolatának keretében megtörténik a feloldozás és a megbocsátás, ami a gyógyuláshoz vezethet: egyszerre értjük meg a kislány sorsát és a bántalmazó tragédiáit, nem eltörölve a bűnt és a bűnösséget, csak feloldozva ennek a társadalmi tragédiának a résztvevőit. Megfigyelhetjük, ahogy a regény keretein belül Pecola is megpróbálja megteremteni a maga hallgatóságát egy elképzelt barát köntösében, habár addigra már drámák súlyos rétegei rakódtak rá: apjától született gyermeke meghalt, ő maga pedig teljesen elveszítette a kapcsolatot a külvilággal. Körbe-körbe jár kimondhatatlan traumái körül, madárszerű karcsapásokkal próbál elmenekülni az őt elpusztító, rajta élőködő világból, de felszállni nem tud. Ennek a mozdulatsornak egy másik lehetséges értelmezése a saját teteme körül köröző dögevő madár. Az elbeszélő szavai mindenek áthatolnak: a társadalomnak szüksége van Pecola Breedlove-okra, mert hozzájuk képest mindig szépek, okosak és vagyonosak vagyunk, és életünk apró tragédiái semminek látszanak. A mű nagy hangsúlyt fektet a szereplők és a háttér leírására is, ezzel még inkább hangsúlyozva a közös felelősséget, amelyet az egész társadalomnak kell vállalnia a legapróbb és leg-

kevésbé szem előtt lévő emberekért is, hiszen rájuk nehezedik a legsúlyosabb teher. A *Nagyonkék* Morrison talán egyetlen igazán reménytelenül záródó regénye: a magára maradt gyermek saját világába menekül, melyben van kivel beszélgetni, hiszen őt is meghallgatják, és amelyben neki van a legkékebb szeme.

Az író több regényében az olvasó bevonásával teremti meg a történetmesélés és így a traumafeldolgozás eseményét. *Könyörület* (*A Mercy*) és a magyarul még kiadatlan *Home* című műveiben a főhős történetmesélése egyfajta terápia. Az előbbiben az édesanyjától megfosztott rabszolgalány egy lakatlan ház falait próbálja teleírni, hogy szerelmének (és egyúttal magának is) megmagyarázza érzelmi állapotát és kiszámíthatatlan viselkedését. Az utóbbi regény főhőse a narráció során ébred rá legmélyebb sérüléseire, amelyeket saját maga elől is rejtegetett. Florens, a *Könyörület* (2008) hősnője egy fiatal lány, aki egész életében azt a képet cipeli magával, amikor az anyja elviteti őt az akkori gazdájuktól egy új otthonba, míg az anyja a régi tulajdonosánál marad, kisfiával a karjában. Florens nem értette az édesanya szavait, csak azt tudta, hogy őt elutasították, átadták valakinek, hogy az anyukájának „nem kell”, hogy nem szereti. Ezért, amikor beleszeretett az első fekete férfiba, akivel találkozott, csak kétségbeesett szorítással tudott szeretni, minden pillanatban készen állva arra, hogy megvédje pozícióját az árva kisfiával szemben, akit a férfi időközben befogadott, pártfogásba vett. A figyelmes olvasó pedig már felfedezi a mintát: a lánynak másodszor is egy nála fiatalabb kisfiával kell megosztania a szeretett személyt. Ez azonban tragédiába fullad, amit Florens a regény végén is kétségbeesetten próbál megérteni, illetve megmagyarázni saját magának és a szerelmének, aki helyett az olvasó biztosítja az empatikus hallgató szerepét és a megbocsátást, feloldozást.

A *Home* (2012) című regény azért különleges, mert egy háborús veterán a főszereplője és társnarrátora, tehát Morrison kivételesen a férfi-kiszolgáltatottságot választja regénye központi témájaként. Természetesen ahogy minden művében, a főhősé mellett itt is számtalan más tragikus sors kirajzolódik a háttérben, de a könyv végére az ő élettörténete áll össze egy egészé, az ő narratíváját alkotják meg közösen az elbeszélők és az olvasó. A főhős férfit rémképek formájában kísértik a múltbéli szörnyűségek. A fejezetek során ő maga

fokozatosan fejt le, illetve értelmezi ezeket a látomásokat, néhol saját magára és az emlékezés és felejtés dinamikus folyamatára is reflektálva. Tudatosítja, hogy mi az, amire nem emlékszik, mi az, amit a tudata eltorzított vagy átírt, hogy el bírja viselni. Újra átéli például, amikor kishúgával együtt szemtanúi voltak annak, ahogy egy gödörbe ásnak egy friss hullát (egy szintén fekete férfit). Később, miközben háborús élményeiről, társai elvesztéséről és a halálközeli tapasztalatairól beszél, előkerül egy kislány szereplő. A főhős először úgy meséli el a gyermek szexuális kizsákmányolását és megölését, mintha csak szemtanúja lett volna az eseményeknek, s csak a történet többszerei felidézése után eszmél rá arra, hogy valójában maga elől is rejtegette az igazságot: ő volt az, aki ezeket a szörnyűségeket véghezvitte. Itt külön megszólítja, azaz létrehozza a hallgatót az olvasó személyében, és bocsánatot kér, megmagyarázva tettét: azért rejtegette mások elől, mert az önmaga elől is rejtve volt.

A fekete rabszolgák, bántalmazott nők és gyermekek, illetve a háború nyomaitól szenvedő férfiak mellett az író nő hangot ad egy olyan csoportnak is, amelynek a valóságban lehetetlen: a még beszélni nem tudó gyermeknek. *A kedves (Beloved)* című regénye egy 8–10 hónapos csecsemő traumáját ülteti bele egy kamaszlány testébe: Kedves (Beloved) édesanyja, Sethe önkívületi állapotban megöli saját gyermekét, majd az sok-sok évnyi kísértés után visszatér saját(?) testében. A kizsákmányolt és lelkileg kiüresített rabszolganő, illetve ősei szenvedéstörténetén kívül a műben megjelenik az élet-höz való jog kérdésköre is. Van-e joga bárkinek más életét kioltani? Van-e joga egy anyának a gyermeke életét elvenni? Van-e joga egy közeli hozzátartozónak eldönteni, hogy a másik előtt álló élet olyan nyomorúságos és szenvedésekkel teli lesz, hogy annál jobb számára a halál? Megbocsátható-e a(z ön)gyilkosság, ha kibírhatatlan a nekünk szánt sors? Az olvasó feladata nem a kérdések megválaszolása, hanem a különböző nézőpontok meghallgatása és megértése. Például annak megértése, hogy érezheti-e valaki azt: a másik ember olyan szorosan hozzá tartozik, mint egy testrész? Eggyé válhat-e anya és lánya? Vagy fordítsuk meg a nézőpontotkérdést: el tud-e valaha válni egymástól anya és lánya? A mű felveti a kérdést, hogy rabszolgaként helyes döntés-e az, ha nem ragaszkodunk a családtagjainkhoz, mert bármikor megfoszthatnak tőlük minket. Hiszen

nem szabad szeretni, mert az elválás elviselhetetlen fájdalommal jár, a családtagjainkat pedig úgy rakosgatják a rabszolgatartók, mint a sakkfigurákat. A regényben a jóságos és bölcs nagymama, Baby Suggs – aki zavarba jött, amikor felszabadításakor megkérdezték a nevét, és azért lett Baby, mert a férje így szólította – fogalmazza meg ezt a tanácsot, de a menyé, Sethe nem képes megfogadni. Sethe túl erősen szeret, és nem érti, hogyan lehet „kicsit” szeretni. Számára nincs határvonal közte és a gyermekei között, és ezt a címszereplő Kedves (Beloved) ki is mondja, amikor a halálból visszatérve megfogalmazza az érzelmeit. Itt a „nem létezem nélküled”, az egymáshoz kötöttség és az egymásba olvadás uralja a szereplők belső világát. Mikor a gyermeke visszatér a halálból, Sethe vég nélküli játékba kezd, ám ez a játék a legkomolyabb dolgokról szól. Meg lehet-e változtatni a múltat? Jóvátehetjük-e a hibáinkat akkor is, ha a természet törvényei ezt nem teszik lehetővé? Visszajöhet-e valaki a halálból? Sethe megölte saját gyermekét, hogy megvédje a rabszolgatartóktól, hogy gyermekének ne kelljen azt a szenvedést átélnie, amit ő átélt. Az anyát traumái tartják fogva, sötét szobaként korlátozzák a mozgásterét, elveszik a látását, és végül az ép eszét is. Sethe számára az idő nem lineáris, hanem örökkévaló jelen. Amint halott lánya újra megjelenik az életében, az idő visszafordíthatatlanságába vetett hitünk meginog, a múlt megváltoztatása valósággá válik. Sethe racionalizálni akarja érzelmeit, azt szeretné, ha Kedves megértené, miért tette azt, amit tett: miért választotta szét kettőjük egységét. A traumát megtestesítő nőalak, azaz Kedves 18 éves teste és csecsemő lelke egyre erősebbé válik, ahogy az édesanya mind többet és többet áldoz fel önmagából: Sethe már nem jár el dolgozni, nem eszik, hogy minél többet adhasson szeretett lányának. Ennek a folyamatnak már nem tud egyedül véget vetni a főszereplő, a múlt csaknem felemészti. A mű végén a közösség együttes fellépése – mely egy rítusban testesül meg – kiszabadítja az anyát saját börtönéből, feloldozza bűnei alól, a kollektív megbocsátás elpusztítja a démonként testet öltött emlékeket, s ezáltal a főszereplő képessé válik rá, hogy az életben először magára gondoljon, és észrevegye, hogy mindezekelőtt saját magáért felelős. Ez a pillanat sokakat emlékeztethet Henrik Ibsen *Nórájára*: Morrison regénye egy fekete nő öntudatra ébredését ábrázolja 1987-ben.

A szerző utolsó regénye, az *Engedjétek hozzám (God Help the Child)* sok változást hoz az előző művekhez képest. A magyar cím bibliai utalás. Jézus mondja: „*Engedjétek hozzám jönni a kisgyermekeket, és ne tiltsátok el tőlem őket, mert ilyeneké az Isten országa. Bizony, mondom néktek: aki nem úgy fogadja az Isten országát, mint egy kisgyermek, semmiképpen sem megy be abba.*”² Morrison több regényében is a legsérülékenyebb társadalmi csoportot, a gyermekeket állítja középpontba. Többször utal rá, hogy a fekete férfiak a fekete nőnek adják tovább saját sérüléseiket, hiszen bántalmazójukkal (a fehér férfival) nem kerülhetnek szembe. A fekete nők pedig gyermekeiknek adják át ezeket a traumákat, többek között fizikai vagy verbális bántalmazással, viselkedésmintákkal. Ebben a műben egy sikeres afroamerikai nő a főszereplő, aki a divatszakma csúcán áll mint az egész társadalom által elismert szépség. Érzékelhető tehát a szemléletváltás: a borszíne nem fosztja meg őt az érvényesüléstől, nem él emiatt megaláztatások kereszttüzében. A múlt árnyai viszont kísértik: születésekor édesanyja még azt gondolta, ilyen fekete bőrrrel nem kaphat a gyermeke szeretetet ebben a világban, ezért tudatosan elhidegült tőle, hogy ne érje majd sokként a lányt, mikor a külvilág visszautasításával találkozik. Ráadásaként a kislány, Bride gyermekkorában hamis tanúvallomást tett: a bíróságon azt állította, hogy egy bizonyos fehér nő szexuálisan bántalmazott fekete bőrű gyermekeket, aminek ő maga szemtanúja volt. Bride mindezt azért tette, hogy elnyerje édesanyja elismerését, ami meg is történt. Ahogy Morrison *Home* című regényében, úgy a főhős itt is csak fokozatosan ismeri fel a múltban elkövetett bűnét. Ahhoz, hogy mindent felismerjen és megértsen, fizikailag gyermekké kell válnia (szó szerint fokozatosan átváltozik a teste), és meg kell hallgatnia és értenie (empatikus hallgatósággá válnia) egy tényleges szexuális bántalmazásban és gyilkosságban elhunyt kislány testvérét. Így válik képessé arra, hogy szembesüljön a múltjával, s megértse azt teljes komplexitásában. A mű Bride édesanyjának szavaival zárul, érzékeltetve azt, hogy habár a traumák súlyának elviselése nagyon nehéz, feldolgozásuk pedig még nehezebb, fontos, hogy felismerjük és megállítsuk ezt a folyamatot, melyben a generációk egymásnak adják át a sérüléseiket. Az édesanya narrációja feloldozza a lánc köz-

² Márk 10:14 – 10:15.

tes szereplőit is (ebben az esetben saját magát), akik szülőként továbbadták a szenvedéseiket, hangsúlyozva, hogy minden szerepkör fájdalommal jár.

Toni Morrison 1993-ban kapott Nobel-díjat. Regényei az afro-amerikai identitás és kollektív emlékezet építőköveivé válva gyógyítják a múlt sebeit. Művei valódi értéket képviselnek az irodalomban, és minden időben aktuálisak. Rámutatnak az egyén és a társadalom sérüléseire, hangsúlyozva mindkét fél felelősségét, a kollektív és egyéni fellépés fontosságát is. Hiszen mindnyájan felelősek vagyunk azért, hogy megismerjük saját történeteinket, feldolgozzuk és integráljuk emlékeinket, hogy minél kevesebb traumát adjunk át a következő generációknak.

Felhasznált irodalom

- Biblia*. Magyar Bibliatársulat, 1990.
- CARUTH, Cathy: *Unclaimed Experience: Trauma, Narrative, and History*. Baltimore, The Johns Hopkins UP, 1996.
- HERMAN, Judith Lewis: *Trauma and Recovery*. Pandora, 1998.
- MORRISON, Toni: *A Kedves*. Sarkadi Péter és M. Nagy Miklós fordítása. Novella Könyvkiadó, 2007.
- MORRISON, Toni: *A Mercy*. Vintage, 2009.
- MORRISON, Toni: *Beloved*. Vintage, 2007.
- MORRISON, Toni: *Engedjétek hozzám*. Park Kiadó, 2018.
- MORRISON, Toni: *God Help the Child*. Vintage, 2015.
- MORRISON, Toni: *Home*. Vintage, 2013.
- MORRISON, Toni: *Könyörület*. Park Kiadó, 2017, Lukács Laura fordítása.
- MORRISON, Toni: *Nagyonkék*. Sarkadi Péter és Lázár Júlia fordítása. Novella Könyvkiadó, 2006.
- MORRISON, Toni: *The Bluest Eye*. Vintage, 1999.
- SCHREIBER, Evelyn Jaffe: *Race, Trauma, and Home in the Novels of Toni Morrison*. Louisiana State University Press, 2010.
- SMITH, Sidonie, and Julia WATSON: *Reading Autobiography: A Guide for Interpreting Life Narratives*. Second Edition. NED, New edition, Second ed., University of Minnesota Press, 2010.

Demkó Szimonetta

Nope

*Egy párhuzamos univerzumban
boldogok vagyunk.*

*Nincs kéregetés-panoráma,
nem villog a jelzőlámpa.*

*Nem ringat senkit
a múlt démon asszonya,
megszűnik a jelenidejűség.*

Nincs 19-es.

*Történetek meg kérdőjelek,
csak pont van.*

Fájdalmas hallgatás. Tárgyak.

Fehérre meszelt fal.

Epidermisz

*A sejtekben letapadt a múlt,
mégis bomladozásnak indul,
ahogy az ember romantizálni kezdi.
Sebtapaszt rak rá, és éjjeli démonokat.
Hidegek a falak,
az ágy nagy, összenyom parányi emberré.
Az emlékek meteorzáporok,
álmaim hullnak.*

*Mindenki a bűneiért vezekelt.
Hiéna árnyékában haldokoltam,
néha pislákoló fényem észrevetted.
Magzataburokban ragadt szerelem.
30 ezüst mindenkinek.*

Átváltozások

*Voltam már angyal,
szívtörésre sebtapasz.
Kötődésben szeretet.
Költő tollában fáradt sóhaj.
Bor kesernyés zamata.
Most vagyok világ vándora,
Csillagoknak imádkozó leánya,
Őszben haldokló fa gyöngé ága.*

Családi ének

*Ketten egy hétig, épp hogy megszoktam, nem hajtod le az ülőkét,
te épp hogy elfogadtad, nem teszem vissza a zuhanyrózsát.
Kitört a háború, nézünk egymásra, tudjuk, mi a válasz,
néhány nap, és nagy család leszünk.
Volt benne öröm, meg légy szíves most ne szólj hozzám, volt
ölelés meg bocsánat.
Gyerekkacaj. Ezt szerettük a legjobban.
Elképzeltük az elképzelhetetlent.*

Hajnalhasadás

*Csipássá váltak a reggelek, aludtunk három órát.
Nem bírjuk a hét sávot.
Alapból gyűlöljük a számokat.
Teát iszunk, majd kávét.
Csend van.
Nincs hangod, legalább három órát kell rá várnom.
Aztán neked kell az enyémre.
Súrlódás a kommunikációban.*

Bonyodalom

*Fürdőkádban életre kelnek a klisék.
Összebújva kérdőjeleződnek meg az igenek.
Hőesésben sétáló magány.
Bonyodalmas szám a hármas.*

Képkocka

*Héven ülök, ugyanott, ahol ketten,
az életünket tervezve.
Nem hajlok most a válladra,
tovább forog a film.*

DEMKÓ SZIMONETTA 1995. június 22-én született. Szívéhez a legközelebb Kárpátalja áll, gyermek-kora és szerelemi történetei, illetve jelene meghatározó részeként.

Tanulmányait Nyíregyházán végezte hittanár–nevelőtanári osztatlan mesterszakon. Két évig gyermekotthonban dolgozott nevelőtanárként, illetve csoportvezetőként, jelenleg külvárosi napközis tanítóként dolgozik.

„A művészet – legyen szó zenéről, irodalomról, festészetéről – mindig is életem fő alappillére volt, hisz a családomban sokan tevékenykedtek ezen a területen.

A versírást egy közelmúltban történt nehéz időszak feldolgozására, mintegy terápiaként kezdtem el, úgy gondoltam, jelenleg ez a forma az, amelyben a leghitelesebben ki tudom magam fejezni, és az önismeretben is sokat segített.

Sok szabadidőm van, próbálok hasznosan eltölteni, például a hulladékmentes életmód lett életem fő mozgató tere, magam készítek kozmetikai és tisztítószereket, hisz mindig is fontos volt számomra a környezettudatosság, illetve beiratkoztam egy dúlattanfolyamra is, ha a az égiek úgy akarják, tavasz végére megszerzem a képesítésem” – vallja magáról.

Hermán Dániel

A Sajó és Aranyos közt

*A Mezőség agg lankáin valahol,
nincs rohanás, mindenki csak araszol.
Fiatalon házasodnak csakugyan
minden tisztos, kálvinista faluban.
Ünnepekkor kalács, kacska, kocsonya,
jóllakik az ember éhes rokona,
pálinkával kínálnak a menyecskék,
mámorossá varázsolják szentestéd.*

*Hagyományok, munka, hit és szegénység:
nagyapámék pontosan így mesélték.*

Szonett nápolyi groteszkkal

*Már két szúnyogcsípés van a hátamon,
pedig csak előbb érkeztem Nápolyba.
Dobál a busz, helyem mégis átadom
a néninek, ki a sofőrt átkozza.*

*Kéregető lép hozzám: Polgártársam,
éhen halok! – pergőn, olaszul mondja,
majd megfulladok szitkozódásában,
mert csak lejt adok, szótlán, vállat vonva.*

*Otthonomtól csak abban különbözik,
hogy vonzóbbak a szobrok és a hölgyek.
Meglásd, ha hazaérek csütörtökig,*

*hullatok egynéhány kárörömkönnyet.
Sose szerettelek igazán, Nápoly!
– kántálnám majd, és rengetné a földet.*

Kedvesem, Ferdinánd(a)

Senki nem ülhet a virágos réten, mint Ferdinánd,
a bika, s nem szagolhatja büntetlenül a szép virágokat.
Márai Sándor

*Mikor kacag, orrában tizenhatod
lűktetésben kalimpál a karika,
búgó hangja nem ismer alázatot.*

*Ránézek, dobbant: érzelem-lavina,
és senki sem döntheti el helyettem,
hogy kedvesem hajadon vagy dalia.*

*Ha találkozunk, ott lapul zsebemben
a piros alma, szerelmem jelképe,
nem kéri, hogy csók előtt eljegyezzem.*

*Hallgatag, bájosan sötét elméje
csüdjén a fehérség, mint két pár zokni,
de én minduntalan érzem, megérte*

elmenni őhozzá, szart lapátolni.

HERMÁN DÁNIEL 2005-ben született Kolozsváron, jelenleg a kolozsvári zenelíceumban tanul. Írásait a Helikon, és az Erdélyi Előretolt Helyőrség közölte.

Maros Márk

Szól

*Amit a megfejtés eltakar, abból faragd a verset.
Tekinteted legyen köszörült torok, hangod
megfeszített izom. Közléseidből rágja ki
magát a szó. Mint veszett vérebnek, habozzon
a jelentés szája, mossa meg szőrét vele.
Álmatlanul forgolódj a megszólalás helyén.
Ha felébreds, edd túl az éhezést. Két mondat
közt a legrövidebb út legyen a legfeszesebb
póráz. Mint akinek nevére csak a visszhangok
emlékszenek, mint aki megírja a levelet,
de sosem küldi el, te se hagyj alább. Legyél
a tanulság, legyél a hangsúly, legyél a pokolban
a tükröt tartó kéz, és mint érfalon a kés,
kopogj be a nyelvbe.*

Prédanyelv

*Nem én kértem ezt az erdőt. A sűrűjét nem én.
Kipárolog a vér a reggel ereiből. A jelentés ott marad
sóként. Azt tanították, a vadaktól féljek, pedig
a riadt préda a lábát is lerágja, ha csapdába kerül.
Enyém az évszak, amelynek nem adtak nevet.
Amit a szádba veszel, még nem lehet a tiéd.
Ha lenyelted, még nem elég biztosíték.
A nyelv a fájdalom sebhelye.
Hiába nyalogatod, mégse hagyhatod abba.
Meghallja a vadász, ha hallgatunk.
Elidőzni az értelemnél, mint egy madártetemnél,*

*hogy közelről ébredünk rá, kibelezett plüss csupán.
A zsákmány nem ismer szenvedést, csak kudarcot.
Az igazság nem ismer kudarcot, csak szenvedést.
Aki él, az szalad. Akit célba vesznek, még van esélye.
Aki kegyelmes, torokra megy.*

Bunker

*Nincs szervrendszer a megbánás alján,
csak légszomj. Leselkedik a nyelv
az agónia résein. Rezonálsz hiányoddal,
mint tüvel a cérna, mint tüvel az ér.
A tudat mögött az apa a kibetűzhetetlen
magány. Benne kelnek ki az árvaság
tojásai. Televény ösztönök.
Perforált képzelet. Homogén önsajnálát.
Minek a nyelv, ha nem is tesz semmit?
Minek a nyelv, ha meg se szólal?
Ha csak figyel, mint ledönthetetlen falak?
Nincs szörny az ágyak alján, csak búvóhely.
Hívhatod bunkernek is. Meg nem
történt háborúk elől menekülnek oda.
Rejtsd közéjük vágyaidat. Ha éheznek,
etess szomjúsággal. Ha fáznak,
takard be őket legégetőbb kérdéseiddel.
Mit ér az emlék, aminek nincsen jelene?
Mit ér a sebhely, amiben nincsen fájdalom?*

Furdal

*Azt mondják, megérdemli
a test a szőrösödő hiányt,
én mégse tudok
másra gondolni,
csak az ismeretlen bérlők
ismeretlen bűneire,
amíg felsorakoznak
a jobb pitvar alján
a leszerelt apák.*

Kiállít

*A halál az élők múzeuma. Bugyorrá
süllyed a szép. Homokban fürdik
a büntudat. Megkívánja az ördög
a jéghegyek csúcsait. Nem sejtí, hogy
már nem fészkel bennük magasság,
hogy már nincs miért zuhanni.
Az esés helyén egy képeret.
A képeret mélyén egy játszótér.
A játszótéren egy kisgyerek
mászókának hiszi a szögesdrótot.*

Lő

*Hazáig csaltatok hát,
ti, akik apám gyomrában
hangtompítót szereltek*

*az ösztönökre,
és mint egy kardot,
kivontok engem.*

Hall

*Míg tekintetem ködében
fürdenek az éhes szirének,
szavaim bokrában szeretkeznek
a házasságtörő párok.*

MAROS MÁRK 2001-ben született Budapesten. Jelenleg az ELTE Bölcsészettudományi Karának harmadéves magyar alapszakos hallgatója. „Az elmúlt másfél évben verseimet már nem csupán a telefonom belső tárhelyének írom, hanem igyekszem publikálni is őket” – vallja Márk. Írásai többek között az Irodalmi Szemlében, a Műhelyben, a Magyar Műhelyben, a Családi Körben, az Új Bekezdés, a Nincs és a Napút Online portálokon jelentek meg.

2023. március

- 3 **Petőfi Sándor:** 15-dik március, 1848; Készülj, hazám!
- 9 **Ratzky Rita:** „Tudom nagyon jól, hol van a helyem” – Szerelem és kard egysége Petőfi Sándor költészetében (esszé)
- 17 **Salánki Anikó:** Visszaút nincs (próza)
- 19 **Varga Melinda:** Ringat, elsodor; A repülés képessége; Az égre vetítem; Amikor madár vagyok (versek)
- 21 **Sárfi N. Adrienn:** Naiv isten (regényrészlet)
- 27 **Kubina Zita:** Még hiszek; Nem tudom (versek)
- 30 **Bogár Gábor:** Kijárat (próza)
- 34 **Kégl Ildikó:** álmok a lomb alatt; tartósítás; metróhuzat (versek)
- 37 **Gáspár Ferenc:** Lenszkij áriája (próza)
- 42 **Nizalowski Attila:** H: {egy kép, három kép} (próza)
- 45 **Fehér Kinga:** nem emberi terepen; felleg-altató; Szonett a szép estéről; A szerelmes versem titkos élete (versek)
- 48 **Gubicza Gábor:** Wurm (próza)
- 60 **Nagy Zopán:** Átjárások / Pozsonyi–pesti ásatások... (próza)
- 64 **Ónody Éva:** Apám Dombiratosá – V. rész
- 71 A hónap alkotója: **Sohár Pál** – Megszaggatott ég; Tavaszi séta februárban; Talapzatváros; Árnyékok nyomában talapzatvárosban; Keservers; Mankóm
- 76 **Böszörményi Zoltán:** A gondolat ikaroszi szárnya
- 81 A nagyon komoly verseskötetek elijeszti az olvasót – **Varga Melinda** beszélgetése **Sohár Pállal**
- 95 **Oláh András:** Mintha velünk történt volna (Mezey Katalin: Lyukak az osztálykönyvben)
- 100 **Vencz Balázs:** Spiró György Shakespeare legnagyobb hibájáról (Spiró György: Mikor szabad ölni)
- 104 **Pusztai Ilona:** Télben virágzó mandulafák (Jász Attila: Felhőfoszlányok a hajnali fűben)
- 108 **Juhász Kristóf:** Biohorror folklór (Fehér Csenge: A kibomló test)
- 112 **Viola Szandra:** Szólásra kész fenevad (Méhes Károly: A fikusz téliesítésének napja)
- 115 **Simon Adri:** Kölyökszaké, nimfománia, tangóharmonika
- 118 **Dénes Mónika:** A múlt sebeit hordjuk magunkon – Identitás és kollektív emlékezet Toni Morrison műveiben (esszé)
- 125 Debüt – **Demkó Szimonetta, Hermán Dániel és Maros Márk** versei

LAPSZÁMUNKBÓL

- **Petőfi Sándor:** 15-dik március, 1848; Készülj, hazám!
- **Ratzky Rita:** „Tudom nagyon jól, hol van a helyem” – Szerelem és kard egysége Petőfi Sándor költészetében

- **Salánki Anikó:** Visszaút nincs
- **Varga Melinda:** Ringat, elsodor
- **Sárfi N. Adrienn:** Naiv isten
 - **Kubina Zita:** Még hiszek
 - **Bogár Gábor:** Kijárat
- **Kégl Ildikó:** álmok a lomb alatt
- **Gáspár Ferenc:** Lenszkij áriája
- **Nizalowski Attila:** H: {egy kép, három kép}
- **Fehér Kinga:** nem emberi terepen
- **Gubicza Gábor:** Wurm
- **Nagy Zopán:** Átjárások / Pozsonyi–pesti ásatások...
- **Ónody Éva:** Apám Dombiratososa – V. rész

A hónap alkotója: **SOHÁR PÁL**

Megszaggatott ég; Tavaszí séta februárban; Talapzatváros;
Árnyékok nyomában talapzatvárosban;
Keservers; Mankóm

Böszörményi Zoltán: A gondolat ikaroszi szárnya

A nagyon komoly verseskötetek elijesztik az olvasót –
Varga Melinda beszélgetése **Sohár Pállal**

1000 FORINT • 10 RON • 2,20 EURÓ

Nemzeti
Kulturális
Alap